

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET TAALGEBRUIK VOOR DE ARBEIDSVERHOUDINGEN HET DECREET VAN 19 JULI 1973

1. Met het Taaldecreet van 19 juli 1973 werd een meer volwaardige gestalte gegeven aan het elementaire recht van de Vlaamse werknemers voor een stuk zichzelf te zijn in de onderneming: zich in hun taal te kunnen uitdrukken, in hun taal aangesproken en bevolen te worden. In de privé-sector van ons bedrijfsleven was het nog zo dat de economisch zwakkere werknemer zich diende aan te passen aan de economisch sterke werkgever¹. De taal is immers meer dan louter communicatie. De taal kan ook worden aangewend als een middel om sociaal-economische onderdrukking in stand te houden².

2. Het Taaldecreet, dat het Nederlands als werktal verplicht stelt in de ondernemingen, bevat in feite niets nieuws. Het is een logisch verdere uitwerking van de Wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, waarin reeds werd vastgelegd dat documenten en bescheiden, opgelegd door de wet, en die welke bestemd zijn voor het personeel, in het Nederlands dienden te worden opgesteld.

Zaken zoals het begrip exploitatiezetel, het feit dat de factuur en het cognossement onder de taalwetgeving vallen, de mogelijkheid van bijkomende vertalingen, e.a. werden nader geëxpliciteerd door de vrij gedetailleerde adviserende rechtspraak van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht; in deze commissie werden trouwens heel wat punten in plenaire zitting, d.w.z. met akkoord van de franstaligen, vastgelegd³.

3. Niet alleen de *geschriften*, maar ook het *gesproken woord* diende reeds geruime tijd in de taal van de streek te gebeuren. Dit lag o.m. vervat in de Wet van

1948 op de ondernemingsraden (art. 15, i) enerzijds en in de gemeenschappelijke verklaring over de produktiviteit van 1954, uitgaande van de werkgevers- en de vakbondsorganisaties, anderzijds. De vertegenwoordigers van de werkgevers verbonden er zich in 1954 toe "sterk bij de ondernemingshoofden aan te dringen opdat zij in hun verhoudingen tot de werknemers (informatie, gesprekken, redactie van elk document voor de werknemers), de taal van het gewest zouden gebruiken".

4. In feite waren al deze regelingen niet afdoende: er waren onvoldoende of geen sancties. In heel wat ondernemingen bleef er een *taalmuur*. Nog in 1968 kwam de Landelijke Bedienden Centrale, die voor de vernederlandsing van het bedrijfsleven steeds op de bres heeft gestaan, tot de volgende bevindingen: "Het taalgebruik der bedienden is Nederlands, het kader spreekt Nederlands met de bedienden en Frans met de directie"⁴. In vele gevallen was de kennis van het Frans voor de bedienden een absolute voorwaarde tot promotie en primeerde ze boven de technische bekwaamheidseisen. Talrijke documenten werden niet in het Nederlands gesteld, zeker niet de boekhouding. Mettertijd werd er in heel wat ondernemingen, vooral tengevolge van de multinationale ondernemingen, een *Engelse* taalmuur opgetrokken. Om deze taalmuren af te breken was het decreet nodig. De nieuwe regeling zal dan ongetwijfeld ook de doorstroming van de Nederlandstalige gediplomeerden tot aan de top van het bedrijfsleven mogelijk maken⁵.

¹ K. DE WITTE, "De taal en het Vlaamse bedrijfsleven. Reakties", *Ons Erfdeel*, 1973, nr. 5, 89.

² C. BEVERNAGE, *Zeg*, december 1973, 8.

³ H. DELEECK, "De taal en het Vlaamse bedrijfsleven. Reakties", *Ons Erfdeel*, 1973, nr. 5, 83.

⁴ *Voorstel van decreet tot vernederlandsing van het bedrijfsleven*, Cultuurraad, 1972-1973, nr. 60 (1972-73) nr. 1, 7 december 1972, 1.

⁵ *Handelingen van de Cultuurraad*, 19 juni 1973, blz. 381. Verslag namens de Commissie voor taalwetgeving en taalbescherming, 12 juni 1973, nr. 26/4, 2.

5. Over het decreet bestaat een ruime Vlaamse consensus. Het werd met *eenparigheid van stemmen* in de Nederlandse Cultuurraad goedgekeurd. Ook in *werkgeverskringen* worden de aan het decreet ten grondslag liggende beginselen aanvaard.

Het *Verbond van Kristelijke Werkgevers* herinnerde er in een verklaring van 10 oktober 1973 aan, dat het V.K.W. het beginsel van de vernederlandsing van het bedrijfsleven in Vlaanderen reeds vroeger heeft bijgetreden. Dat de mondelinge en schriftelijke, individuele en collectieve contacten tussen de onderneming en het personeel in Vlaanderen geschieden in het Nederlands behoort tot een normaal personeelsbeleid gericht op de ontplooiing van de werknemer en op zijn integratie in de onderneming⁶. Volgens R. DE FEYTER, afgevaardigd beheerder van het Vlaams Economisch Verbond, sluit het decreet aan "bij de betrachting een werkelijke vernederlandsing te verkrijgen van het bedrijfsleven in Vlaanderen, zoals het *Vlaams Economisch Verbond*, die altijd heeft opgevat". In dit verband verklaarde DE FEYTER nog: "De franstalige pers heeft tegen het decreet ter vernederlandsing van het bedrijfsleven heftig gereageerd. Er wordt gesproken van een juridisch monster, van antigrondwettelijkheid, van aanslag op de vrijheid. Maar de ontleding van enkele flagrante voorbeelden van de zogenaamde juridische argumenten uit de franstalige hoek, toont aan dat het hier niet gaat om een gezonde kritiek, maar om stemmingmakerij".

6. Het *Verbond van Belgische Ondernemingen* wenste zich niet te mengen in de polemiek omtrent het decreet maar wel de praktische draagwijdte ervan na te gaan. Daarbij stelt het V.B.O. drie fundamentele beginselen voorop:

- "1. De onderneming of haar bedrijfszetel maakt integraal deel uit van de gemeenschap waar ze is gevestigd. Ze heeft tot plicht zich als een onderdeel van die gemeenschap te gedragen, zowel op cultureel als op taalkundig gebied;
2. De sociale verplichtingen van de bedrijfsleiding tegenover het hele personeel houden in dat het bedrijf, in de mate waarin zulks praktisch uitvoerbaar is, de cultuur en derhalve ook de taal van de werknemer respecteert. Die verplichting wordt niet alleen ingegeven door menselijke overwegingen, maar ook door een zekere veiligheidsbetrachting;
3. Op commercieel vlak behoort het taalgebruik voldoende vrij en soepel te zijn, opdat de onderneming zo efficiënt mogelijk kan werken en aan de wensen en behoeften van haar klanten tegemoet kan komen"

Deze verklaring verwonderde H. DELECK daer het "verbond in het verleden herhaaldelijk, maar vergeefs, officieus gevraagd werd haar leden over het bestaan van de wettelijke bepalingen van 1963 voor te lichten en de toepassing ervan te helpen vergemakkelijken"

⁶ J. VERVOORT, "De vernederlandsing van het bedrijfsleven", *De Nieuwe Gids*, 31.10.1973.

⁷ "Kritiek op dekreet vernederlandsing van bedrijfsleven is niet gegrond", *De financieel economische tijd*, 3.10.1973.

⁸ *Mededelingen V.B.O.*, 1973, nr. 26, blz. 3168.

⁹ *Ibidem*.

7. Van de zijde der vakbonden heeft hoofdzakelijk de *Landelijke Bedienden Centrale* zich voor de vernederlandsing van het bedrijfsleven ingezet. Men mag zeggen dat er zonder de actie van de L.B.C. geen decreet op het taalgebruik voor de arbeidsverhoudingen tot stand zou zijn gekomen, of minstens niet in zijn huidige formulering¹⁰. Dat de L.B.C. de enige in feite gefedereerde vakorganisatie van Vlaamse bedienden is, in het kader van de vakbondsstructuur in ons land, die voor de rest unitair is, is daar niet vreemd aan. A.B.V.V., A.C.V. en A.C.L.V.B namen in feite geen publieke stellingen ter zake in. Het is in die context dat de Raad van de L.B.C. er op 7 oktober 1973 aan herinnerde in het verleden herhaaldelijk te hebben "gepoogd de gezagsrelaties in het bedrijfsleven te vernederlandsen via kollektieve onderhandelingen op het hoogste vlak, maar dat dit overleg geen gunstige resultaten opleverde. Aan een wetgevende ingreep werd slechts gedacht, nadat de dialoog ter zake met de werkgeversfederaties op een dood punt was geraakt".

8. Ook de *Belgische Liga voor de verdediging van de Rechten van de Mens* nam in november 1973 standpunt vanuit haar "opvatting van menselijke vrijheid en waardigheid". De basisprincipes, die een en ander volgens de Liga beheersen, luiden als volgt:

- "1. Elke vrijheid wordt in principe normaal beperkt door de vrijheid van de anderen.
2. De wet mag en moet zelfs tussenkomen om de vrijheid van de zwakkere groepen en individuen te beveiligen.
3. Tussen het door de wetgever nagestreefde doel en de voor verwezenlijking hiervan aangewende middelen dient steeds een evenwicht te bestaan. Meer in het bijzonder zijn vrijheidsbeperkingen en burgerlijke en strafrechtelijke sancties slechts gerechtvaardigd zo ze de grenzen van hetgeen redelijkerwijze noodzakelijk is voor de verwezenlijking van een rechtmatig verondersteld doel niet te buiten gaan.
4. Indien in zake taalgebruik in de onderneming een conflict ontstaat tussen de vrijheid van de werkgever en deze van de werknemer, is het rechtmatig voorkeur te verlenen aan deze laatste.
5. In deze optiek kunnen bepaalde vrijheidsbeperkingen aanvaard worden, in de mate waarin ze tot doel en als gevolg hebben de werkgever, die personeel, dat tot een bepaalde streek behoort, tewerkstelt, te verplichten zich in de taal van de streek tot dit personeel te richten.
6. Het is eveneens rechtmatig te bepalen dat alle wettelijk voorgeschreven bescheiden van de onderneming of deze die voor het personeel dat in een bepaalde streek tewerkgesteld is, bestemd zijn, in de taal van deze streek dienen opgesteld.
7. Daar de bedoeling van een mondelinge of geschreven mededeling erin bestaat begrepen te worden, zou het integendeel onaanvaardbaar zijn een werkgever te verplichten zich tot een werknemer te richten in een taal die deze laatste niet of onvoldoende begrijpt.
8. De eventuele verplichting bescheiden in een bepaalde taal op te stellen mag niet samengaan met een verbod vertalingen in andere talen te bezorgen.
9. Men mag van diegenen, die beslissen in een bepaalde streek gedurende een voldoende lange periode te werken,

¹⁰ Zie verder de genese van het decreet, nr. 33.

verwachten dat ze de nodige inspanning zouden leveren om minstens een elementaire kennis van de taal van deze streek te verwerven.

Het is onontbeerlijk dat de werknemers bij deze inspanning zouden geholpen worden hetzij door de werkgever hetzij door de openbare machten.

10. Het is niet te aanvaarden dat een werknemer die de taal van de streek waar hij tewerkgesteld is gebruikt, door een kunstmatige taalmuur geen toegang zou krijgen tot de topfuncties in de hiërarchie van de onderneming. Men mag de werkgever echter niet beletten van de werknemer de kennis van andere talen dan de streektaal te verlangen, zo dit aan de vereisten van de onderneming beantwoordt.¹¹

9. Het taalgebruik in het bedrijfsleven wordt heden in ons land vanuit verscheidene bronnen geregeld. Vooreerst zijn er de nationale regelingen, die in beginsel gelden voor geheel het Belgische Koninkrijk en die met name te vinden zijn in de Wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, meer specifiek in de Wet van 20 september 1948 inzake de organisatie van het bedrijfsleven, alsmede in de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 9 van 9 maart 1972 betreffende de ondernemingsraden, gesloten in de Nationale Arbeidsraad; ook de Wet van 5 december 1968 inzake de paritaire comités en de collectieve arbeidsovereenkomsten, het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming evenals de wetten op de arbeidsovereenkomst voor zeelieden of binnenschippers bevatten enkele summiere taalbepalingen. Melding moet ook gemaakt worden van de Verordening nr. 1408/71 van 14 juni 1971 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers, waarin eveneens bepaalde regelingen inzake taalgebruik vervat liggen.

10. Daarnaast is er het decreet van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap "tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen"¹¹.

De Wet van 15 juni 1896 bepaalde reeds dat het "*werkplaatsreglement*" hetzij in het Nederlands, hetzij in het Frans moest worden opgesteld om door alle werknemers te worden verstaan. Het is echter vooral na de tweede wereldoorlog dat verdere stappen tot regeling van het taalgebruik in het bedrijfsleven werden gedaan, zoals uit de opsomming van de bovengemelde maatregelen blijkt. Deze wettelijke maatregelen, waarbij de gaafheid van de taalgebieden op de voorgrond wordt gesteld, hebben hoofdzakelijk *sociale bedoelingen*.

11. Het Decreet van 19 juli 1973 steunt op art. 59bis, § 3, 3°, van de vernieuwde Grondwet waarbij bepaald wordt: "Bovendien regelen de cultuurraden, bij uitsluiting van de wetgever, ieder wat hem betreft, bij decreet, het gebruik van de talen voor:

3° de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en

hun personeel, alsmede de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen".

De decreten door de Cultuurraad genomen ter uitvoering van art. 59bis, § 3, hebben kracht van wet. Dit betekent dat de *nationale wetgever* niet langer bevoegd is voor het regelen van het taalgebruik in respectievelijk het Nederlandse en het Franse taalgebied. De respectieve *cultuurraden* zijn daarvoor bevoegd.

De nationale wetgever blijft bevoegd voor Brussel-Hoofstad, de gemeenten met faciliteiten en het Duitse taalgebied¹².

M.a.w. de taalregeling kan, elk voor hun eigen gebied, het voorwerp zijn van onderscheiden maatregelen uitgaande van even onderscheiden wetgevende lichamen.

Dit is des te meer zo omdat het decreet, kracht van wet hebbende, de bestaande nationale wetgeving wat het Nederlandse taalgebied betreft, in die mate vervangen heeft.

Het decreet is een volwaardige regeling, die voor het gegeven toepassingsgebied de artt. 52 en 59 van het K.B. van 1966 praktisch totaal wijzigt en vervangt.

Voor zoveel als nodig zij opgemerkt dat die taalregeling van *openbare orde* is. Dit heeft tot gevolg dat de overheid verplicht is de sancties toe te passen wanneer de overtredingen worden vastgesteld en dat de rechtbanken ambtshalve geen kennis zullen nemen van stukken, opgesteld in de verkeerde taal¹³.

12. In deze studie gewijd aan het taalgebruik voor de arbeidsverhoudingen, zal in een eerste afdeling aandacht worden besteed aan de zgn. nationale en Europese regeling; daarna zal het Decreet van 19 juli 1973 worden bestudeerd.

I. De nationale en de Europese regeling

1. TAALGEBRUIK VAN AKTEN EN BESCHIEDEN BESTEMD VOOR HET PERSONEEL (WET VAN 2 AUGUSTUS 1963)

13. Art. 52 van het K.B. van 18 juli 1966 bepaalt dat de private nijverheids-, handels- en financiebedrijven de taal dienen te gebruiken van het gebied waar hun exploitatiezetel gelegen is voor:

- de akten en bescheiden die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen;
- de akten en bescheiden die bestemd zijn voor hun personeel.

¹² Overeenkomstig art. 28 van de Wet van 10 juli 1973 (B.S., 14 juli 1973) betreffende de Raad van de Duitse Cultuurgemeenschap, geeft de Raad op eigen initiatief, of op verzoek van de voorzitter van een der Wetgevende Kamers, of van één of meer ministers zijn advies over de problemen in verband met de aangelegenheden, vermeld in artikel 59bis, § 3.

¹³ Voorstel van decreet tot vernederlandsing van het bedrijfsleven, *Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap*, 1972-1973, nr. 60/1, p. 2.

¹¹ Het decreet werd op 19 juni 1973 met eenparigheid van stemmen goedgekeurd. B.S., 6 september 1973.

In Brussel-Hoofdstad stellen de bedrijven die bescheiden in het Nederlands wanneer zij bestemd zijn voor nederlandssprekend personeel en in het Frans wanneer zij bestemd zijn voor franssprekend personeel.

§ 1. Werkingssfeer

14. A. *Ratione loci*

Het K.B. van 1966 geldt nog steeds ten aanzien van het Franse taalgebied, het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad, het Duitse taalgebied en de gemeenten met faciliteiten¹⁴.

¹⁴ De taalgebieden zijn vastgesteld in hoofdstuk II van de Wet van 2 augustus 1963.

Taalgebieden.

Art. 2. Het land wordt ingedeeld in vier taalgebieden : het Nederlandse, het Franse, het Duitse en Brussel-Hoofdstad.

Art. 3. § 1. Het Nederlandse taalgebied omvat :

1° de provinciën Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen ;

2° het arrondissement Halle-Vilvoorde waarvan sprake in § 2 ;

3° het arrondissement Leuven.

§ 2. De andere gemeenten dan die vermeld in artikel 6 worden gescheiden van het administratief arrondissement Brussel en door de Koning ingedeeld in een nieuw arrondissement met als hoofdplaatsen Halle en Vilvoorde.

De administratieve arrondissementen Brussel-Hoofdstad en Halle-Vilvoorde vormen samen één kiesarrondissement met Brussel als hoofdplaats, zowel voor de parlements- als voor de provincieraadsverkiezingen (W. 23 december 1970).

Art. 4. Het Franse taalgebied omvat :

1° de provinciën Henegouwen, Luxemburg en Namen ;

2° de provincie Luik, behalve de gemeenten vermeld in artikel 5 ;

3° het arrondissement Nijvel.

Art. 5. Het Duitse taalgebied omvat de gemeenten ; Eupen, Eynatten, Hauset, Hergenrath, Kalmis, Kettenis, Lontzen, Neu-Moresnet, Raeren, Walhorn, Amel, Bullingen, Butgenbach, Crombach, Elsenborn, Heppenbach, Lommersweiler, Manderfeld, Meyerode, Recht, Reuland, Rocherath, Sankt-Vith, Schoenberg en Thommen.

Art. 6. Er wordt een administratief arrondissement opgericht dat "Brussel-Hoofdstad" wordt genoemd en dat volgende gemeenten omvat :

Anderlecht, Brussel, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Noode, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde.

Dit administratief arrondissement heeft Brussel als hoofdplaats.

Art. 7. De gemeenten Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem worden begiftigd met een eigen regeling (W. 23 december 1970).

Met het oog op de toepassing van de volgende bepalingen en inzonderheid die van hoofdstuk IV worden deze gemeenten beschouwd als gemeenten met een speciale regeling. Zij worden hierna "randgemeenten" genoemd.

Art. 8. Ter bescherming van hun minderheden worden met een speciale regeling begiftigd :

1° in het arrondissement Verviers, de gemeenten uit het Duitse taalgebied ;

2° in het arrondissement Verviers, de gemeenten :

Bellevaux-Ligneuville, Bevercé, Faymonville, Malmédy,

15. B. *Ratione personae*

Alleen de *private* "nijverheids-, handels- en financiebedrijven" vallen binnen het toepassingsgebied van de wet. Het gaat om "alle handelsbedrijven, ook die zonder personeel, dus ook individuele handelaars"¹⁵. De wet geldt niet ten aanzien van verenigingen zonder winstoogmerk, tenzij deze ook een handels- nijverheids- of financieactiviteit zouden uitoefenen.

16. De *private* nijverheids-, handels- en financiële bedrijven dienen de taal te gebruiken van het gebied waar hun *exploitatiezetel* of de onderscheiden exploitatiezetels gelegen zijn. De exploitatiezetel wordt in beginsel gesteld tegenover het begrip "*technische bedrijfseenheid*" dat in artikel 14 van de Wet van 20 september 1948 gehanteerd wordt. Deze technische bedrijfseenheid valt niet noodzakelijk samen met de juridische vorm van de onderneming : één juridische entiteit kan verscheidene "technische eenheden" omvatten. Bij het aflijnen van een en ander is het sociale element doorslaggevend : "Telkens een groep werknemers een zekere graad van samenhangigheid vertoont, waardoor hij als geheel kan optreden tegenover het ondernemingshoofd, heeft men met een onderneming te doen, zoals de wet dit bedoelde"¹⁶.

Een werf met een relatief permanent karakter kan een technische exploitatiezetel zijn¹⁷ ; evenals een zeeschip met als exploitatiezetel de thuishaven¹⁸.

Robertville en Weismes. Zij worden hierna genoemd "gemeenten uit het Malmédysse" ;

3° in het arrondissement Ieper, de gemeente Mesen ;

4° in het arrondissement Kortrijk, de gemeenten : Helkijn en Spiere ;

5° in het arrondissement Moeskroen, de gemeenten : Dotenijls, Herseaux, Houthem, Komen, Luingne, Moeskroen, Neerwaasten, Ploegsteert en Waasten ;

6° in het arrondissement Oudenaarde, de gemeente Ronse ;

7° in het arrondissement Aat, de gemeente Vloeberg ;

8° in het arrondissement Halle-Vilvoorde, de gemeente Bever ;

9° in het arrondissement Zinnik, de gemeenten : Edingen, Lettelingen en Mark ;

10° in het arrondissement Tongeren, de gemeenten : Herstappe, Moelingen, Remersdaal, 's Gravenvoeren, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pietersvoeren en Teuven. De sub 3° tot 10° vermelde gemeenten worden hierna "taalgrensgemeenten" genoemd.

¹⁵ I. DE WEERDT, *Het taalgebruik in het bedrijfsleven*, nr. 117. Volgens de Vaste Commissie voor Taaltoezicht vallen onder de toepassing van wet : een gemeenschappelijke verzekeringskas tegen arbeidsongevallen ; een tijdelijke vereniging van aannemers ter uitvoering van grote werken. Niet een boogschuttersvereniging en een zeil- en een roeivereniging. De V.T.C. heeft ter zake een adviesrecht.

¹⁶ J. STEYAERT, *A.P.R., Ondernemingsraad*, nr. 9.

¹⁷ W.R. Ber. Antwerpen, 17 maart 1967, *R.W.*, 1967-68, 1629 ; anders : Vred. Gent, 9 september 1966, *R.W.*, 1967-68, 905.

¹⁸ V.T.C., 9 september 1965, nr. 1061 ; I. DE WEERDT, nr. 128.

§ 2. Voor het personeel bestemde akten en bescheiden

17. Art. 52 bepaalt dat de akten en bescheiden, die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen¹⁹, en die welke bestemd zijn voor hun personeel, in de taal van het gebied van de exploitatiezetel dienen opgesteld. In het kader van deze studie beperken wij ons tot het onderzoek van "akten en bescheiden bestemd voor het personeel".

18. Het gaat hier om *alle* geschriften, die voor het personeel bestemd zijn en niet alleen die welke door de wet zijn voorgeschreven, dus om de geschriften die bestemd voor het personeel als groep als om geschriften die voor de "individuele" werknemer bestemd zijn.

19. Onder personeel verstaat men elke werknemer, die met de onderneming door een arbeidsovereenkomst verbonden is, aldus o.m. werklieden, bedienden, zeelieden, binnenschippers, leerlingen.

De uitdrukking "bestemd voor het personeel" dient in ruime zin begrepen te worden. Volgens de V.C.T. betekent het: "ter attentie van", "van belang voor".

Het gaat ook om akten of bescheiden waarvan de eindbestemming het personeel is, of waarbij het personeel de voornaamste belanghebbende is. Stukken die alleen door het personeel moeten behandeld vallen daar niet onder²⁰.

20. Zo vallen binnen het toepassingsgebied van het K.B. 1966:

- individuele arbeidsovereenkomsten;
- collectieve arbeidsovereenkomsten;
- arbeidsreglementen;
- dienstorders;
- loonbladen of loonfiches en individuele rekening;
- personeelsregister;
- opzeggingsbrief;
- gezondheidsboekje;
- groepsverzekeringen;
- formulieren: aangifte van geboorte, gezinsvergoeding, arbeidsongeschiktheid, ziekte en invaliditeit, werkloosheid, driemaandelijkse aangifte R.M.Z., belasting, pensioen, vakantie, verlof.

§ 3. Taalgebruik — Vertalingen

21. Deze akten en bescheiden dienen – in de taal van het gebied waar de exploitatiezetel gevestigd is – *ééntalig* te zijn. Dit betekent dat de stukken bestemd voor een werknemer, werkzaam b.v. in het Franse taalgebied, maar afhangende van een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied, in het Nederlands moeten worden opgemaakt. Meertaligheid door een vertaling in een of meer talen *te voegen* bij de "berichten,

mededelingen, akten, getuigschriften of formulieren, zo de samenstelling van het personeel zulks rechtvaardigt" (art. 52 § 2) is oirbaar. De onderneming draagt desbetreffend de bewijslast. Zij is evenwel niet verplicht vertalingen "bij te voegen"; zij mag dit doen zoals duidelijk blijkt uit de bewoordingen van de wet.

§ 4. Brussel-Hoofdstad

22. Overeenkomstig art. 52, § 1, tweede lid, redigeren "de bedrijven die bescheiden in het Nederlands wanneer zij bestemd zijn voor het nederlandssprekend personeel en in het Frans wanneer zij bestemd zijn voor het franssprekend personeel". Het gaat er te Brussel evenzeer om eentalige stukken.

De V.T.C. besliste dat het gebruik van eentalig in het Frans opgestelde fiches of van tweetalige loonfiches voor het ganse personeel door een onderneming met exploitatiezetel in de Hoofdstad Brussel in strijd is met art. 52²¹.

De wet heeft geen criteria vastgelegd om uit te maken of een werknemer frans- of nederlandssprekend is. Dit zal telkens een feitelijke kwestie zijn. Zo wordt vermoed dat een werknemer, die in een ander taalgebied dan Brussel-Hoofdstad woont, tot de taalgroep van dat gebied behoort. Dit vermoeden is vanzelfsprekend weerlegbaar²².

§ 5. Sancties

23. Akten of bescheiden, die niet aan de vereisten van art. 52 voldoen, zijn daarom niet "nietig". Zij dienen alleen te worden vervangen. Zolang zij niet vervangen zijn, zijn de akten of bescheiden evenwel niet tegenstelbaar. De rechtbank moet weigeren kennis te nemen van de stukken die in de verkeerde taal zijn geredigeerd, en eventueel tot vertaling aanmanen. De vervanging heeft echter retroactief volle uitwerking tot en met de datum van het vervangen stuk.

Ten onrechte besliste W.R.Ber. Brussel²³ dat een arbeidsovereenkomst met proefbeding, opgesteld in het Frans voor een bedrijf met exploitatiezetel te Vilvoorde, geen enkele andere sanctie had dan de mogelijke vervanging. Eveneens fout was o.i. W.R.Ber. Brussel, die oordeelde dat een proefbeding in de verkeerde taal niet tegenstelbaar was aan de werknemer en dat de werknemer als zodanig dient beschouwd te worden als verbonden door een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur²⁴. Correct oordeelde de arbeidsrechtbank te Gent dat een Franse opzeggingsbrief niet tegenstelbaar is, maar rechtens met retroactieve kracht vervangen werd door een in het Nederlands opgestelde opzeggingsbrief²⁵.

²¹ V.T.C., 22 januari 1970, nr. 2293.

²² Vgl. Vred. Brussel, 3 november 1966, *R.W.*, 1967-68, 1252; V.T.C., 23 april 1970; I. DE WEERDT, *o.c.*, nr. 91.

²³ 12 mei 1967, I. DE WEERDT, *o.c.*, nr. 161. Arbrb. Brussel, 8 februari 1973, *R.W.*, 1973-74, 44, oordeelde dat art. 52 niet van toepassing is bij proefbeding. Deze rechtspraak is vanzelfsprekend fout.

²⁴ 4 september 1968, *R.W.*, 1968-69, 1908, vernietigd door Cass., 6 februari 1970, *R.W.*, 1969-1970, 1738.

²⁵ 10 mei 1971, *J.T.T.*, 1971, 176. *Anders*: Arbh. Brussel, 2 februari 1971 (I. DE WEERDT, *o.c.*, nr. 161).

¹⁹ Voor een interessante lijst van deze akten en bescheiden, zie I. DE WEERDT, nr. 89.

²⁰ I. DE WEERDT, *o.c.*, nr. 89.

24. De stukken kunnen vervangen worden uit *eigen beweging* of op *aanmaning* "van de bevoegde dienst, overheid of rechtsinstantie, door de betrokken private nijverheids-, handels- of financiebedrijven door bescheiden of *handelingen*, die naar de vorm regelmatig zijn".

Indien de overheid ter zake niet tussenkomt, bv. bij het sluiten van een individuele arbeidsovereenkomst, kan de belanghebbende werknemer, zich, volgens DE WEERDT, richten tot de V.T.C. of de arbeidsrechtbank, deze laatste op grond van haar algemene bevoegdheid in betwistingen tussen werkgever en werknemer. Deze instanties gaan dan eventueel over tot de *aanmaning*²⁶.

Ten onrechte besliste W.R. Ber. Antwerpen, dat een opzeggingsbrief niet tegenstelbaar is, zolang het stuk niet vervangen is door een *officiële vertaling*. De wet voorziet immers in de mogelijkheid "uit eigen beweging" tot vervanging over te gaan²⁷.

Indien binnen de maand aan deze *aanmaning* geen gevolg wordt gegeven kan elkeen, die bevoegd was tot *aanmaning*, alsmede *elke belanghebbende* een verzoekschrift indienen bij de vrederechter, die beveelt dat aan deze handelingen en bescheiden een *vertaling* wordt toegevoegd, opgesteld door een door hem aan te duiden beëdigde vertaler en dit op kosten van het betrokken bedrijf.

Deze eis tot vervanging kan ingesteld worden gedurende een periode van 30 jaar.

2. ONDERNEMINGSRAAD (WET VAN 20 SEPTEMBER 1948)

25. De werktal van de ondernemingsraad is ongetwijfeld de taal van de streek waar de exploitatiezetel van de onderneming gelegen is. Dit volgt o.m. uit art. 15, i, van de Wet van 20 september 1948, waarbij gesteld wordt dat de samenwerking tussen het ondernemingshoofd en zijn personeel bevorderd wordt "o.a. door het gebruik der taal van de streek voor de inwendige betrekkingen der onderneming, de mededelingen voorzien bij art. 15, littera b, enz.". Dit werd eveneens bevestigd in punt 5 van de overeenkomst van 1958: "Zulks heeft voor gevolg dat deze contacten in beginsel in de taal van de streek dienen te geschieden"²⁸.

In Brussel-Hoofdstad is de voertaal Frans en Nederlands, in verhouding naar de samenstelling van het personeel en de raad.

26. Volgens artikel 52 van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken moet de taal van het gebied van de exploitatiezetel eveneens

gebruikt worden voor de akten en bescheiden, die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen en voor die welke bestemd zijn voor het personeel.

De akten en bescheiden, opgelegd door de Wet van 20 september 1948 en het K.B. van 27 november 1973, vallen ongetwijfeld onder deze bepaling. Desbetreffend geldt eveneens art. 15, i, van de Wet van 20 september 1948 "o.a. door het gebruik der taal van de streek voor de inwendige betrekkingen der ondernemingen, waardoor onder meer verstaan wordt de mededelingen voorzien bij artikel 15, litt. b, de boekhouding, de dienstorders..."

De gecoördineerde wetten van 1966 gelden o.i. niet voor de schriftelijke inlichtingen, die overeenkomstig de overeenkomst nr. 9²⁹ dienen te worden medege-deeld.

Deze stukken zijn inderdaad niet voorgeschreven door "wet of reglement"; zelfs indien algemeen verklaard bij K.B., blijft een collectieve arbeidsovereenkomst een overeenkomst en wordt geen (overheids)reglement. De krachtens overeenkomst nr. 9 te verstrekken schriftelijke informatie valt evenwel onder toepassing van de algemene verplichting, toegelicht in verband met de werktal van de raad.

In Brussel-Hoofdstad moeten de documenten in het Frans en het Nederlands worden geredigeerd in verhouding tot de samenstelling van het personeel en de raad.

3. COLLECTIEVE ARBEIDSOVEREENKOMST (WET VAN 5 DECEMBER 1968)

27. Volgens art. 13, 2e lid, van de Wet van 5 december 1968 inzake de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités dient de collectieve arbeidsovereenkomst in het Nederlands en in het Frans te worden opgesteld. De overeenkomst wordt echter in de taal van het gebied geredigeerd, wanneer ze uitsluitend voor het Nederlandse, het Franse of het Duitse taalgebied geldt. Deze regeling is gelijklopend met de beginselen vervat in het K.B. van 18 juli 1966, dat eveneens geldt ten aanzien van de collectieve arbeidsovereenkomsten.

De Wet van 5 december 1968 stelt evenwel een specifieke sanctie: wanneer de overeenkomst niet voldoet aan de vereisten van artikel 13 wordt de neerlegging op het Ministerie van Arbeid en Tewerkstelling geweigerd (art. 18). Dit heeft tot gevolg dat aan de overeenkomst geen bindende kracht, overeenkomstig de Wet van 5 december 1968, kan worden verleend.

Luidens een advies van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht, Nederlandse afdeling, nr. 1341, van 19 oktober 1965, is een gewestelijk *paritair comité* een dienst in de zin van

²⁹ Van 9 maart 1972 houdende ordening van de in de Nationale Arbeidsraad gesloten nationale akkoorden en collectieve arbeidsovereenkomsten betreffende de ondernemingsraden.

²⁶ o.c., nr. 159.

²⁷ 17 maart 1967, R.W., 1966-1967, 1629.

²⁸ Deze bepaling werd in de collectieve overeenkomst nr. 9, art. 14 niet behouden. In de commentaar bij art. 14 wordt gezegd dat de raad kan beslissen bij de voorziene bescheiden een vertaling in een of meer talen toe te voegen, voor zover er een voldoende minderheid bestaat om zulks te verantwoorden.

art. 1, 1, 2°, van de Wet van 2 augustus en gebruikt het derhalve, krachtens art. 23, § 2, van genoemde wet, in zijn binnendiensten, zomede voor de berichten en mededelingen voor het publiek, uitsluitend de taal van zijn gebied.

4. VEILIGHEID, GEZONDHEID EN VERFRAAIING VAN DE WERKPLAATSEN (K.B. VAN 21 MAART 1958)

28. Melding dient eveneens te worden gemaakt van art. 836bis (K.B. van 21 maart 1958)³⁰ waarbij bepaald wordt dat alle bevelen, alle raadgevingen of alle opvoedende aanbevelingen vanwege de diensten voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, die *schriftelijk* door middel van aanplakbrieven of individuele nota's aan de werknemers gegeven worden, eventueel in een of meer talen worden opgesteld, zodat zij door al de werknemers van de onderneming begrepen worden. Stippen we nog aan dat artikel 1, § 3, van de Wet van 10 juni 1952 betreffende de veiligheid en de gezondheid van de werknemers bepaalt, dat de "door geneeskundige diensten aan de werknemers afgeleverde bescheiden in het Frans, in het Nederlands of in het Duits zullen gedrukt zijn".

5. DE ARBEIDSOVEREENKOMST VOOR ZEELIEDEN OF BINNENSCHIPPERS (WETTEN VAN 5 JUNI 1928 EN 1 APRIL 1936)

29. Ook de Wet van 5 juni 1928 houdende regeling van de arbeidsovereenkomst wegens scheepsdienst bevat enkele taalbepalingen. Art. 19, laatste lid, luidt dat "niemand tot de aanmonstering wordt toegelaten, zo hij niet bewijst *een der landstalen* of het *Engels* voldoende te verstaan. De kapitein onderzoekt op zijn verantwoordelijkheid of de zeelieden welke hij aanneemt, aan deze voorwaarden voldoen". Daarenboven moet de arbeidsovereenkomst in klare bewoordingen geformuleerd worden in een der talen, bedoeld in artikel 19 (art. 25, eerste lid). Het zeemansboekje bevat "in het Vlaams en in het Frans, de bijzonderste bepalingen" van de Wet van 5 juni 1928.

"De V.C.T. besliste dat een zeeschip moet beschouwd worden als een exploitatiezetel van de rederij. Ieder zeeschip dat de Belgische nationaliteit heeft bekomen door het vervullen der voorwaarden voorzien door de Wet van 20 september 1903 op de zeebrieven, wordt beschouwd als deel uitmakend van het gebied van de natie waarvan het de vlag voert. De wetten op het taalgebruik in bestuurszaken dienen dus geëerbiedigd aan boord van Belgische zeeschepen. Ieder zeeschip heeft een thuishaven die voor dit schip als de wettelijke woonplaats dient beschouwd. De exploitatiezetel, die het taalgebied bepaalt, dient dan ook beschouwd als gevestigd in de thuishaven"³¹. Het Taaldecreet geldt dan ook ten aanzien van Belgische zeeschepen die b.v. Antwerpen als thuishaven hebben. In die mate werd de Wet van 5 juni 1928 dan ook gewijzigd. Zo dient de arbeidsovereenkomst in het Nederlands te worden opgemaakt, evenals het zeemansboekje.

³⁰ Algemeen reglement arbeidsbescherming, B.S., 30-31 maart 1958.

³¹ I. DE WEERDT, o.c., nr. 128.

30. Artikel 5, tweede lid, van de Wet van 1 april 1936 op de arbeidsovereenkomst wegens dienst op *binnenschepen*³² bepaalt dat de "overeenkomst in dubbel (moet) worden opgemaakt in het Nederlands of in het Frans, naar verkiezen van de aangeworvene". Daarenboven moet de Nederlandse en de Franse tekst van de Wet van 1936 aan boord van elk binnenschip ter beschikking van de leden der bemanning gehouden worden (art. 4).

Analoog met zeeschepen mag men zeggen dat het binnenschip een exploitatiezetel is, gevestigd in de thuishaven en dat de teksten van de Wet van 1936 door het decreet werden gewijzigd voor de schepen die een thuishaven in het territoriaal toepassingsgebied van het taaldecreet hebben.

6. SOCIALE ZEKERHEID VOOR MIGRERENDE WERKNEMERS IN HET KADER VAN DE E.G.

31. Overeenkomstig art. 84, 4, van de Verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen³³ die zich binnen de gemeenschap verplaatsen mogen de autoriteiten, organen en rechterlijke instanties van een lid-staat verzoekschriften of andere documenten, welke hun worden toegezonden niet afwijzen op grond van het feit dat zij in een officiële taal van een andere lid-staat zijn geredigeerd.

Dit betekent dat migrerende werknemers, onderdanen van een lid-staat van de Europese Gemeenschappen, verzoekschriften en documenten in verband met sociale zekerheid – in ruime zin genomen³⁴ – tot de genoemde instanties – eveneens in ruime zin genomen – in een ander taal dan die toegelaten door het K.B. van 1966 en het Decreet van 19 juli 1973, mogen richten. Het gaat om de andere officiële talen van de E.G., met name, naast Frans en Nederlands, Duits, Engels, Italiaans en Deens.

Krachtens art. 81b van de verordening heeft de administratieve commissie voor de sociale zekerheid van de migrerende werknemers tot taak "op verzoek van de bevoegde autoriteiten, organen en rechterlijke instanties van de lid-staten, alle stukken te doen vertalen welke betrekking hebben op de uitvoering van deze verordening, en met name de vertaling van verzoekschriften ingediend door personen op wie deze verordening van toepassing is".

Te vermelden is eveneens art. 3, 1, laatste lid, van de Verordening nr. 1612/68 van de Raad van Ministers van

³² Onder binnenschip wordt verstaan: "elk onverschillig op welke wijze voortbewogen vaartuig van meer dan 3 metrieke ton inhoud, dat gewoonlijk voor winstgevend scheepvaartverrichtingen op de binnenwateren wordt gebezigd" (art. 1, 1°).

³³ P.B., 5 juli 1971, nr. L-149.

³⁴ Het gaat alleen om de wettelijke voorzieningen; niet voor die welke contractueel zouden zijn vastgelegd (M. SCHNEIDER, "De verordeningen van de Raad van de Europese Gemeenschappen betreffende de toepassingen van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de gemeenschap verplaatsen", R.I.Z.I.V., Informatieblad, 4.9.1972, 272).

15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de gemeenschap. Volgens dit artikel zijn in het kader van deze verordening niet van toepassing de wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen of de administratieve handelingen van een lid-staat :

- die aanbiedingen van en aanvragen om werk, de toegang tot arbeid in loondienst en de uitoefening daarvan door vreemdelingen beperken of aan voorwaarden onderwerpen die niet voor eigen onderdanen gelden ;
- of die, hoewel van toepassing zonder onderscheid naar nationaliteit, tot enig of voornaamste doel of gevolg hebben dat de onderdanen van de andere lid-staten van de aangeboden arbeid geweerd worden.

De bepaling van de voorgaande alinea heeft geen betrekking op de voorwaarden betreffende de wegens de aard van de te verrichten arbeid vereiste talenkennis³⁵.

II. Het Decreet van de Nederlandse Cultuurraad

32. Op 19 juni 1973 werd door de Cultuurraad, met eenparigheid van stemmen een decreet goedgekeurd tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen. Het werd door de Koning op 19 juli 1973 afgekondigd.

33. In de Senaatscommissie werd o.m. opgemerkt dat het begrip "sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers" *ruim* dient te worden opgevat en "altijd aan de noodwendigheden van de ontwikkeling der sociale betrekkingen moet kunnen worden aangepast". In verband met de akten en bescheiden werd ook gezegd dat de raden de ruimste "autonomie" genieten³⁶.

De tekst van het decreet is de resultante van de samenvoeging van twee voorstellen, het eerste uitgaande van senator Vandezande van de Volksunie, het tweede van volksvertegenwoordiger D. Claeys van de C.V.P.³⁷. Het is hoofdzakelijk de laatste tekst, die uiteindelijk aangenomen werd.

In dit verband legde Dries Claeys in de Cultuurraad de volgende verklaring af : "Het voorstel dat ik heb ingediend dankt zijn bestaan eigenlijk meer aan de Christelijke Arbeidersbeweging, meer speciaal aan de Landelijke Bedienden-centrale dan aan mezelf. Naar aanleiding van bepaalde publicaties heb ik contact genomen met de Landelijke Bedienden-centrale en ze gevraagd samen met Professor Blanpain een tekst op te maken die wij dan samen konden onderzoeken en bespreken. Dat is dan ook zo gebeurd"³⁸.

Aangezien zowel het verslag van de bevoegde commissie als de bespreking in de Cultuurraad nogal bondig uitvielen, is men voor de interpretatie hoofdzakelijk op de toelichting bij het voorstel Claeys aangewezen.

Uit de toelichting blijkt o.m. duidelijk dat het decreet integrerend deel uitmaakt van het *arbeidsrecht* en de *arbeidsverhoudingen*.

³⁵ P.B., nr. L 257 van 19 oktober 1968.

³⁶ Parl. Doc., Senaat, 13 mei 1970, nr. 390.

³⁷ Nr. 26 (1971-1972) 1 en nr. 60 (1972-1973) 1.

³⁸ Cultuurraad, Handelingen, 19 juni 1973, 382.

In verband met de uitlegging van het decreet moet worden onderlijnd dat eventuele interpretaties zowel door de regering als door het secretariaat van de Cultuurraad zelf uiteindelijk niet bindend zijn voor de rechterlijke macht, die over de juiste toepassing van het decreet zal oordelen. Of nog, de regering of bepaalde ministers kunnen geen maatregelen opleggen, die b.v. zouden ingaan tegen de tekst van het decreet.

Aangezien het decreet strafsancties bevat, moeten de bepalingen ervan *beperkend* geïnterpreteerd worden.

1. GRONDWETTELIJKE EN EUROPESE WETTIGHEID VAN HET DECREET — BILATERALE AKKOORDEN

34. Sommige auteurs hebben betoogd, dat het decreet ongrondwettelijk is³⁹; eveneens werd beweerd dat het strijdig is met bepaalde voorschriften uit het Europese recht, o.m. betreffende het vrij verkeer van werknemers. Laten we deze bezwaren een na een onderzoeken.

Vooreerst werd de decreetgever verweten dat hij het advies van de Raad van State niet had ingewonnen. Dit verwijt houdt geen steek, aangezien het decreet stoelt op voorstellen, uitgaande van parlementairen en niet op een ontwerp, uitgaande van de regering. Alleen voorontwerpen van decreet dienen aan het gemotiveerd advies van de Raad van State te worden onderworpen⁴⁰.

35. Het decreet zou ook strijdig zijn met de artt. 6 en 6bis van de Grondwet, waarbij respectievelijk de "gelijkheid van de Belgen voor de wet" en de "waarborg van de rechten en de vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden" werden vastgelegd. Dit discriminatieverbod ligt eveneens vervat in art. 59bis, § 7, van de vernieuwde Grondwet : "De wet stelt de regelen vast ten einde elke discriminatie om ideologische en filosofische redenen te voorkomen".

Het gelijkheidsbeginsel bevat vooral de gedachte dat diegenen, die zich in gelijkaardige situaties bevinden op identieke wijze moeten worden behandeld⁴¹. Aan deze vereiste beantwoordt het decreet. Het is met name *identiek* van toepassing op "de natuurlijke of rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen" (art. 1). M.a.w. er is geen ongelijke behandeling. Ook de artt. 6bis en 59bis, § 7, worden niet geschonden. Er is geen discriminatie : zo is iedereen, die tewerkstelt in het Nederlandse taalgebied, gehouden door dezelfde verplichtingen, o.m. het gebruik van het Nederlands. Daaren-

³⁹ J. ECKHOUT, "Les langues des entreprises", J.T., 1973, 483 ; Le Soir, 19 september 1973 ; F. DEHOUSSE, Le Monde, 27 oktober 1973 ; MALHERBE, Voorzitter P.S.C., Brussel, La Libre Belgique, 5 oktober 1973.

⁴⁰ Zie verder art. 10 van de Wet van 7 juli 1971.

⁴¹ Zie o.m. A. MAST, Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht,, 4de uitg. Gent, 1973, nr. 423 ; M. TAQUET en C. WANTIEZ, "Le décret du 19 juillet 1973 ('Décret de septembre') en de aldaar geciteerde rechtspraak van het Hof van Cassatie en de Raad van State, J.T.T., 1973, nr. 72.

boven dient duidelijk onderscheid gemaakt tussen ideologische en filosofische minderheden enerzijds en b.v. taalminderheden anderzijds. Een voorstel om de taalminderheden als dusdanig, eveneens uitdrukkelijk te beschermen tegen mogelijke discriminatie, ingediend ter gelegenheid van de parlementaire voorbereiding tot herziening van de Grondwet, werd verworpen⁴².

Het begrip "ideologische en filosofische redenen" werd door de Minister van Communautaire Betrekkingen trouwens als volgt beschreven: "In verklaringen over de Rechten van de Mens, maar ook in andere belangrijke documenten wordt dezelfde uitdrukking of worden analoge uitdrukkingen gebruikt, om een brede omschrijving te formuleren van wat men onder 'levensbeschouwing' verstaat. Wanneer men spreekt over non-discriminatie om ideologische en filosofische redenen in het raam van de culturele autonomie, gaat het bijgevolg niet om politieke minderheden en evenmin om taalminderheden. Het gaat hier wel om discriminatie op het vlak van de levensbeschouwing"⁴³. Men mag ook stellen dat het decreet zeker niet strijdig is met het discriminatieverbod dat vervat ligt in artikel 14 van het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens: "Het genot van de rechten en de vrijheden, welke in dit verdrag zijn vermeld, is verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status". Geen enkel van de rechten die in het verdrag worden opgesomd worden door het decreet in het gedrang gebracht⁴⁴.

36. De grondwettelijkheid van het decreet werd ook ter discussie gesteld op grond van art. 9 van de Grondwet: "Geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet". Volgens deze redenering zouden bij decreet geen straffen kunnen worden ingevoerd. Niets is minder waar: art. 22, 2°, van de Wet van 3 juli 1971 bepaalt dat de cultuurraden de bevoegdheid hebben om "straffen te bepalen op de overtreding van decreten. Deze straffen mogen een gevangenisstraf van zes maanden en een geldboete van vijfduizend frank niet te boven gaan". Het taaldecreet stelt straffen die deze grenzen in acht nemen.

Artikel 10 van de Grondwet zou eveneens door het decreet geschonden zijn; dit artikel bepaalt dat de woning onschendbaar is en dat geen huiszoeking kan plaatsvinden dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm, die zij voorschrijft. Het decreet bepaalt dat inspectie mogelijk is in inrichtingen en lokalen (dag en nacht) waar werknemers zijn tewerkgesteld; eveneens bewoonde lokalen kunnen worden betreden – met voorafgaande instemming van de politierechter dan. Zulk toezicht kan bij decreet worden ingesteld, want overeenkomstig de Grondwet zelf heeft een decreet kracht van wet. Daarenboven is de Cultuurraad

in de materie van taalgebruik alleen – d.i. met uitsluiting van de nationale wetgever – bevoegd, waaruit meteen blijkt dat alleen de Cultuurraad bevoegd is om deze inspectiemaatregelen voor te schrijven.

In verband met art. 23 – "Het gebruik van de in België gesproken talen is vrij; het kan niet worden geregeld dan door de wet en alleen voor handelingen van het openbaar gezag en voor gerechtszaken" – werd opgemerkt⁴⁵ dat het decreet tegen dat artikel van de Grondwet aanbodt. Niets is minder waar. Aanvankelijk was het de bedoeling van de grondwetgever de decretale bevoegdheid inzake het gebruik van de talen in artikel 23 te laten inschrijven. Op voorstel van de regering werd art. 23 echter ongewijzigd gelaten en overgeheveld naar art. 59bis van de Grondwet waar de culturraden worden geregeld. Het bepaalde in art. 59bis, waarop het decreet stoelt, is dus een grondwettelijke afwijking van art. 23.

37. Het decreet gaat ook op Europees vlak vrijuit. Artikel 48 van het Verdrag van Rome regelt het vrij verkeer van werknemers binnen de gemeenschap. Dit vrij verkeer houdt de afschaffing in van elke discriminatie op grond van de nationaliteit tussen de werknemers der lid-staten, wat betreft de werkgelegenheid, de beloning en de overige arbeidsvoorwaarden.

Het decreet is zeker niet strijdig met de bepalingen van art. 48 van het E.E.G.-Verdrag. Het bedoelt immers niet een "discriminatie op basis van nationaliteit" tot stand te brengen, noch vreemde werknemers op het stuk van de tewerkstelling anders te behandelen dan de eigen werknemers; het beoogt enkel het taalgebruik te regelen voor alle werknemers, welke ook hun nationaliteit zij, als zij in het Nederlands taalgebied tewerkgesteld zijn. Het decreet zou echter strijdig zijn met het vrij verkeer van werknemers mocht het tot "enig of voornaamste doel of gevolg hebben dat de onderdanen van de andere lid-staten van de aangeboden arbeid geweerd werden". Het doel van het decreet is echter de vernederlandsing van het bedrijfsleven, geen ander; en de toepassing van het decreet heeft tot nu toe nog niet tot gevolg gehad dat werknemers van andere lid-staten van de aangeboden arbeid geweerd worden. Daarenboven bepaalt de Europese reglementering dat in het kader van het vrij verkeer van werknemers toch voorwaarden kunnen gesteld betreffende de wegens de "aard van de te verrichten arbeid vereiste talenkennis".

38. Volgens de Minister van Tewerkstelling en Arbeid bevatten een aantal bilaterale akkoorden met Joegoslavië, Marokko, Algerië, Spanje, Portugal en Tunesië, bepalingen volgens welke de "overeenkomsten van de buitenlandse arbeiders overgekomen uit die landen, in hun landstaal moeten worden opgesteld". Het de-

⁴² Amendement PERSOONS, *Parl. Doc., Kamer*, B.Z., 1969-1970, 10, 28/2, 2.

⁴³ L. TINDEMANS, *De culturele autonomie*, s.d., z.j., 23. Zie eveneens M. TAQUET en C. WANTIEZ *art. cit.*

⁴⁴ Zie F. DEHOUSSE, geciteerd in voetnoot 39.

⁴⁵ RISOPOULOS, *Pourquoi Pas*, 20 september 1973.

creet zou deze akkoorden in het gedrang brengen⁴⁶. Wat moet daarvan worden gedacht?

Louter formeel gezien is het zo dat deze bilaterale akkoorden, die niet geratificeerd worden door het Parlement en niet gepubliceerd worden in het Staatsblad en waarvan de inhoud door het Ministerie van Tewerkstelling als vertrouwelijk wordt beschouwd, gesloten worden in het raam van de uitvoerende opdracht die de Uitvoerende Macht op basis van het K.B. nr. 34 van 20 juli 1967 ter zake toegewezen werd. Het is nu evident dat de Uitvoerende Macht bij het sluiten van die akkoorden de bestaande wetgeving dient te eerbiedigen, o.m. de bepalingen die in het Taaldecreet vervat liggen. Deze akkoorden waren dus reeds in strijd met de Wet van 2 augustus 1963.

Merken wij nog op dat de bepaling nr. 17 van de modelovereenkomst tussen een werkgever en een werknemer van vreemde nationaliteit, als bijlage gevoegd bij het K.B. van 5 mei 1970 als volgt luidt:

"De werknemer erkent een exemplaar van deze overeenkomst ontvangen te hebben

– en de taal waarin zij werd opgesteld te begrijpen – alsmede een vertaling in een taal, die hij begrijpt".

Een van beide laatste vermeldingen dient te worden geschrapt. Deze bepaling is wel in overeenstemming te brengen met de vereisten van het decreet, zoals verder zal blijken.

Daarnaast moet nog melding worden gemaakt van verdragen betreffende de sociale zekerheid, die België met een aantal landen gesloten heeft. Deze verdragen bevatten meestal de volgende bepaling: "De mededelingen die voor de toepassing van dit verdrag door de gerechtigden van dit verdrag of door de autoriteiten, instellingen of rechtscolleges van het andere land worden gedaan zullen in een van de officiële talen van beide landen worden opgesteld"⁴⁷.

2. TOEPASSINGSGBIED

§ 1. *Ratione loci*

Het Decreet van 19 juli 1973 geldt voor het Nederlandse taalgebied, met uitzondering van de gemeenten met faciliteiten.

Volgens art. 59bis, § 4, lid 2, geldt het decreet in het Nederlandse taalgebied, uitgezonderd wat betreft "de gemeenten of groepen van gemeenten palend aan een ander taalgebied en waar de wet het gebruik van een andere taal dan die van het gebied waarin zij gelegen zijn, voorschrijft of toelaat"⁴⁸.

⁴⁶ Vergadering van de Commissie voor taalwetgeving en taalbescherming van 2 oktober 1973. Synthesenota (fotocopie). Voor een situering van deze akkoorden, zie O. MISOTTEN, *Tewerkstelling van vreemdelingen, Arbeidsrecht*, (o.l.v. R. Blanpain), nr. 79.

⁴⁷ Art. 40 van het Algemeen Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk Marokko betreffende de sociale zekerheid, Wet van 20 juli 1970, B.S., 25 juni 1971.

⁴⁸ Zie boven, voor een omschrijving van de taalgebieden in België, nr. 14, voetnoot 14.

§ 2. *Ratione personae*

40. Het decreet is van toepassing op *werkgevers*, die *werknemers* – in de meest ruime arbeidsrechtelijke zin van het woord – in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen.

Dit volgt uit artikel 1 van het decreet dat in een nogal eigenaardige formulering zegt dat het decreet van toepassing is op de natuurlijke personen en rechtspersonen, die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen. In dezelfde zin leest men evenwel dat het decreet het taalgebruik regelt tussen werkgevers en werknemers. Het toepassingsgebied is dus ruimer dan dat van het K.B. van 18 juli 1966⁴⁹.

Het decreet is dan ook van toepassing wanneer de exploitatiezetel in een ander taalgebied gelegen zou zijn.

Het algemeen toepassingsgebied wordt omschreven op analoge wijze als de recente Arbeidswet van 17 maart 1971. Inderdaad, voor de toepassing van het decreet worden gelijkgesteld:

1° met werknemers: de personen, die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid verrichten in gelijkaardige voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst;

2° met werkgevers: de personen, die de in 1° genoemde werknemers tewerkstellen, ongeacht de aard van hun bedrijvigheid;

3° met een onderneming: de inrichting van werkgevers en met werkgevers gelijkgestelde personen, die een activiteit buiten het bedrijfsleven uitoefenen.

Het decreet is dus van toepassing op alle werknemers, zoals werklieden, bedienden, handelsvertegenwoordigers, studentenwerknemers, dienstboden, leerjongens, zeelieden, binnenschippers, thuisarbeiders, gevangenen die arbeid verrichten, opgeëiste werknemers (in het kader van de wetgeving op de prestaties van algemeen belang in vredetijd) ... en op de werkgevers, die deze werknemers tewerkstellen.

41. Het decreet geldt vanaf het ogenblik dat werknemers in het Nederlandse taalgebied worden tewerkgesteld, d.i. een arbeidsprestatie leveren, waar ook de werkgever gevestigd is.

Het is dus de plaats van tewerkstelling van de werknemer, die voor de toepasselijkheid van de bepalingen van het decreet in aanmerking komt.

Men kan aanvaarden dat een geldige arbeidsovereenkomst – b.v. bepaalde duur van 5 jaar – in één taalgebied gesloten niet noodzakelijk opnieuw in het Nederlands dient te worden gesloten wanneer de werknemer na eerst een periode in Wallonië te hebben gewerkt (met exploitatiezetel aldaar) naar Vlaanderen wordt overgeplaatst. Wijzigingen zouden eventueel wel in het Nederlands moeten gesteld worden.

Problemen kunnen ook rijzen met werknemers, die terzelfder tijd in verschillende taalgebieden tewerkgesteld zijn.

Dit probleem is vanzelfsprekend niet nieuw en bestond ook in verband met art. 52 van het K.B. van 18 juli 1966 voor werknemers, die verbonden waren aan exploitatiezetels,

⁴⁹ Met exploitatiezetel bedoelt men de technische bedrijfs-eenheid (zie boven, nr. 16).

die in verscheidene taalgebieden gelegen waren. Voor zover de arbeidsverhouding niet localiseerbaar is, lijkt ons de taal aangewezen van het gebied waar de betrokken werknemer de meeste arbeidsprestaties levert.

Wanneer het gaat om een centrale ondernemingsraad, te Brussel, van een onderneming met exploitatiezetels in het Nederlandse taalgebied dient het Nederlands gebruikt te worden voor zover de behandelde onderwerpen rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met werknemers, die in het Nederlandse taalgebied worden tewerkgesteld.

De exploitatiezetels in Vlaanderen afhangende van een onderneming in het buitenland of een ander taalgebied vallen vanzelfsprekend onder de toepassing van het decreet.

De bevelen (in de ruime zin van het woord) afkomstig van de centrale zetels buiten het Nederlandse taalgebied moeten voor elk dienstgebruik in het Nederlands worden gegeven. De opdrachten van buitenlandse specialisten en technici kunnen binnen die verhouding vallen, wanneer deze in feite een bevel of mededeling in een andere taal dan het Nederlands, vanwege de moederzetel aan de exploitatiezetel doorgeven. Voor deze korte opdrachten is de taal van de arbeidsverhouding immers ook onderworpen aan de regel dat het bijkomstige het hoofdzakelijke volgt. Bevelen die deze personen zouden geven aan het personeel ter plaatse vallen echter wel onder het decreet.

42. Het decreet geldt derhalve zeker voor de werkgevers, die normaal onder de toepassing van het *privaat arbeidsrecht* vallen. Dit is ook het geval voor "de natuurlijke of rechtspersonen die concessiehouder zijn van een openbare dienst of die belast zijn met een taak, die de grenzen van een privaat bedrijf te buiten gaat en die de wet of de openbare machten hun in het algemeen belang hebben toevertrouwd", zoals bedoeld in art. 1, § 1, 2°, van de gecoördineerde wetten van 1966.

Dit zijn b.v. de ziekenfondsen⁵⁰ en de primaire kassen voor kinderbijslag⁵¹, de vakorganisaties⁵², landbouwcommissies⁵³, vanzelfsprekend alleen als "diensten" aan te merken⁵⁴ binnen het kader en de perken van de concessie of van de opgedragen taak⁵⁵. Het is in de mate dat gemelde natuurlijke of rechtspersonen, als "diensten" een werking hebben, die verder reikt dan het taalgebied waarin ze gevestigd zijn, overeenkomstig art. 59bis, § 4, van de Grondwet, m.a.w. exploitatiezetels hebben in meer dan één taalgebied, dat zij aan de toepassing van het decreet ontsnappen.

Ook de gemengde economische ondernemingen, waar het arbeidsrecht geldt – met name de wetgeving op de arbeidsovereenkomsten, arbeidsduur, collectieve arbeidsovereenkomsten, e.a. – zoals het S.C.K. Mol, Sabena e.a. vallen onder de toepassing van het decreet tenzij ook deze als diensten in de zin van art. 59bis, § 4, wier werkkring verder reikt dan het taalgebied waarin ze gevestigd zijn, zouden worden beschouwd. Het is immers zo dat het arbeidsrecht min-

tens residuair is ten aanzien van heel wat instellingen met privaatrechtelijke vorm, waarin de overheid de zware hand heeft op het stuk van financiën of beheer⁵⁶. De vraag of S.C.K. Mol b.v. al dan niet tot de privé-sector of tot de publieke sector behoort is finaal niet relevant. De vraag is wel; geldt het arbeidsrecht al dan niet voor de arbeidsverhoudingen in S.C.K. Mol; of nog heeft men daar statutaire of contractuele vastgelegde arbeidsverhoudingen. In die mate dat er geen statutaire regelen zijn voor het personeel, geldt grosso modo de arbeidswetgeving en ook het decreet.

43. Het decreet geldt evenmin ten aanzien van de door de wet aangewezen nationale en internationale instellingen waarvan de werking gemeen is aan meer dan één cultuurgemeenschap. Een dergelijke aanwijzing bij wet is tot op heden niet gebeurd.

44. Het feit dat het decreet van toepassing is op diegenen, die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben, betekent meteen dat het toepasselijk is op de verhouding tot al de werknemers, die afhangen van de exploitatiezetel, ook al zijn die in een ander taalgebied of in het buitenland werkzaam. Dit was ook zo onder de taalwetgeving van 1963.

45. Volgens sommige commentaren zou het decreet alleen verplichtingen voor de werkgever tot gevolg hebben en niet voor de werknemers⁵⁷.

Tot staving van deze stelling wordt aangehaald dat art. 1. van het decreet de toepassing ervan beperkt tot "de natuurlijke personen en rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben, of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen"; de werkgevers dus. Geen sprake van werknemers, te meer daar het voorstel Claeys uitdrukkelijk de toepassing van het decreet inhield ten aanzien van de werknemers en het woord "werknemers" niet behouden werd door de Cultuurraad. Dus, zo luidde deze stelling, geldt het decreet alleen voor de werkgevers.

Deze redenering kan ons niet overtuigen. De tekst van art. 1 steunt immers op een advies van de V.C.T. van 5 december 1972⁵⁸ inzake het voorstel Vandezande. De V.C.T. was van oordeel dat het voorstel Vandezande (het decreet is van toepassing op alle natuurlijke en rechtspersonen, die personeel tewerkstellen en die in het Nederlandse taalgebied woonachtig of gevestigd zijn) bij een restrictieve interpretatie tot ge-

⁵⁰ Taak : verplichte verzekering

⁵¹ Taak : uitkeren van kinderbijlagen.

⁵² Taak : als uitbetalend organisme van de verplichte werkloosheidsverzekering.

⁵³ V.C.T., Ned. Afd. 2 juli 1964, nr. 51.

⁵⁴ In de zin van de Wet van 2 augustus 1963.

⁵⁵ I. DE WEERDT, o.c., nr. 132.

⁵⁶ Zie art. 1, laatste lid, Wet van 10 maart 1900; art. 35 § 1 gecoördineerde wetten, Wet van 20 juli 1955; art. 2, 1° van de Wet van 8 april 1965 tot instelling van de arbeidsrelementen e.a.

⁵⁷ S. VAN HECKE, *Het decreet van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973. Omschrijving van enkele begrippen*, Gregg Social Flash Service, 1973, 8.

⁵⁸ Het voorstel Claeys dateert van 7 december 1972.

volg zou hebben dat een natuurlijke persoon, die personeel tewerkstelt in het Nederlandse taalgebied maar woonachtig is in een ander taalgebied (b.v. te Brussel-Hoofdstad), aan de toepassing van het decreet ontsnapt. Om zulks te voorkomen stelde de V.C.T. voor het voorstel van decreet als volgt aan te vullen: "op de natuurlijke en rechtspersonen die een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied hebben of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen". Deze tekst werd uiteindelijk aangenomen, niet de tekst Claeys, waarin ook uitdrukkelijk sprake was van de werknemers. Maar daaruit kan niet besloten worden dat voor de werknemer geen taalverplichtingen uit het decreet voortvloeien. In hetzelfde artikel 1 wordt ook uitdrukkelijk gezegd dat het decreet het taalgebruik tussen werkgevers en werknemers regelt voor de sociale betrekkingen, die zowel de individuele en de collectieve, als de mondelinge en schriftelijke contacten tussen de werkgevers bevatten. In artikel 2, dat eveneens onder de kop "toepassingsfeer" valt, wordt uitdrukkelijk gezegd dat de te gebruiken taal voor die betrekkingen "tussen werkgevers en werknemers" het Nederlands is. Het lijkt dus geen twijfel dat ook de werknemers binnen het toepassingsgebied van het decreet vallen en zich in de sociale verhoudingen tot de werkgever van het Nederlands moeten bedienen.

46. Toch dient onderstreept te worden dat het decreet ten aanzien van de werknemers geen sancties inhoudt. Evenmin kan de werknemer enig nadeel onder vinden uit de nietigheid van de akten en handelingen, die in een andere dan de door het decreet voorgeschreven taal zouden worden opgesteld.

3. TAALGEBRUIK — BEGINSEL

47. In artikel 2 van het decreet wordt het beginsel geponeerd dat de te gebruiken taal voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede voor de wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen het *Nederlands* is.

Volgens het verslag van de vergadering van de Cultuuraanbeveling van 19 juni 1973 verklaarde senator Cooreman, rapporteur, dat de totale vernederlandsing van het bedrijfsleven uiteindelijk werkelijkheid moet worden. Hij vestigde er de aandacht op dat vreemde *investeerders* het Engels meer en meer als voertaal gebruiken en dat de Commissie van oordeel was dat alle investeerders zich moeten *integreren* en het Nederlands als voertaal in hun onderneming moeten gebruiken.

In het verslag van de commissie wordt "gepreciseerd" dat met "*wettelijk*" alle rechtskrachtige teksten worden bedoeld: wetten, decreten, koninklijke besluiten, verordeningen, enz...

48. Onderlijnd wordt dat het decreet, zoals trouwens de nationale regeling van de Wet van 2 augustus 1963 de *eentaligheid* beoogt. Tweetaligheid is dus niet geoorloofd. Het probleem van de vertalingen zal verder worden behandeld.

4. SOCIALE BETREKKINGEN TUSSEN WERKGEVER EN WERKNEMER

49. De sociale betrekkingen omvatten zowel de *mondelinge*, als de *schriftelijke* contacten tussen de werkgevers en werknemers, die rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met de *tewerkstelling*; deze contacten kunnen zowel *individueel* als *collectief* zijn (art. 3).

Dat de mondelinge contacten ook in de streektaal zouden plaatshebben was reeds neergelegd in een amendement op de gemeenschappelijke verklaring over de produktiviteit in 1954. De vertegenwoordigers van de werkgevers verbonden er zich toe "sterk bij de ondernemingshoofden aan te dringen opdat zij in hun verhoudingen tot de werknemers (informatie, gesprekken, redactie van elk document voor de werknemers), de taal van het gewest zouden gebruiken en dat zij zich tot eventuele minderheidsgroepen in de taal van deze groepen zouden richten".

Het gaat zowel om de betrekkingen van boven naar onder als van onder naar boven. Voor zoveel als nodig zij opgemerkt dat mondelinge contacten – het gesproken woord – ook die betreffen waarbij gebruik wordt gemaakt van mechanische middelen, zoals de telefoon.

50. Aldus vallen buiten het toepassingsgebied van het decreet:

a) de verhoudingen tussen werknemers onderling. Het decreet bedoelt immers de verhouding tussen de werkgever en de werknemers (in het kader van het ondergeschikt verband) te regelen;

b) de verhoudingen met derden, met klanten e.a. voor zover deze betrekkingen hun oorsprong niet vinden in art. 4, § 3, van het decreet (alle betrekkingen tussen de werkgever en privaatrechtelijke of publiekrechtelijke instellingen, die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding).

51. In artikel 4 worden enuntiatief als "sociale betrekkingen" (ook) opgesomd:

1. *Alle* betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, die op het vlak van de onderneming plaatsvinden in de vorm van bevelen, mededelingen, publikaties, dienstvergaderingen of personeelsvergaderingen, sociale dienst, arbeidsgeneeskundige dienst, maatschappelijke werken, vervolmakingscyclussen, disciplinaire procedure, onthaal en andere (art. 4, § 1).

In het voorstel Claeys wordt desbetreffend gezegd: "Sociale betrekkingen" omvatten vanzelfsprekend het arbeidsmilieu waarin de werknemer een belangrijk deel van zijn leven doorbrengt en dat mede door de werkgever wordt geschapen. Daarom dienen de onderrichtingen, de mededelingen en de publikaties ... in het Nederlands te geschieden, derwijze dat de werknemer in de onderneming niet vervreemd wordt, maar er zich thuis voelt"⁵⁹.

52. Het gaat dus om al de verhoudingen die plaats vinden in het kader van het ondergeschikt verband, of nog het hiërarchisch verband tussen werkgever en

⁵⁹ Voorstel nr. 60, *idem* cf. 5.

werknemer, alsmede in de uitvoering daarvan. Daarin vallen zowel de werkgever en zijn aangestelden (kaderleden, meestergasten e.a.) en de andere werknemers. Het gaat daarenboven niet alleen om de contacten, die uitsluitend verband houden met de sociale vraagstukken, maar om alle betrekkingen ook wanneer ze van zuiver technische of administratieve aard zijn, zoals onderrichtingen in verband met handelspromotie, opstellen van boekhouding, research e.a.

53. Een *informatieblad* dient eentalig te zijn. Indien het ook bestemd is voor personeel tewerkgesteld in een exploitatiezetel in b.v. Wallonië mag het meertalig zijn.

Dienstvergaderingen omvatten ook de vergaderingen op het vlak van de onderneming van het kaderpersoneel en vergaderingen van het personeel van hetzelfde hiërarchisch niveau. Vergaderingen met klanten vallen buiten de toepassing van het decreet.

Nationale dienstvergaderingen in de centrale zetel te Brussel met exploitatiezetels in verscheidene taalgebieden dienen met de werknemers, die in het Nederlandse taalgebied zijn tewerkgesteld, in het Nederlands te geschieden.

Vervolmakingscycli verlopen normaal in het Nederlands. Deze cycli kunnen ook in een andere taal dan het Nederlands geschieden wanneer er gastsprekers zijn. Werknemers kunnen deelnemen aan vervolmakingscycli in gelijk welke taal, die ofwel buiten de onderneming plaatsvinden (in de universiteit b.v.) of waaraan vreemde werknemers deelnemen uit b.v. buitenlandse exploitatiezetels.

54. 2. De betrekkingen die op het vlak van de onderneming plaatsvinden in de ondernemingsraad, het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaats, of tussen de werkgever en de syndicale afvaardiging (art. 4, § 2).

De betrekkingen die zouden plaatsvinden in of met elk orgaan dat tot institutionalisatie van die (sociale) betrekkingen bij wet of collectief overleg zou worden opgericht, vallen eveneens onder het begrip sociale betrekkingen. Hier kan gedacht worden aan bepaalde verzoeningsprocedures, sociale fondsen e.a.

55.3. Alle betrekkingen tussen de werkgever en privaatrechtelijke of publiekrechtelijke instellingen, die hun oorsprong vinden in de arbeidsverhouding (art. 4, § 3).

Het gaat hier om de betrekkingen met de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, de Rechterlijke Macht e.a., alsmede interbedrijfsgeneeskundige diensten, recruiteringscentra, publiciteitsagentschappen, uitzendkantoren⁶⁰, vakorganisaties van werknemers en werkgevers en andere.

5. BESCHIEDEN EN DOCUMENTEN

56. Alle wettelijke voorgeschreven akten en bescheiden van de werkgever, alsmede alle boekhoudkundige documenten, alsmede alle documenten, die voor het personeel bestemd zijn, dienen in het Nederlands te worden geredigeerd.

57. Wat de *wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden* betreft, verwijzen we naar de gelijkkluidende bepalingen van art. 52 van het K.B. van 18 juli 1966. Hier is er een loutere overneming van de bepalingen die reeds in 1963 werden ingevoerd, en waarbij bepaald werd dat akten en bescheiden in de taal van het gebied van de exploitatiezetel dienen te worden opge maakt. Het is onmogelijk hier een lijst van die documenten en bescheiden mede te delen. Een dergelijke volledige en bijgehouden lijst bestaat er bij ons weten trouwens nog niet. De in het werk van I. DE WEERDT, *Het taalgebruik in het bedrijfsleven*, Uitgave V.E.V., Antwerpen, gepubliceerde lijst is uiteraard onvolledig. Tot de wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden behoort ook de factuur. Hierin moeten derhalve de wettelijke vermeldingen in het Nederlands worden opgenomen. Aldus, overeenkomstig art. 2 van het K.B. van 23 juli 1969 met betrekking tot de B.T.W.-stortingen: de naam en het adres van partijen, de datum van de factuur en van de levering, het voorwerp en de prijs van de verrichting, het bedrag en het tarief van de B.T.W. en, eventueel, de oorzaak van de vrijstelling. Andere vermeldingen vallen niet onder de toepassing van het decreet, b.v. de algemene verkoopsvoorwaarden, het strafbeding en de keuze van de voor beslechting van geschillen bevoegde rechtbank. Het decreet geldt eveneens ten aanzien van de door de wet opgelegde verplichte vermeldingen betreffende o.m. de samenstelling of de gebruiksaanwijzing van bepaalde producten, zoals geneesmiddelen.

In het voorstel Claeys werd een uitzondering op de algemene regel ingeschreven, met name voor akten en bescheiden voorgeschreven door de wet, wanneer degene voor wie ze bestemd zijn in een ander eentalig gebied of in het buitenland woont; dit zou vooral gelden voor facturen en cognosementen (art. 5, § 3). Deze bepaling werd in de uiteindelijke tekst niet behouden.

58. Meer speciaal werd er de nadruk op gelegd⁶¹ dat alle *boekhoudkundige documenten* binnen het toepassingsgebied vallen. Dit is nodig omdat het houden van een dagboek, overeenkomstig artikel 16, titel III, van het Wetboek van Koophandel in de praktijk is voorbijgestreefd en onverenigbaar met de moderne methoden van comptabiliteit in een vennootschap. "In een modern bedrijf geeft elke handeling aanleiding tot het uitschrijven van een formulier, bij dit uitschrijven wordt in feite telkens een journaalpost geformuleerd, misschien zonder dat de uitschrijver zich daarvan bewust is, maar boekhoudkundig-technisch daarom niet minder effectief. Deze oneindige reeksen journaalposten vloeien samen in mechanografische samenvattingen, waarvan de totalen uiteindelijk in de balans en de resultatenrekening worden opgenomen. De rechtskundige en de fiscale praktijk aanvaardt deze zienswijze. Daarmede rekening houdend dient men dan ook onder de bij de wet voorgeschreven boeken te verstaan: alle boekhoudkundig-administratieve verrichtingen, die in de plaats zijn gekomen van de voorziene dagboekinschrijvingen. Hieruit volgt dat alle interne formulieren, die het karakter van een boekhoudkundige imputatie hebben, in de taal van de streek dienen te worden opgesteld en behan-

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Voorstel nr. 60, 2-3.

deld (I. DE WEERDT, "De bevoegdheid van de kultuurraden i.v.m. de taalregeling in het bedrijfsleven", *R.W.*, 1972-73, 1875).

59. De verplichting, de documenten *die voor het personeel bestemd zijn*, in de taal van de streek op te stellen, vinden we eveneens in art. 52 van het K.B. van 1966. We verwijzen dan ook naar de desbetreffend gemaakte beschouwingen⁶². Toch zij herhaald dat het niet gaat om stukken die alleen door het personeel moeten behandeld worden. Dossiers kunnen dus in een andere taal worden geredigeerd.

6. VERTALING IN EEN OF MEER TALEN

60. Het decreet legt aan de werkgever de plicht op eventueel *berichten, mededelingen, akten, getuig-schriften en formulieren, bestemd voor het personeel te vertalen*.

De werkgever wordt de plicht opgelegd in bepaalde vertalingen te voorzien o.m. met het oog op de veiligheid in de onderneming. Daarbij denkt men hoofdzakelijk aan gastarbeiders. Mocht het decreet in een loutere "mogelijkheid" hebben voorzien, dan bestond er een kans dat bepaalde werkgevers tegen de kosten van vertaling zouden opzien en in de vertalingen niet voorzien.

Het decreet spreekt van *toevoegen*. M.a.w. de vertaling wordt toegevoegd aan het Nederlands origineel.

61. De vertalingsplicht is afhankelijk van twee voorwaarden :

a) *de samenstelling van het personeel dient zulks te rechtvaardigen*.

Een dergelijke bepaling komt eveneens voor in art. 52, § 2, in fine van het K.B. van 1966. In dit verband nam de V.T.C. de volgende stelling in :

"1. Er bestaat een vermoeden dat het personeel tewerkgesteld in een bedrijf in een bepaald eentalig gebied, voldoende vertrouwd is met de taal van dit gebied.

2. Voor het kaderpersoneel en het personeel dat reeds geruime tijd het taalgebied bewoont, bestaat een haast absoluut vermoeden dat het de taal van het gebied voldoende kent"⁶³.

b) op eenparige aanvraag van de werknemers-leden van de *ondernemingsraad*, of bij ontstentenis van de ondernemingsraad op eenparige aanvraag van de *syndicale afvaardiging*, of bij ontstentenis van beide op verzoek van een afgevaardigde van een *representatieve vakorganisatie*.

Dit betekent in feite dat het de werknemers zelf zijn die beslissen of er vertalingen moeten zijn en, op welke punten, alsmede in welke talen. Deze plicht tot vertalen bestaat in feite vanaf de aanvraag. De werkgever die ten onrechte niet op de aanvraag ingaat, stelt zich aan de sancties van het decreet bloot. De aanvraag kan betrekking hebben op bepaalde documenten (dus beperkt) en een of meer talen. De

meest-representatieve vakorganisaties zijn het A.C.V., het A.B.V.V. en het A.C.L.V.B., alsmede de organisaties die aangesloten zijn of deel uitmaken van genoemde interprofessionele organisaties. Het gaat vanzelfsprekend om vrijgestelden, die normaal betrekkingen met de onderneming onderhouden. In geval van een centrale ondernemingsraad met leden, die werkzaam zijn in verschillende taalgebieden, zijn het vanzelfsprekend alleen de leden, die in het Nederlandse taalgebied zijn tewerkgesteld, die voor de aanvraag in aanmerking komen. Hetzelfde geldt ten aanzien van de syndicale afvaardiging.

62. De afspraak (het decreet spreekt van een regeling) tussen de werkgever en de ondernemingsraad, de syndicale afvaardiging, eventueel de afgevaardigde van één der meest representatieve vakorganisaties, inzake vertalingen dient op straffe van nietigheid, *schriftelijk* te worden opgesteld.

Het gaat dus om een schriftelijk vast te leggen overeenkomst tussen de werkgever en de gemelde vertegenwoordigers van de werknemers. Anders is de regeling *nietig*. Deze nietigheid is absoluut, aangezien de taalwetgeving van openbare orde is. De bedoelde regeling geldt *voor één jaar*. Zij dient aan de ambtenaren, belast met het toezicht op de uitvoering van het decreet, door de werkgevers binnen één maand betekend. Niet-naleving van deze verplichting stelt de werkgever bloot aan strafrechtelijke sancties. Deze regeling inzake vertalingen is hernieuwbaar.

Uit deze bepalingen volgt een mogelijke *verplichting* voor de werkgever om de "berichten, mededelingen, akten, getuig-schriften en formulieren, bestemd voor het personeel" te vertalen.

63. Volgens de commissie voor de taalwetgeving en taalbescherming van de Cultuurraad, die ter zake op 2 oktober 1973 vergaderde, zijn vrijwillige vertalingen, niet verboden : "Zij zijn natuurlijk louter aanvullende teksten ; dit mag niet naar tweetaligheid leiden".

Deze interpretatie, die in heel wat milieus⁶⁴ wordt aangenomen, berust op de volgende redenering. Het decreet bevat strafmaatregelen en dient als zodanig beperkend te worden geïnterpreteerd. Daarmede rekening houdende bevat het decreet overeenkomstig art. 5 wel de plicht tot vertalen in bepaalde gevallen. M.a.w. vrijwillige vertalingen zijn niet verboden. Wat niet verboden is, is immers toegelaten. Deze redenering maakt ongetwijfeld indruk. M.a.w. het decreet voorziet in de verplichte vertaling voor de opgesomde akten, bescheiden en documenten. Deze facultatieve vertalingen zouden dan voor de nijverheids-, handels- en financiebedrijven mogelijk zijn overeenkomstig de bepalingen van artikel 52, § 2, van de gecoördineerde regeling van 1966. Voor de andere werkgevers zou de facultatieve vertaling aan geen enkele voorwaarde, b.v. in verband met de samenstelling van het personeel, onderworpen zijn.

⁶² In feite ligt deze verplichting reeds vervat in art. 3 volgens hetwelk de sociale verhoudingen de individuele en collectieve, mondelinge en *schriftelijke* contacten omvatten.

⁶³ I. DE WEERDT, *o.c.*, nr. 90.

⁶⁴ M. TAQUET en C. WANTIEZ, *o.c.*, 280 ; S. VAN HECKE, *o.c.*, 13 ; Belgische Liga voor de Verdediging van de rechten van de mens, Vergadering van de Commissie voor de taalwetgeving en taalbescherming van 2 oktober 1973 (fotocopie).

7. TOEZICHT

64. De artikelen 6 tot en met 9, die betrekking hebben op het toezicht zijn analoog met die welke het toezicht op de recente arbeidswetgeving regelen.

"Onverminderd de plichten van de officieren van de gerechtelijke politie, houden de ambtenaren belast met het toezicht en de inspectie van de bevoegde Ministeries en de ambtenaren van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht, toezicht op de uitvoering van dit decreet" (art. 6).

In verband met artikel 6 werd erop gewezen dat de bevoegde departementen zijn : het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, het Ministerie van Sociale Voorzorg, het Ministerie van Economische Zaken, het Ministerie van Volksgezondheid, Leefmilieu en Gezin, het Ministerie van Justitie⁶⁵.

"De in artikel 6 bedoelde ambtenaren mogen bij de uitoefening van hun opdracht :

1° op elk ogenblik van de dag of van de nacht, zonder voorafgaande verwittiging vrij binnengaan in alle inrichtingen, gedeelten van inrichtingen, lokalen en andere werkplaatsen, waar personen zijn tewerkgesteld die onder de bepalingen van dit decreet vallen ; tot de bewoonde lokalen hebben zij evenwel enkel toegang wanneer de rechter in de politierechtbank vooraf toestemming heeft verleend ;

2° elk onderzoek, elke controle en enquête instellen, alsook alle inlichtingen inwinnen die zij nodig achten om zich ervan te vergewissen dat de decreetsbepalingen werkelijk worden nageleefd, en met name :

a) hetzij alleen, hetzij samen, de werkgever, zijn aangestelden of lasthebbers, alsook de werknemers en inzonderheid de leden van de syndicale afvaardiging, van de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen en van de ondernemingsraden, ondervragen over alle feiten welke het nuttig is te kennen voor de uitoefening van het toezicht ;

b) zich zonder verplaatsing alle boeken, registers en documenten doen voorleggen, die bij de wet en bij de uitvoeringsbesluiten ervan zijn voorgeschreven, en afschriften of uittreksels ervan opmaken ;

c) inzage en afschrift nemen van alle boeken, registers en documenten die zij nodig achten voor het volbrengen van hun opdracht" (art. 7).

65. "De in artikel 6 bedoelde ambtenaren hebben het recht waarschuwingen te geven, voor de overtreder een termijn te bepalen om zich in orde te stellen en processen-verbaal op te maken die bewijskracht hebben tot het tegendeel is bewezen. Op straffe van nietigheid moet een afschrift van het proces-verbaal ter kennis van de overtreder worden gebracht binnen zeven dagen na de vaststelling van de overtreding" (art. 8).

In dit verband verklaarde Senator Cooreman : "Artikel 8 bepaalt trouwens ook dat in de eerste plaats vermaningen kunnen gegeven, een tijd kan gegeven worden om alles te regulariseren"⁶⁶.

Deze bepaling van art. 8 van het decreet betreft enkel de ambtenaren, andere dan de officieren van gerechtelijke politie, zoals aangeduid in art. 6 ; daardoor blijft de mogelijkheid open voor het openbaar ministerie om toch te vervolgen.

"De in artikel 6 bedoelde ambtenaren kunnen in de uitoefening van hun ambt de bijstand van de gemeentepolitie en van de Rijkswacht vorderen" (art. 9).

⁶⁵ Verslag Commissie voor taalwetgeving, 12 juni 1973, bl. 2.

⁶⁶ Handelingen, 19 juni 1973.

Nog op te merken is dat "overtredingen met alle rechtsmiddelen kunnen worden bewezen, de getuigenissen inbegrepen, net zoals dat het geval is bij de opsporing van misdrijven"⁶⁷.

8. SANCTIES

66. Het decreet voert vergaande sancties in m.b.t. stukken of handelingen, die in strijd zijn met de bepalingen van het decreet : zij zijn *nietig* (art. 11).

De nietigheid treft ook het mondelinge taalgebruik. Bevelen of onderrichtingen in de verkeerde taal zijn evenzeer nietig als de schriftelijke stukken, die niet aan de vereisten van het taaldecreet voldoen. Niet-naleving ervan is geen grond voor sancties vanwege de werkgever ; eventuele afdankingen in dit verband zouden ongetwijfeld "willekeurig" zijn of met misbruik van recht gepaard gaan.

Het gaat om een absolute nietigheid, die ambts-halve door de rechter wordt vastgesteld. Als ze eenmaal is vastgesteld, geldt de absolute nietigheid met terugwerkende kracht, *ex tunc*. Dit betekent dat het document of de handeling geacht wordt nooit bestaan te hebben. De nietigverklaring kan geen nadeel berokkenen aan de werknemer(s) en laat de rechten van derden onverminderd. De werkgever is aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door zijn nietige stukken of handelingen ten nadele van de werknemer of van derden.

67. Als een proefbeding in de verkeerde taal werd opgesteld zal de begonnen arbeidsverhouding een definitief karakter aannemen, b.v. van onbepaalde duur, te beëindigen met de normale opzeggingstermijnen. Hetzelfde geldt, *ceteris paribus*, voor de arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, bepaalde onderneming, e.a.

Concreet betekent dit ook dat o.m. opzeggingsbrieven in het Engels gegeven, ook vóór de inwerkingtreding van het decreet, als niet bestaande worden beschouwd.

M.a.w. er is geen opzegging gegeven en er is onrechtmatige verbreking van de arbeidsovereenkomst, indien deze op basis van de in het Engels gestelde opzeggingsbrief zou worden beëindigd. Zo zijn concurrentieclausules eventueel niet bestaande, enz. Dit alles is vanzelfsprekend van het grootste belang in de praktijk. Bepalingen in de geschreven overeenkomst, die niet noodzakelijkerwijze op geschrift dienden te worden gesteld, zouden eventueel met getuigen kunnen worden bewezen (zie o.m. art. 4 Wet arbeidsovereenkomst bedienden).

68. Bij strikte toepassing van art. 10 van het decreet zou de nietigheid van een opzeggingsbrief in het Frans gestuurd door een werknemer, tewerkgesteld in Vlaanderen, tegen hem niet kunnen ingeroepen worden - aangezien de werknemer geen nadeel uit het decreet kan ondergaan - maar wel zou de werknemer - theoretisch juridisch althans - binnen de perken van de verjaringstermijn zich op die nietigheid kunnen beroepen. Dit zou dan betekenen dat de werknemer, na het eindigen van de overeenkomst, zich op de nietigheid van de opzegging zou kunnen beroepen met als gevolg dat hij onrechtmatig zou zijn afgedankt en de werkgever tot schadevergoeding verplicht zou kunnen worden. Dat is duidelijk

⁶⁷ Verslag namens de Commissie voor taalwetgeving en taalbescherming, 12 juni 1973 blz. 2.

ongegrond. Het is wat men zou kunnen noemen een "sturende, het rechtsbewustzijn schokkende toestand"⁶⁸. Hier is dan vanzelfsprekend het beginsel toepasselijk *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*. "De spreuk *Nemo auditur...* duidt op elke grond van onontvankelijkheid tegengeworpen aan een gedingpartij, die niet zuiver in de schoenen staat en daarom de hulp van de rechter onwaardig is. Zo opgevat kan deze spreuk zelfs worden tegengeworpen aan een gedingpartij die zich beroept op een nietigheidsgrond waaraan zij zelf schuld heeft".

Vanzelfsprekend is het aangewezen dat de werkgever de werknemer onmiddellijk verwittigt wanneer een stuk in de verkeerde taal wordt gesteld.

Het feit dat de nietigheid geen nadeel mag berokkenen aan de werknemer kan betekenen b.v. dat bepaalde clausules van een individuele arbeidsovereenkomst wel geldig zijn en andere niet.

69. De sancties gelden evenzeer ten aanzien van de akten en bescheiden van de ondernemingen, voorgeschreven bij de wetten en reglementen, en van die bestemd voor het personeel, die reeds, overeenkomstig art. 52, § 1, van het K.B. van 18 juli 1966 in het Nederlands dienden te worden opgesteld. Dit betekent in feite vanaf de inwerkingtreding van de Wet van 2 augustus 1963, waarvan het K.B. van 1966 de bepalingen coördineerde.

De bevoegde arbeidsauditeur, de ambtenaar van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht of iedere persoon of vereniging die van een rechtstreeks of onrechtstreeks belang kan doen blijken, kan de nietigverklaring vorderen voor de arbeidsrechtbank van de plaats waar de werkgever gevestigd is.

Iedere persoon is ook de werkgever; vereniging bedoelt eveneens de vakorganisatie⁶⁹.

De werkgever zal tot deze procedure dienen over te gaan telkens als de vervanging de medewerking van anderen vereist, zo van de werknemer voor het vervangen van een schriftelijke arbeidsovereenkomst, b.v. in verband met een concurrentieclausule.

70. Het vonnis beveelt ambtshalve de vervanging van de betrokken stukken⁷⁰. De kosten daarvan zijn ten laste van de werkgever.

Hoewel het decreet het niet uitdrukkelijk zegt, kan de werkgever, de nietige stukken of handelingen op eigen initiatief vervangen; deze vervanging geldt echter niet retroactief, maar alleen voor de toekomst!

71. In dit verband dient nog artikel 13ter van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen te worden aangehaald. Het artikel geeft een limitatieve opsomming van de gevallen die tot nietigheid van de N.V., de P.V.B.A. en de commanditaire vennootschap op aandelen kunnen leiden. De door het taaldecreet

ingevoerde grond van nietigheid is hiermede niet in strijd, want deze nietigheidsgrond valt onder art. 13ter, 1°, van de gecoördineerde wetten, nl. "wanneer de oprichtingsakte niet in de authentieke vorm is opgeemaakt". Een notariële oprichtingsakte die inbreuk maakt op het taaldecreet is nietig. Er is dus geen authentieke oprichtingsakte, zodat de nietigverklaring overeenkomstig art. 13ter en quater kan gevorderd worden. Wel is het zo dat de nietigheid van art. 13quater van de gecoördineerde wetten slechts uitwerking heeft te rekenen van de dag waarop ze is uitgesproken, terwijl de nietigheid in het taaldecreet *ex tunc* is. Toch dient er hier onmiddellijk op gewezen dat de taalnietigheid geen nadeel kan berokkenen aan de werknemer en de rechten van derden onverminderd laat, zodat op dit stuk de onderscheiden regelen grosso modo overeenstemmen.

72. Het decreet bevat ook *strafbepalingen*, die analoog zijn met de identieke regelingen in andere arbeidsrechtelijke wetten (artt. 11-16). Elk gebruik tussen werkgever en werknemer van een stuk dat in strijd met de bepalingen van het decreet is opgesteld, is een feit waaruit de vordering ontstaat. Met nadruk moet erop gewezen worden dat de strafsancities alleen gelden voor de werkgever of zijn aangestelden. Deze laatsten zijn eventueel werknemers, kaderpersoneel. Wel is het de werkgever die burgerlijk aansprakelijk is voor de boeten, waartoe de lasthebbers zouden worden veroordeeld. Het kaderpersoneel, dat de bevelen doorgeeft, wordt op die wijze beschermd tegen de sociaal-economische druk, die van de werkgever zou kunnen uitgaan. De werkgever kan van het kaderlid moeilijk verwachten dat het strafbare daden zou stellen.

73. De publieke rechtsvordering wegens overtreding van de bepalingen van het decreet, verjaart na verloop van één jaar na het feit waaruit de vordering is ontstaan (art. 16). De burgerlijke vorderingen, ook die in verband met de nietigheid, verjaren, overeenkomstig art. 26 van de voorbereidende titel van het Wetboek voor Strafvordering, na 5 jaar. In dit verband zij opgemerkt dat het niet in het Nederlands redigeren van een stuk eventueel een *voortdurend misdrijf* uitmaakt, dat b.v. voortduurt tot en met de desbetreffende arbeidsverhouding beëindigd is. Als b.v. een individuele arbeidsovereenkomst niet in het Nederlands is opgesteld, begint de verjaringstermijn niet te lopen vanaf de datum van het opstellen van de overeenkomst maar wel vanaf het ogenblik dat het stuk in de passende taal wordt gesteld of van het einde van de arbeidsovereenkomst. Voor de vorderingen tot nietigverklaring van de akten, die reeds sinds 1963 in het Nederlands dienden te worden gesteld, is de verjaringstermijn 30 jaar.

9. PROCEDURE TOT REGELING VAN CONFLICTEN TUSSEN WET EN DECREET

74. Voor zoveel als nodig zij herhaald dat een decreet door de grondwetgever op gelijk voet met de

⁶⁸ W. VAN GERVEN, *Algemeen deel*, Antwerpen, 1969, blz. 421.

⁶⁹ *Verslag* van de Commissie, blz. 2.

⁷⁰ In dit verband verwijzen we naar art. 139 Ger.W. naar luid waarvan het openbaar ministerie ambtshalve de tenuitvoerlegging vervolgt van de gerechtelijke beslissingen in verband met alle bepalingen die de openbare orde raken.

⁷¹ B.S., 23 juni 1973.

wet wordt gesteld. Het decreet kan een vroegere wet – met gewone meerderheid aangenomen – wijzigen of opheffen mits de Cultuurraad *ratione materiae* bevoegd is.

De Wet van 3 juli 1971⁷², tot indeling van de leden van de wetgevende kamers in taalgroepen en houden de diverse bepalingen betreffende cultuurraden voor de Nederlandse cultuurgemeenschap en voor de Franse cultuurgemeenschap, bevat een nogal ingewikkelde procedure voor de regeling van conflicten tussen wetten en decreten en decreten onderling. Daartoe is in de Raad van State een *afdeling bevoegdheidsconflicten* ingesteld, die kennis neemt van de conflicten tussen de wet en het decreet, en tussen een decreet van de Nederlandse Cultuurraad enerzijds en de Franse Cultuurraad anderzijds (art. 12, § 1). De op te lossen vraag is of de nationale wetgever en de cultuurraden binnen de grenzen van hun respectieve bevoegdheden zijn gebleven, zoals zij bepaald zijn in art. 59bis van de Grondwet.

75. Conflicten kunnen bij de afdeling bevoegdheidsconflicten worden aanhangig gemaakt door de Ministerraad enerzijds en door de hoven en rechtbanken of door ieder ander rechtscollege – met uitzondering van de Raad van State – anderzijds (artt. 13-14).

De Ministerraad maakt de zaak aanhangig indien hij van oordeel is dat er een conflict of een mogelijkheid van conflict bestaat. Het verzoekschrift wordt door de Eerste Minister ondertekend.

Daarnaast doet de afdeling bevoegdheidsconflicten van de Raad van State bij wijze van prejudiciële beslissing uitspraak over vragen betreffende de strijdigheid tussen een wet en een decreet of tussen decreten van de respectieve cultuurraden. In dit geval gaat het dan om "een prejudiciële vraag", die door een hof of rechtbank of door enig ander rechtscollege wordt voorgedragen. Ieder rechtscollege maakt de prejudiciële kwestie aanhangig wanneer het het antwoord op deze vraag noodzakelijk acht voor zijn beslissing (art. 14)⁷³.

De rechter dient niet automatisch de zaak bij de Raad van State aanhangig te maken wanneer het middel wordt opgeworpen. Als hij het mogelijk acht mag hij decreet en wet zelf interpreteren. Indien echter een strijdigheid van bevoegdheid duidelijk blijkt dan is hij verplicht de zaak aanhangig te maken⁷⁴.

76. De afdeling bevoegdheidsconflicten spreekt *regulingsarresten* uit. De arresten hebben executoriale kracht tenzij zij door de Wetgevende Kamers worden nietig verklaard binnen negentig dagen te rekenen van de kennisgeving daarvan aan de voorzitter van iedere kamer (art. 15). De Eerste Minister, terzelfder tijd op de hoogte gebracht, legt het arrest voor aan de Ministerraad, wiens opdracht het is binnen dertig dagen na de kennisgeving een met redenen omkleed advies aan de Kamers te verstrekken. De Kamers hebben de mogelijkheid het arrest nietig te verklaren binnen zestig dagen te rekenen, hetzij na ontvangst van dat advies, hetzij van het verstrijken van de termijn van dertig dagen gesteld voor de toezending. Indien slechts één van de Kamers nietig verklaart, heeft deze beslissing geen gevolg. Het arrest of de nietigverklaring door de Kamers heeft uitwerking vanaf de tiende dag na de bekendmaking ervan in het Belgisch Staatsblad.

77. Indien vaststaat dat er een conflict is dan is de Koning verplicht een ontwerp in te dienen hetzij bij de Cultuurraad hetzij bij de Kamers, ten einde aan het conflict een einde te maken.

Door het regelingsarrest of de beslissing van de wetgever wordt de omstreden tekst blijkbaar niet vernietigd; er moet nadien nog een nieuw decreet of een nieuwe wet komen om de bedoelde bepalingen (*ex nunc*) in overeenstemming te brengen. De prejudiciële beslissing heeft eventueel reeds uitwerking na de tiende dag van de publikatie in het Staatsblad.

78. Buiten deze bevoegdheidscontrole is er geen andere toetsing van de decreten aan de Grondwet.

Prof. Dr. R. BLANPAIN
K.U. Leuven

⁷² B.S., 6 juli 1971. Volgens art. 59bis, § 8, van de Grondwet stelt de wet de procedure vast om de conflicten tussen de wet en het decreet alsook tussen de decreten te voorkomen en te regelen.

⁷³ De beslissing tot verwijzing schort de procedure en de verjaring op; zij is niet vatbaar voor hoger beroep. Indien zij genomen wordt door een rechtscollege waarbij de zaak in hoger beroep is aangebracht, schort zij de tenuitvoerlegging op van de beslissing waartegen hoger beroep is ingesteld, behalve wanneer de voorlopige tenuitvoerlegging van rechtswege moet plaatshebben.

⁷⁴ GANSHOF VAN DER MEERSCH, "Beschouwingen over de herziening van de Grondwet", R.W., 1972-73, 454.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER (voltallige zitting)
19 DECEMBER 1973

Voorzitter : de h. Polet
Raadsheer-verslaggever : de h. Janssens
Advocaat-generaal : de h. Krings
Advocaat : Mr. Simont

Arbeidsongeval—Dodelijk ongeval—Renten—Basisloon—Nieuwe wet—Werking in de tijd.

Wanneer een wetsbepaling die een berekeningswijze regelt van de vergoedingen wegens een arbeidsongeval of wegens een ongeval op de weg van of naar het werk, wordt gewijzigd, moet de rechter in principe de nieuwe wetsbepaling toepassen, niet enkel op de vergoedingen verschuldigd aan de getroffene of zijn rechthebbenden uit hoofde van een ongeval dat zich na de inwerkingtreding heeft voorgedaan, maar tevens op de vergoedingen verschuldigd uit hoofde van de gevolgen van een vroeger ongeval, die ontstaan of zich voortzetten na dit inwerkingtreden, tenzij de vergoeding op dit ogenblik reeds definitief was vastgesteld.

La Belgique Industrielle t/ Scheerens

Gelet op het bestreden arrest, op 23 november 1972 gewezen door het Arbeidshof te Brussel, afdeling Antwerpen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 2 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, 6 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortvloeiende uit de arbeidsongevallen, gecoördineerd bij Koninklijk Besluit van 28 september 1931, aangevuld en gewijzigd wat de voormelde artikelen betreft, door de Besluitwet van 9 juni 1945, artikel 1, door de Wet van 10 juli 1951, artikelen 1, 2, 5, 6 en 8, door de Wet van 17 juli 1957, artikelen 1 en 2, en door de Wet van 27 juni 1969, artikel 47, paragraaf 1, in onderhavig geval van toepassing alhoewel thans opgeheven door de Wet van 10 april 1971, artikel 104, 4°, hieronder aangeduid, en voor zoveel als nodig uit de schending van de artikelen 1, 10, 12, 13, 18, 21, 34, 35, 106 van de Wet van 10 april 1971 op de arbeidsongevallen, in werking getreden op 1 januari 1972 bij toepassing van het Koninklijk Besluit van 25 oktober 1971,

doordat het arrest het beroepen vonnis bevestigt dat, uitspraak doende over de vordering ingesteld door verweerster zo in haar persoonlijke naam als voor rekening van haar minderjarige kinderen, beslist dat de verscheidene renten die haar wegens het overlijden van haar echtgenoot, slachtoffer van een arbeidsongeval toekomen, berekend dienen te worden a rato van een basisloon van 200.000 frank vanaf het overlijden tot 31 december 1971 en op basis van een loon van 300.000 frank met ingang van 1 januari 1972, datum van de inwerkingtreding van de Wet van 10 april 1971 op de arbeidsongevallen, en

bijgevolg eiseres veroordeelt tot het betalen aan verweerster, voor de periode van 20 november 1970 tot 31 december 1971, van een jaarlijkse rente van 60.000 frank voor haar zelf en van een provisionele rente van 10.000 frank voor elkeen van haar twee minderjarige kinderen, deze renten vanaf 1 januari 1972 respectievelijk gebracht op 90.000 frank en 45.000 frank,

terwijl het recht op de forfaitaire vergoeding van de schadelijke gevolgen van een dodelijk arbeidsongeval op definitieve wijze ontstaat door het feit zelf van het overlijden ; dat bij gebrek aan een duidelijk door de wetgever uitgedrukte wil om de toepassing van de nieuwe wet uit te breiden tot de gevolgen van het dodelijk arbeidsongeval dat zich vóór haar inwerkingtreding voordeed, haar zodoende terugwerkende kracht verlenende, de aan de weduwe en aan de minderjarige kinderen van het slachtoffer van een dergelijk ongeval uit te keren rente uitsluitend dient berekend te worden op basis van de wet die van kracht is op de dag waarop de gebeurtenis die het recht op de vergoeding doet ontstaan zich voordoet, hetzij, in voorkomend geval, op 10 november 1970, dag waarop het slachtoffer overleed ;

Overwegende dat, wanneer een wetsbepaling die de berekeningswijze regelt van de vergoedingen uit een arbeidsongeval of uit een ongeval op de weg van of naar het werk wordt gewijzigd, de rechter, in principe, de nieuwere wetsbepaling moet toepassen niet enkel op de vergoedingen verschuldigd aan de getroffene of zijn rechthebbenden uit hoofde van een ongeval dat zich na de inwerkingtreding heeft voorgedaan, maar tevens op de vergoedingen verschuldigd uit hoofde van de gevolgen van een vroeger ongeval, die ontstaan of zich voortzetten na dit inwerkingtreden, tenware de vergoeding op dit ogenblik reeds definitief was vastgesteld ;

Overwegende dat artikel 6, lid 6, van de gecoördineerde wetten van 28 september 1931 bepaalde dat een jaarloon dat 200.000 frank te boven gaat slechts in aanmerking komt tot beloop van deze som voor de vaststelling van de vergoedingen ;

Overwegende dat artikel 39, lid 1, van de Wet van 10 april 1971, in werking getreden op 1 januari 1972, het plafond heeft verhoogd tot 300.000 frank ;

Overwegende dat uit het bestreden arrest blijkt dat het ongeval de dood van de getroffene heeft meegebracht en dat geen enkele vergoeding definitief werd vastgesteld vóór 1 januari 1972 ;

Overwegende dat om het bedrag te bepalen van de renten die tot 31 december 1971 aan de rechthebbenden van de getroffene toekomen, het Arbeidshof het plafond, bepaald in artikel 6, lid 6, van de gecoördineerde wetten, in acht neemt en, om de renten te bepalen die vanaf 1 januari 1972 verschuldigd zijn, artikel 39, lid 1, van de Wet van 10 april 1971 toepast ;

Overwegende dat door aldus te beslissen, het arrest geen terugwerkende kracht toekent aan het voormelde artikel 39 ; dat het derhalve noch artikel 2 van het Burgerlijk Wetboek noch de andere in het middel aangehaalde wetsbepalingen schendt ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT—Vorenstaand arrest verwerpt het cassatieberoep tegen Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 23 november 1972, R.W., 1972-73, 1527, met noot. Zie in andere zin : Arbh. Gent, 7 juni 1973, R.W., 1973-74, 829, met advies van de eerste advocaat-generaal VANDERMEERSCH en noot van J.R.R.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER—25 OKTOBER 1973

Voorzitter : Baron Richard

Raadsheer-verslaggever : de h. Screvens

Eerste advocaat-generaal : de h. P. Mahaux

Overeenkomst — Geldigheidsvereisten — Toestemming—Lening.

Opdat een overhandiging van gelden tot gevolg heeft een onregelmatige belofte van lening in een regelmatig leningscontract te veranderen, is nodig dat de uitlener en de leners akkoord gaan.

De overhandiging kan dat gevolg niet hebben wanneer de lening gezamenlijk aan verschillende personen is beloofd en de gelden aan een van hen werden overhandigd, indien niet is vastgesteld dat de anderen hem volmacht hebben gegeven om in hun naam en voor hun rekening te ontvangen.

André en Claude Dujacquier t/ Draguet

Gelet op het bestreden arrest, op 9 maart 1972 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1106 en 1108 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest de eisers hoofdelijk veroordeelt om aan verweerder een bedrag van 15.000 frank aan interest te betalen ter uitvoering van een zogenaamd contract van lening van een bedrag van 150.000 frank,

zonder te antwoorden op de conclusie van de eisers waarin werd betoogd dat het geschrift van 1 mei 1964 houdende de belofte van een lening van 150.000 frank, wat hen betreft, een ontwerp was gebleven, daar de verbintenis die, naar luid van dit geschrift, hun moeder mevrouw Terlin, samen met de eisers, moest aangaan door deze dame niet was ondertekend en dus door haar niet geldig was aangegaan, en de eisers zichzelf niet hadden willen verbinden tenzij mevrouw Terlin het geschrift had ondertekend en zich tegelijkertijd als zij had verbonden,

terwijl, eerste onderdeel, de rechterlijke beslissingen, om naar de eis van artikel 97 van de Grondwet wettelijk met redenen omkleed te zijn, moeten antwoorden op alle middelen en excepties die de partijen in regelmatig neergelegde conclusies hebben opgeworpen ;

tweede onderdeel, indien zou worden aangenomen dat het arrest op het bij conclusie opgeworpen middel heeft geantwoord wanneer het beslist dat de niet-ondertekening door mevrouw Terlin aan het geschrift van 1 mei 1964 het karakter niet kon ontnemen van een overeenkomst inzake leningsbehoefte waardoor de eisers geldig waren verbonden, op grond dat de verweerder Draguet de handtekening van mevrouw Terlin niet als onontbeerlijk had

beschouwd, zich tevreden had gesteld met de handtekening van haar echtgenoot en, wat hem betreft, de handeling als voltrokken had beschouwd, het arrest de artikelen 1106 en 1108 van het Burgerlijk Wetboek zou hebben geschonden naar luid waarvan een partij slechts door een contract verbonden is indien zij daarin heeft toegestemd en niet kan gebonden zijn door de enkele toestemming van de tegenpartij ;

Overwegende dat het arrest, in antwoord op de in het middel overgenomen conclusie van de eisers, alleen zegt dat het "geschrift, dat eigenlijk een belofte van lening is, een echte leningsovereenkomst is geworden door de overhandiging aan vader Dujacquier van de beloofde gelden" ;

Overwegende dat, opdat een overhandiging van gelden tot gevolg heeft een onregelmatige belofte van lening in een regelmatig leningscontract te veranderen, het nodig is dat de uitlener en de leners akkoord gaan over de leningsvoorwaarden ;

Dat de overhandiging dit gevolg niet kan hebben wanneer, zoals in het onderhavige geval, de lening gezamenlijk aan verschillende personen is beloofd en de gelden aan een van hen werden overhandigd, indien niet is vastgesteld dat de anderen hem volmacht hebben gegeven om in hun naam en voor hun rekening te ontvangen ;

Overwegende dat voormelde considerans van het arrest derhalve niet volstaat als wettelijke verantwoording voor de beslissing dat de belofte van lening een leningscontract is geworden ;

Overwegende dat de considerans dat "eiser in hoger beroep (thans verweerder), verre van de handtekening van Aline Terlin als onontbeerlijk en de handeling als niet voltrokken te beschouwen, zich tevreden heeft gesteld met de verbintenis van vader Dujacquier voor hem en zijn echtgenote", die alleen betrekking heeft op de verbintenis van verweerder, evenmin zulk een verantwoording kan opleveren ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

zonder acht te slaan op het tweede en het derde middel die geen ruimere cassatie kunnen meebrengen,

Vernietigt het bestreden arrest, behalve voor zover het beslist dat de ontbinding van de arbeidsovereenkomst voor bedienden van verweerder, op 1 december 1964, in der minne heeft plaatsgehad en dat de rechtsvordering van verweerder tot betaling van een vergoeding van 5.000 fr. en van 7.500 frank interest voor de periode van 1 mei 1964 tot 1 mei 1965 niet gegrond is ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter wordt beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naaar het Hof van beroep te Luik.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e KAMER—25 JUNI 1971

Voorzitter : de h. Vanparys

Raadsheren : de hh. Declercq en Van Balberghe

Advocaten : Mrs. Van Biervliet, F. Baert en L. Moyer-soen

Voorbehouden en beschikbaar gedeelte—Inbreng en inkorting—Schenking met voorbehoud van het vruchtgebruik—Aan erfgerechtigde in de rechte lijn—Toestemming van de overige erfgerechtigden in de rechte lijn—Draagwijde van art. 918 B.W.

Toen de erfflater aan erfgerechtigden in de rechte lijn een onroerend goed met voorbehoud van het vruchtgebruik schonk, had een andere erfgerechtigde in de rechte lijn in de vervreemding toegestemd.

De toestemming van deze laatste brengt mee, dat bij de toerekening en de inbreng/inkorting zoals ze in de eerste zin van art. 918 B.W. gesteld zijn, niet kan vorderen; ze sluit niet in, dat het vervreemde goed niet voor de berekening van het voorbehouden goed meetelt en dat bij van de gemeenrechtelijke inbreng/inkorting afziet.

De toestemming betekent erkenning dat de akte van vervreemding eerlijk en oprecht de in de akte geaffirmeerde handeling voorstelt; ze beduidt niet, dat een vervreemding die naar de inhoud een schenking is, een vervreemding onder bezwarende titel wordt en dat het vervreemde goed deswege buiten de boedel valt.

Bevernage t/ Schockaert e.a.

1. Bij akte verleden voor notaris Van Laeys op 26 juni 1961 wordt schenking gedaan:

A. Door de echtgenoten Cyriel Schockaert-Maria Imelda Cornelis aan hun kinderen Hector, Richard en Robert Schockaert van blote eigendom van twee woonhuizen, tuin, grond enz. te Oordegem, met dien verstande dat Robert toekomt de helft onverdeeld en Hector en Richard elk een vierde onverdeeld,

B. door dezelfde echtgenoten aan hun kinderen Richard en Hector elk voor de onverdeelde helft, van blote eigendom van een woonhuis te Oordegem en grond te Bavegem,

C. door Cyriel Schockaert aan zijn kinderen Hector en Richard, elk voor de onverdeelde helft, van blote eigendom van vier percelen grond te Oordegem.

De schenkingen worden gedaan bij vooruitgift en met last "voor de begiftigden" het vruchtgebruik op de geschonken goederen bij het overlijden van de eerst-stervende van de schenkers af te staan aan de langstlevende.

Tevens wordt ten laste van Hector en Richard bedongen aan Joseph Schockaert een jaarlijkse rente uit te keren van tweemaal 30.000 fr.; die rente wordt gesteld als aan te passen aan de index en in dier voege dat de index "thans 110,83 punten" vertegenwoordigt.

De schenking onder C wordt in onderwerpelijk geding niet betwist.

De schatting van de waarde in volle eigendom voor het heffen van registratierecht wordt in de akte van schenking gesteld op 2.800.000 fr. voor de goederen onder A, op 1.100.000 fr. voor de goederen onder B. De ontvanger van registratie verhoogt die bedragen tot respectievelijk 4.745.000 en 1.308.000 fr.

Op 16 maart 1964 overlijdt Maria Imelda Cornelis. Zij laat vier kinderen na: Joseph, Richard, Hector en Robert Schockaert.

2. Bij exploit van 24 mei 1966 vordert Joseph Schockaert tegen Cyriel, Richard, Hector en Robert Schockaert scheiding en deling van de huwelijksgemeenschap Cyriel Schockaert-Maria Imelda Cornelis en van de nalatenschap

van Maria Imelda Cornelis, alsook inkorting van de schenking van 26 juni 1961 voor zover zij de gemeenschappelijke goederen van de schenkers betreft, verder in dit verband aanstelling van deskundigen.

De Rechtbank van Eerste Aanleg te Dendermonde, bij vonnis van 3 januari 1968, beveelt de scheiding en deling van huwelijksgemeenschap en nalatenschap en treft te dezen de nodige maatregelen, verklaart de eis tot inkorting niet gegrond en legt de kosten ten laste van de boedel.

Op 1 en 2 maart 1968 stelt Joseph Schockaert hoger beroep in tegen zijn wederpartijen.

Na het overlijden van Cyriel Schockaert op 6 mei 1968 hervatten zijn erfgenamen Joseph, Richard, Hector en Robert Schockaert het geding, elk voor hun gedeelte in de nalatenschap van de overledene.

Na het overlijden van Joseph Schockaert op 12 januari 1971 hervat zijn echtgenote en enige erfgenaam, Zoë Bevernage, het geding als rechtsopvolgster van de overledene.

(...)

3. De bestreden schenking werd gedaan aan aanvaardende erfgerechtigden in de rechte lijn en met voorbehoud van het vruchtgebruik.

Het beding in de akte van schenking, dat geschonken wordt "bij vooruitgift en buiten deel" strookt met de voorziening van art. 918 B.W. betreffende de toerekening aan de begiftigden op het beschikbaar gedeelte: op de koper beschouwd loopt dit beding slechts vooruit op die voorziening.

Het beding van uitkering van lijfrente door de begiftigden aan Joseph Schockaert verhindert evenmin dat de schenking binnen het bereik ligt van het eerste lid van art. 918 B.W.: de last van lijfrente brengt wel mee dat de handeling te dien aanzien onder bezwarende voorwaarden geschiedde doch ook de vervreemdingen onder bezwarende voorwaarden vallen binnen art. 918 B.W. en het komt er dan op aan de inbreng/inkorting toe te passen op het gedeelte dat metterdaad schenking is (vgl. DE PAGE, VIII-2, nummers 1459, A, 1°, en 1464, E; R.C.J.B., 1949, blz. 289, nummers 3, R.C.J.B., 1966, blz. 170, nummer 8).

De toestemming van Joseph Schockaert tot de vervreemding brengt mede dat de toerekening en de inbreng/inkorting, zoals zij gesteld zijn in het eerste lid van 918 B.W., niet kunnen gevorderd worden door die toestemmende erfgerechtigde.

Die toestemming sluit niet in dat het vervreemde goed niet meetelt voor de berekening van het voorbehouden gedeelte en dat toestemmende erfgerechtigde zijn aanspraak op inbreng/inkorting verzaakt; dergelijk gevolg toekennen aan de toestemming tot vervreemding maakt een uitbreiding uit van het tweede lid van art. 918 B.W. en is strijdig met de bedoeling van die wetsbepaling die ertoe strekt het voorbehouden gedeelte te vrijwaren van aantasting door sommige vervreemdingen die geredelijk leiden tot die aantasting (vgl. THUYSSAERT, *Annales du Notariat et de l'Enregistrement*, 1957, blz. 76 tot 75; RAXHON, *Annales de la Faculté de Droit de Liège*, 1960, blz. 361 en volg.; anders: KLUYSKENS, *Schenkingen en Testamenten*, blz. 151, nr. 120; DE PAGE VIII-2, nr. 1462, B; PLANIOL & RIPERT, V, nr. 71; RIPERT & BOULANGER, IV, nr. 2694).

De toestemming tot vervreemding betekent erkenning dat de akte van vervreemding eerlijk en oprecht de door haar inhoud geaffirmeerde handeling voorstelt; zij beduidt niet dat een naar de inhoud gedane schenking een vervreemding wordt onder bezwarende voorwaarden en dat het vervreemde goed deswege buiten de boedel valt.

Dit klemmt nog meer sedert de interpretatieve Wet van 4 januari 1960: zij stelt dat schenkingen begrepen zijn in de vervreemdingen van art. 918 B.W. Na de toestemming tot vervreemding verlopen toerekening, inbreng en inkorting naar gemeen recht, niet overeenkomstig art. 918 B.W.; de vervreemding wordt oprecht geacht zoals zij in de akte gesteld is.

In onderwerpelijk geval stelt de akte van schenking dat Joseph Schockaert "volkomen" instemt met de akte en verzaakt "alle toevoeging op het beschikbaar gedeelte, alsook... alle vermindering of terugbrengst aan de erfenis gelijkvormig art. 918 B.W.". Zover die bedingen de voorzieningen van art. 918 B.W. te buiten gaan vallen zij uiteraard buiten de door art. 918 B.W. uitzonderlijk toegelaten overeenkomst over een niet opengevalen nalatenschap, zijn ze ongeoorloofd en blijven ze zonder gevolg.

De onder A en B vermelde schenkingen van gemeenschappelijke goederen van de echtgenoten Cyriel Schockaert-Cornelis betreffen slechts voor de helft de nalatenschap van de moeder, terwijl het aandeel van de vader niet in dit geding betrokken is. De door de schenker vervreemde goederen die haar aandeel uitmaakten dienen derhalve fictief gevoegd te worden bij hetgeen binnen haar aandeel aanwezig was bij haar overlijden overeenkomstig art. 922 B.W. om het beschikbaar gedeelte van haar nalatenschap te berekenen en na te gaan of er aanleiding is tot inkorting. Ingevolge de akte van schenking en de erkenning van haar rechtzinnigheid dient in acht genomen te worden dat de schenking gebeurde bij vooruitgifte, dat het vruchtgebruik aan beide ouders werd voorbehouden en dat de lijfrente werd voorzien en uitgekeerd.

Partijen ramen beiderzijds de waarde van de geschonken goederen en van de lijfrente. Hun gegevens zijn zeer uiteenlopend en komen vooralsnog niet als vaststaand voor. Onderzoek en voorlichting door deskundigen is deswege vereist. Tevens dienen de boedelnotarissen de nodige bewerkingen te doen om het de deskundigen mogelijk te maken het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap van Maria-Imelda Cornelis te berekenen overeenkomstig art. 922 B.W.

Het hof beslist op die gronden met inachtneming van artikel 24 van de Wet van 15 juni 1935:

Het geding werd regelmatig hervat (...).

Het hoger beroep is ontvankelijk en in de hierna bepaalde maat gegrond;

De aangevochten beschikking van het vonnis a quo wordt vernietigd waar de vordering tot inkorting als niet gegrond afgewezen wordt;

Te dezen wordt opnieuw recht gedaan en, alvorens over die gegrondheid uitspraak gedaan wordt, worden als deskundigen aangesteld: (...)

— zij zullen de waarde van de bij akte van 26 juni 1961 geschonken goederen, die aangeduid worden onder A en B van die akte, ramen volgens hun staat op 26 juni 1961 en hun waarde op 16 maart 1964, rekening houdend met het voorbehoud van vruchtgebruik, alsook met de erop gevestigde lijfrente,

— zij zullen de waarde schatten van de lijfrente, zoals zij bedongen werd als aan te passen aan de index,

— zij zullen, aan de hand van de gegevens verstrekt door de boedelnotarissen, het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap van Maria-Imelda Cornelis berekenen overeenkomstig art. 922 B.W. en advies uitbrengen over de eventuele overschrijding en de omvang van de overschrijding van dit beschikbaar gedeelte ingevolge schenking van 26 juni 1961,

zij zullen omtrent dit alles een omstandig, met redenen omkleed en onder eed bevestigd verslag uitbrengen en dit neerleggen ter griffie van dit hof binnen drie maanden na de aanvaarding van hun opdracht;

Intussen worden partijen verwezen naar de boedelnotarissen die de nodige bewerkingen zullen uitvoeren om de deskundigen in staat te stellen het beschikbaar gedeelte van de nalatenschap van Maria-Imelda Cornelis te berekenen overeenkomstig art. 922 B.W.;

De kosten van de aanleg in hoger beroep worden gereserveerd.

(...)

NOOT—1. Om de reserve te beveiligen is in art. 918 B.W. het vermoeden neergelegd, dat bepaalde overdrachten die zich gemakkelijk tot veyning lenen, te weten vervreemdingen aan erfgeëchtigden in de rechte lijn "hetzij met last van een lijfrente, hetzij met afstand van het kapitaal, of met de voorbehoud van het vruchtgebruik", schenkingen zijn. Alleen de uitdrukkelijke toestemming van de overige erfgeëchtigden in de rechte lijn in de vervreemding kan dit vermoeden weerleggen.

2. Art. 918 B.W. spreekt van "vervreemden" aan erfgeëchtigden. Slaat die term op vervreemdingen om niet, b.v. schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik?

Het lijdt geen twijfel, dat art. 918 B.W. slechts voor vervreemdingen onder bezwarende titel bedoeld was: er moet geen vermoeden van schenking geschapen worden als de akte zelf een schenking is¹.

De rechtspraak paste het artikel nochtans ook toe op schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik of met last van een lijfrente. In een uitvoerig gemotiveerd arrest van 1 juli 1864² zegt het Hof van Cassatie: "que l'expression biens aliénés dont se sert l'article 918 s'applique dans son sens étymologique et usuel aussi bien que dans son acception juridique, à toute aliénation soit gratuite soit à titre onéreux; que si, dans certains articles de la loi, ces mots n'ont pas cette signification générale, c'est que les termes qui les accompagnent et l'ensemble des dispositions en restreignent la portée; attendu que dans l'article 918 rien ne réclame pareille restriction"³.

Deze interpretatie werd door het Hof van Cassatie nog bevestigd in een arrest van 23 december 1915⁴, en werd door de

¹ A. KLUYSKENS, *Schenkingen en Testamenten*, nr. 120, B; A. SCHICKS, *Traité Pratique Notariale, Droit civil*, IV, nr. 826; R. PIET en R. PIRSON, *R.C.J.B.*, 1949, 287; anders: DE PAGE, VIII-2, nrs. 1456, D en E, en 1459, A, 2.

² *Pas.*, 1864, I, 373.

³ Volgens het arrest is het doel van art. 918 niet alleen vermomde schenkingen te verhinderen, maar ook schatting en inbreng te voorkomen: "Que l'on conçoit d'ailleurs que le législateur en comprenant dans l'article 918 les donations à charge de rente viagère et celles avec réserve d'usufruit, ait voulu, d'une part prévenir les difficultés d'évaluation qu'entraînerait le caractère aléatoire de la charge de rente viagère et établir, d'autre part, une présomption de dispense de rapport en faveur des donations de nue propriété, qui sans cela, seraient en général, contrairement au voeu probable des donateurs, sans profit pour les donataires" (*Pas.*, 1864, I, 390).

⁴ *Pas.*, 1917, I, 4.

hoven en rechtbanken⁵ bijna een eeuw lang gevolgd, nl. tot in 1950, toen het Hof van Cassatie bij arrest van 20 januari 1950⁶ zijn leer wijzigde.

3. De notariële praktijk heeft dankbaar gebruik gemaakt van de ruime werkingssfeer die de rechtspraak aan art. 918 toekende. Aanvankelijk bedoeld om de reserve te vrijwaren, werd dit artikel in de praktijk aangewend om het tegenovergestelde te bereiken, met name om het gevaar van inkorting te weren. Als ouders b.v. het familiegoed aan een van hun kinderen wilden overdoen en dit gebeurde kosteloos, dan vroeg de notaris de andere kinderen bij het verlijden van de akte op treden om overeenkomstig art. 918 van alle rechten van toerekening op het beschikbaar gedeelte af te zien. De vervreemding, hoewel om niet, werd met een vervreemding onder bezwarende titel gelijkgesteld, en was vrij van inkorting.

4. De praktijk werd verstoord toen het Hof van Cassatie bij arrest van 20 januari 1950 zijn leer wijzigde en art. 918 niet meer op schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik toepasselijk achtte. In strijd met wat sinds ongeveer een eeuw aanvaard werd, was het Hof van oordeel, dat art. 918 tot doel had een vermoeden van schenking te scheppen voor bepaalde vervreemdingen met een bezwarend karakter, en niet voor schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik.

De nieuwe interpretatie van het Hof is beter verantwoord dan de vroegere. Voor de praktijk echter was de ommekeer nadelig: niet alleen ging een vlotte formule voor familieregelingen verloren, maar ook de rechtszekerheid werd aangetast voor voordien verleden akten die op de oude interpretatie van art. 918 steunden. Daar art. 918 volgens het cassatiearrest niet op schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik toepasselijk was, moest de tussenkomst van de overige erfgeërechtigden als een beding over een niet opgevallende nalatenschap, dus als nietig beschouwd worden.

Op aandringen o.m. van de notarissen, is de wetgever tussenbeide gekomen. Op 4 januari 1960 werd door een interpretatieve wet aan art. 918 een lid toegevoegd, naar luid waarvan de uitdrukking "goederen die... vervreemd zijn", die voorkomt in artikel 918 van het Burgerlijk Wetboek, toepasselijk is op elke vervreemding, hetzij om niet of onder bezwarende titel. Aldus trachtte men de rechtszekerheid van vroegere akten te herstellen en de praktijk opnieuw vertrouwen te geven.

Steunend op de interpretatieve wet vervolgt de praktijk haar vroegere loop.

5. Kort nadat de wet van kracht werd, verscheen van de hand van J.M. RAXHON⁷ een opstel dat de interpretatieve wet in het kader van het vroegere art. 918 situeert. Volgens de auteur kunnen art. 918 en de wet die het interpreteert niet als dekmantel dienen voor een afstand van het recht op inkorting of voor een beding over een niet opgevallende nalatenschap. Dat de overige erfgeërechtigden bij de schenking mede optreden betekent naar zijn mening niet dat zij van hun recht op inkorting afzien, maar wel dat zij de echtheid van de schenking met voorbehoud van het vruchtgebruik bevestigen: "Les effets du pacte successoire autorisé par l'article 918 C.c. (...) n'ont aucunement été étendus par la loi du 4 janvier 1960. Il ne s'agit toujours que d'une reconnaissance pure et simple de la sincérité de l'acte, tel qu'il se présente. (...) On revient ainsi à une interprétation logique de cet article dont le but, rappelons-le, est la préservation et non la

destruction de la réserve héréditaire. Sa dernière phrase fut uniquement destinée à permettre à un père de passer avec ses fils des pactes qu'il n'aurait, autrement, pu consentir qu'à des étrangers. L'intervention des autres réservataires élimine les présomptions de fraude qui font l'objet même de l'article 918"⁸.

Dezelfde redenering komt voor in het hierboven gepubliceerd arrest van het Hof van Beroep te Gent. Het betrof een schenking door de ouders aan een van hun kinderen — met voorbehoud van het vruchtgebruik en met last. Bij het verlijden van de akte waren de andere kinderen mede opgetreden om overeenkomstig art. 918 in de vervreemding toe te stemmen. Na het overlijden van de ouders betwistte een van de kinderen de toepasselijkheid van art. 918. Steunend op de interpretatieve wet wees de Rechtbank van Eerste Aanleg te Dendermonde de eis af: "Overwegende dat door de interpretatieve wet van 4 januari 1960 artikel 918 B.W. uitdrukkelijk toepasselijk werd verklaard op de schenkingen met voorbehoud van vruchtgebruik, met het gevolg dat noch de toerekening van de geschonken goederen op het beschikbaar gedeelte noch de inkorting van het overschot ten voordele van de reserve kunnen gevorderd worden door degenen onder de overige erfgeërechtigden die in deze schenking met voorbehoud van vruchtgebruik hebben toegestemd" (vonnis van 3 januari 1968, onuitg.). Het Hof van Beroep te Gent vernietigde het vonnis en aanvaardde de mogelijkheid van inkorting. De toestemming in de vervreemding betekent volgens het arrest dat de vervreemding oprecht is: zij heeft niet tot gevolg, dat een schenking een vervreemding onder bezwarende titel wordt.

6. Die zienswijze is onaanvaardbaar. Het doel van de interpretatieve wet was de vroegere interpretatie van het Hof van Cassatie te herstellen derwijze dat de rechtszekerheid van vroeger verleden akten gehandhaafd bleef en de oude praktijk voortgezet kon worden⁹. De antecedenten¹⁰ en het voorbereidend onderzoek¹¹ van de Wet van 4 januari 1960 getuigen ontegenzeggelijk van dit tweevoudig doel.

Het probleem van het vooraf afzien van de reserve, een reden waarom art. 918 in de praktijk dikwijls was aangewend en waarom de vroegere interpretatie ervan moest gehandhaafd blijven, was het voorwerp van een uitvoerig debat in de Senaat. Herhaaldelijk werd gewezen op de ongerijmdheid een wet die tot doel heeft de reserve te beschermen, zo te interpreteren dat zij een hulpmiddel wordt om de reserve aan te tasten¹². Toch heeft de wetgever dit aanvaard: hij had minder oog voor de rechtstheorie dan voor de noden van de praktijk. Indien de vroegere zienswijze van het Hof van Cassatie niet opnieuw gevolgd werd, dan was het, zoals senator Van Laeys verklaarde, "uit (...) met de veiligheid van de overeenkomsten tussen ouders en kinderen, (...) met de mogelijkheid de ouders een gelukkige oude dag

⁸ J.M. RAXHON, *art. cit.*, nrs. 27 en 28.

⁹ Om de rechtszekerheid van voordien verleden akten te beveiligen werd een "interpretatieve" wet goedgekeurd die uiteraard terugwerkende kracht heeft: "Een interpretatieve wet vereenzelvigt zich met de geïnterpreteerde wet, zodat de eerste wet dient beschouwd als hebbende steeds de betekenis gehad die de wetgever haar eigenmachtig krachtens zijn interpretatierecht toekent (...). De interpretatieve wet heeft dus terugwerkende kracht en dient te worden toegepast op de hangende geschillen" (Verslag, *Parl. Besch., Kamer*, 1959-60, nr. 290, pp. 2-3). Men heeft de vroegere interpretatie van het Hof van Cassatie willen herstellen om vroeger verleden akten vrij van betwisting te maken. Deze interpretatieve wet geldt op deze wijze ook voor de toekomst.

¹⁰ Zie o.m. bespreking Comité d'études et de législation, *Trav. Com. d'ét. et législ.*, 1958, I, 130 v.

¹¹ *Senaat: Parl. Besch.*, wetsvoorstel, nr. 22 van 5 augustus 1958; verslag, nr. 147 van 5 mei 1959; *Parl. Handel.*, bespreking, vergaderingen van 23 en 24 juni 1959; aanneming, vergadering van 25 juni 1959.

Kamer van Volksvertegenwoordigers: Parl. Besch., wetsontwerp, nr. 290-1 van 25 juni 1959; verslag, nr. 290-2 van 4 december 1959; *Parl. Handel.*, bespreking en aanneming, vergadering van 23 december 1959.

¹² Zie o.m. het betoog van senator De Baeck, *Parl. Handel., Senaat*, vergadering van 23 juni 1959, p. 1237 v.

⁵ Zie o.m. Hof Brussel, 19 februari 1876, *Pas.*, 1877, II, 143; Rb. Luik, 28 juli 1887, *Pas.*, 1888, III, 36; Rb. Hoei, 3 maart 1927, *Pas.*, 1927, III, 149; Rb. Leuven, 7 mei 1930, *Rev. Not.*, 1930, 563; Rb. Dendermonde, 24 januari 1931, *Pas.*, 1931, III, 128; Hof Brussel, 12 maart 1926, *B.J.*, 1926, 271; Hof Luik, 27 april 1931, *Pas.*, 1931, II, 159; Rb. Brussel, 28 juni 1933, *B.J.*, 1934, 152; Rb. Luik, 28 oktober 1933, *J. Liège*, 1934, 140; Rb. Oudenaarde, 25 mei 1938, *T.Not.*, 1939, 43.

⁶ *Pas.*, 1950, I, 333; *R.W.*, 1949-50, 1109.

⁷ J.M. RAXHON, "L'article 918 du Code civil et la loi interprétative du 4 janvier 1960", *Ann.F.Dr.Liège*, 1960, 349.

in huiselijke kring te laten slijten wanneer zij weinig bezitten en dus daartoe het beschikbaar deel zou dienen overtroffen te worden"¹³.

RAXHON en het Gentse Hof miskennen een elementaire regel van interpretatie, nl. dat een tekst moet geïnterpreteerd worden in het licht van een ontleding van de parlementaire voorbereiding. Als deze duidelijk en uitvoerig is, dan is het onaanvaardbaar dat rechtsleer en rechtspraak er een eigen afwijkende theorie op nahouden¹⁴.

Het is te hopen dat bovenstaand arrest, dat de klok terugzet, geen gehoor vindt. Verheugend is dat een recent arrest van het Hof van Beroep te Brussel¹⁵ de zienswijze van het Gentse Hof niet volgt en art. 918 toepast zoals wij het hier voorstellen.

C. De WULF

¹³ *Parl. Handel., Senaat*, vergadering van 24 juni 1959, p. 1254.

¹⁴ In de veronderstelling dat de teksten van de parlementaire voorbereiding onduidelijk zouden zijn — quod non — dan nog is onze interpretatie te verkiezen boven die van Raxhon en van het Gentse Hof, die de wet in grote mate zinloos maakt: indien de tussenkomst alleen tot gevolg heeft dat "de vervreemding wordt oprecht geacht zoals zij in de akte gesteld is" (zie het arrest), dan was er beter geen interpretatieve wet geweest. Zonder interpretatieve wet bestond er in het licht van de nieuwe interpretatie van het Hof van Cassatie geen ongunstig vermoeden m.b.t. schenkingen met voorbehoud van het vruchtgebruik en was de tussenkomst van de andere kinderen — die toch bedoeld is om een vermoeden te weerleggen — niet nodig. Wat zin heeft het verder in de akte mede op te treden om de waarachtigheid van het vruchtgebruik te bevestigen, een vruchtgebruik waarvan men pas bij het overlijden van de vruchtgebruiker kan bevestigen dat het al dan niet werd uitgeoefend.

¹⁵ Hof Brussel, 13 april 1972, *J.T.*, 1972, 731.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE KORTRIJK

11 DECEMBER 1973

Voorzitter: de h. J. Rommel

Rechters: de hh. P. Cosaert en M. Vandekerckhove

Openbaar ministerie: de h. H. Vergote

Advocaten: Mrs. C. Gits en Ch. Leysen

Bevoegdheid—Faillissement—Schuldvordering van werknemer—Betwisting—Bevoegdheid van de arbeidsrechtbank.

Wanneer bij de verificatie een op het arbeidscontract gebaseerde schuldvordering van een werknemer van de gefailleerde betwist wordt, dient het geschil naar de arbeidsrechtbank te worden verwezen.

Vandamme t/ Faill. N.V. Union

Gezien de aangifte gedaan door Vandamme op 22 april 1965, zijn opnemingsvragend voor 187.200 fr. bevoorrecht passief en 18.720 fr. gewoon passief uit sociale wetgeving;

Gezien de betwisting door de curator en de voorlopige opnemingsvraag voor 1 fr. bevoorrecht en voor 1 fr. gewoon passief met verwijzing van het geschil, hetwelk niet tot de bevoegdheid van de Rechtbank van Koophandel behoort, naar de bevoegde rechtbank;

Gezien de daging van 27 maart 1973 waarbij Vandamme de curator dagvaardt voor de Arbeidsrechtbank te Kortrijk, ten einde te horen zeggen voor recht dat hij recht heeft op de voormelde bedragen;

Gezien de beschikking van de Arbeidsrechtbank van

26 september 1973, de zaak verwijzend naar deze Rechtbank, omdat de curator op grond van het Cassatiearrest van 3 mei 1973 voorhield dat de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk bevoegd was, ook voor dit bodemgeschil, waarop de eiser de verwijzing vroeg naar de Arrondissementsrechtbank;

Overwegende dat het voormeld arrest van Cassatie bevestigt dat de Rechtbank van Koophandel, zelfs wanneer de partijen geen handelaar zijn, kennis neemt van alles wat het faillissement betreft overeenkomstig de voorschriften van het Wetboek van Koophandel (art. 574, 2°, Ger.W.);

dat blijkens deze uitlegging de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk bevoegd is om ten gronde uit te maken of Vandamme recht heeft op zoveel frank bevoorrecht en zoveel frank gewoon passief;

Overwegende dat de Arrondissementsrechtbank met deze stelling niet akkoord gaat en wel om het geheel van de volgende redenen:

Indien er niets anders was dan de tekst van art. 574, 2°, Ger.W., zonder parlementaire voorbereiding, zonder geschiedenis van die tekst en zonder de context met name het Gerechtelijk Wetboek in zijn geheel, dan zou men de voormelde stelling kunnen aanvaarden.

Deze geschiedenisloze naaktheid van de tekst bestaat echter niet, want:

- 1) er is de historie;
- a) noch de Koninklijke Commissaris noch de wetgever, die beiden jarenlang de teksten van het Gerechtelijk Wetboek hebben voorbereid, zeggen iets over zulke ingrijpende en fundamentele wijziging en vernieuwing;
- b) de tekst van art. 574, 2°, Ger.W. bestond in de Wet van 25 maart 1876 over de bevoegdheid, en wel bij art. 12, 4°, van deze wet;
- c) de interpretatie van deze tekst, zowel in rechtsleer als in rechtspraak bestaat sinds zoveel jaren duidelijk en onduidelijk: slechts datgene wat het faillissement betreft overeenkomstig de voorschriften van het Wetboek van Koophandel behoort tot de uitsluitende bevoegdheid van de Rechtbank van Koophandel — dit is slechts datgene wat zonder het bestaan van het faillissement niet als geschil zou kunnen rijzen; de geschillen die ook zonder het bestaan van het faillissement konden ontstaan moeten voor hun gewone rechter worden ingeleid;
- d) deze tekst is bij de wetgever gewoon met dezelfde termen overgenomen en derhalve met dezelfde vaststaande uitlegging;
- 2) het Gerechtelijk Wetboek heeft de opdeling van de bevoegdheidskwesties uitputtend geregeld en heeft een volkomen nieuw systeem van beslechting der bevoegdheidsgeschillen ingevoerd.

De artt. 639, 640 en 660 Ger.W. regelen de verwijzingen of de wijze van oplossen.

Het is om deze bijzondere reden dat de laatste zin van art. 502 Fw., het tweede lid van de eerste zin der tweede alinea van art. 504 en het gehele art. 505 Fw. door de wetgever werden geschrapt, want in elk van die artikelen is sprake van "renvoi", "verwijzing", en die kwestie werd in het Gerechtelijk Wetboek op de voormelde specifieke en uitputtende wijze geregeld.

Wat het weglaten van de laatste zin van het tweede lid van art. 492 Fw. betreft, dienaangaande heeft de wetgever van het Gerechtelijk Wetboek geoordeeld dat met betrekking tot de dadingen de curator, de rechter-commis-

saris, de gefailleerde en de Rechtbank van Koophandel, het best waren geplaatst om die dadingen al dan niet te bekrachtigen.

Overigens speelt de incidentie van deze wijziging in art. 492 Fw. ter zake praktisch geen rol.

3) Allerwegen wordt thans in de rechtsleer gewezen op de noodzaak voor de rechters om zo precies mogelijk de bedoeling en de geest van de wet te achterhalen, liever dan zich louter te beperken tot een letterlijke interpretatie van de woorden van de wet, woorden die dan nog, zoals hier, dubbelzinnig zijn, vatbaar voor diverse uitleggingsen en enigszins onbegrijpelijk zonder de inschakeling van deze woorden in een historisch en zeker organisch proces.

Deze rechtbank spiegelt zich eerder aan deze wijze van uitlegging.

4) Het is onbetwistbaar dat de opstellers van het Grondwettelijk Wetboek een duidelijke waarderingschaal van de verschillende gerechten hebben beoogd en vastgelegd: de rechtbank van eerste aanleg is de eerste en de voornaamste; de arbeidsrechtbank is de tweede, want bij verknoktheid wordt zij vóór de Rechtbank van Koophandel verkozen; de Rechtbank van Koophandel volgt op de derde plaats.

In die geest is het nooit de bedoeling geweest van de wetgever om plots de volheid van bevoegdheid en jurisdictie te verlenen aan de Rechtbank van Koophandel met betrekking tot alles wat het faillissement betreft; hij heeft nooit bedoeld dat alle materies die exclusief aan de bevoegdheid van andere rechtsinstellingen en hoger in rang geklasseerde, werden toevertrouwd, plots door de magische toets van het faillissement, onder de bevoegdheid van de uitzonderingsrechtbank, die de Rechtbank van Koophandel is, zouden vallen.

Bovendien leefde bij de wetgever de duidelijke strekking om speciale materies, b.v. arbeidsrechtsgeschillen, toe te vertrouwen aan gespecialiseerde rechters, nl. de Arbeidsrechtbanken.

Thans door de nieuwe interpretatie zouden deze geschillen ter beslechting worden voorgelegd aan de beroepsrechter, bijgestaan door twee gewoonlijk werkgevers, hetgeen de wetgever nooit kon hebben bedoeld.

De gevolgen der interpretatie gegeven door het arrest van Cassatie gaan nog veel verder.

Ongeveer in ieder faillissement ontstaan geschillen met betrekking tot de aangifte gedaan door de ontvanger der directe belastingen; thans zou de Rechtbank van Koophandel ook deze geschillen in eerste aanleg moeten oplossen, bij uitsluiting van de provinciale Directeur die thans eenzijdig de eerste beslissing neemt.

Dit op zichzelf lijkt volkomen onaanvaardbaar.

Overwegende dat deze rechtbank derhalve de voormelde zaak verwijst naar de Arbeidsrechtbank te Kortrijk;

Om die redenen,

De Arrondissementsrechtbank,

Gehoord het Openbaar Ministerie, in zijn kort doch tegenstrijdig advies;

Wijzende op tegenspraak;

Verwijst de zaak naar de Arbeidsrechtbank te Kortrijk.

NOOT—Verg. Arrondissementsrechtbank Antwerpen, 23 oktober 1973, R.W. 1973-74, 1063 met noot.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT

1^e KAMER—15 MAART 1972

Voorzitter: de h. Verhoeven

Rechters: de hh. De Clercq en De Somer

Advocaten: Mrs. Van Rompaey en Stynen

Pacht—Bestanddelen van de overeenkomst—Genot van een landeigendom zonder prijs—Geen pachtovereenkomst.

Een landbouwer, die sedert 1954 een hoeve met 17 ha grond in pacht had, mocht van de eigenaar sedert 1957 bovendien over 5 ha beschikken zonder dat hij hiervoor een pacht prijs moest betalen, met dien verstande dat hij de grond, als de eigenaar hem nodig had, binnen drie maanden moest afstaan. Gedagvaard tot ontruiming beweert hij dat het om een pacht gaat.

Tussen de partijen is geen pachtovereenkomst betreffende de grond in kwestie tot stand gekomen. Een pachtovereenkomst komt tot stand als aan iemand gedurende een zekere tijd het genot van een landeigendom gegeven wordt voor een bepaalde prijs; in het onderwerpelijk geval ontbreekt een der drie bestanddelen, met name de prijs.

Goetschalckx t/ Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom

Overwegende dat het hoger beroep en het incidenteel hoger beroep in regelmatige vorm en tijdig ingesteld, ontvankelijk zijn;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis ertoe strekt te horen zeggen voor recht dat appellant, oorspronkelijk verweerder, de eigendom van geïntimeerde, groot 3 ha 56 a 41 ca, ten kadaster gekend sectie A, nr. 888/L en nr. 889/T4, gelegen te Geel, dat hij kosteloos in gebruik had onmiddellijk diende te ontruimen en ter beschikking van appellant te stellen;

(...)

Overwegende dat appellant in hoofddorde opwerpt dat de vordering niet ontvankelijk is aangezien hij niet vooraf door geïntimeerde in verzoening werd opgeroepen;

Overwegende dat om betreffende de ontvankelijkheid te beslissen eerst dient nagegaan of de partijen door een pachtovereenkomst verbonden zijn, aangezien de voorafgaande verzoening enkel in pachtzaken verplicht is;

Overwegende dat uit de voorgelegde stukken blijkt dat appellant sinds 1 oktober 1954 een hoeve met circa 17 ha grond in huur heeft (zie verslag van bezoek op 8 februari 1964); dat zulks door de partijen niet betwist wordt;

Dat betreffende de litigieuze gronden geen geschreven overeenkomst wordt voorgelegd; dat het echter vaststaat dat appellant over de litigieuze gronden heeft mogen beschikken sinds 1957;

Dat in een brief van 26 maart 1957 geschreven door de beheerder-zaakvoerder van de Gewestelijke Maatschappij voor de Kleine Landeigendom inderdaad het volgende te lezen staat: "Voor de gronden van het Centrum, zijnde ongeveer 5 ha, dient U geen pacht prijs te betalen, doch indien onze Nationale Maatschappij gemelde gronden zou nodig hebben voor het oprichten van het Centrum, dient

U deze op 3 maanden af te staan. Indien dit het geval zou zijn zult U hiervan tijdig verwittigd worden. Ik meen dat het vanwege de Nationale Maatschappij een tegemoetkoming is de grond van het Centrum in huur te geven zonder dat U er moet voor betalen”;

Overwegende dat uit de termen van bewuste brief niet blijkt dat er tussen partijen een pachtovereenkomst betreffende de litigieuze gronden tot stand is gekomen; Dat een pachtovereenkomst inderdaad tot stand komt wanneer aan iemand gedurende een zekere tijd het genot van een landeigendom gegeven wordt voor een bepaalde prijs; Dat in onderhavig geval één der drie bestanddelen van de pachtovereenkomst, nl. de prijs ontbreekt; Dat in bewust schrijven van 26 maart 1957 het accent wordt gelegd op de kosteloosheid van het genot en tot tweemaal toe formeel wordt gezegd dat geen pacht prijs dient betaald; dat wanneer bovenstaande passus uit de brief van 26 maart 1957, in zijn geheel wordt genomen aan de term "tegemoetkoming" zeker niet de betekenis van prijs kan worden gegeven;

Dat er weliswaar door geïntimeerde een zeker verband werd gelegd tussen de ontginningsswerken door appellant uitgevoerd en het ter beschikking stellen van de litigieuze gronden (zie het verslag van het bezoek ter plaatse, dd. 8 december 1964); dat het echter twijfelachtig is of de partijen deze ontginningsswerken als tegenprestatie voor het genot van de gronden hebben beschouwd; dat indien zulks het geval ware geweest er inderdaad geen reden was om het niet in een regelmatige pachtovereenkomst die klaarblijkelijk voor de litigieuze gronden niet werd opge maakt, vast te leggen;

Overwegende dat appellant aanbiedt te bewijzen dat geïntimeerde de pachters die ontginningsswerken hebben uitgevoerd voor die werken heeft vergoed – en dat de gronden die hij thans in eigendom bezit of in huur heeft, heeft ontgonnen;

Overwegende dat deze feiten niet ter zake dienend zijn, aangezien moesten zij bewezen zijn, daaruit niet noodzakelijk zou moeten besloten worden dat de werken als tegenprestatie voor het genot van de litigieuze gronden door de partijen werden bedongen of beschouwd en derhalve de pacht prijs uitmaakten;

Overwegende dat derhalve dient aangenomen dat appellant enkel ingevolge het gedrag van geïntimeerde, minstens ingevolge een overeenkomst van bruiklening, en niet ingevolge een pacht recht de gronden in bezit heeft gehouden;

Overwegende dat een voorafgaande oproeping in verzoening derhalve niet wettelijk vereist was; dat de oorspronkelijke vordering dan ook zonder die oproeping in verzoening ontvankelijk was;

Overwegende dat de eerste rechter terecht de stelling van appellant verwerpt waarin laatstgenoemde poneert dat geïntimeerde niet gerechtigd is op huidig ogenblik aan zijn genot een einde te stellen aangezien dit slechts zou kunnen gebeuren indien geïntimeerde zou beslist hebben een centrum of woningencomplex op te richten en het inzicht van geïntimeerde er thans in bestaat de gronden tussen aanpalende huurders of eigenaars te verdelen;

Overwegende dat de stelling van appellant tot onaanvaardbare gevolgen zou leiden;

dat geïntimeerde inderdaad nooit meer de beschikking over de gronden zou hebben indien er aldaar geen woningen zouden worden gebouwd;

dat zulks het inzicht van geïntimeerde niet kan geweest zijn toen zij de gronden in gebruik gaf met het beding "dat indien onze Nationale Maatschappij gemelde gronden zou nodig hebben voor het oprichten van het Centrum, dient U deze op 3 maanden af te staan";

dat, zoals de eerste rechter heeft gedaan, aan het beding volgende betekenis dient gegeven, dat appellant over de gronden mocht beschikken zolang geïntimeerde ze niet nodig had voor de verwezenlijking van haar sociaal doel; dat de verkoop en de verpachting van de gronden die geïntimeerde beheert uiteraard tot hare normale activiteit behoort;

Overwegende dat geïntimeerde bijgevolg niet tekort gekomen is aan de verbintenissen die zij zich zou opgelegd hebben of aan de belofte die ze aan appellant zou gedaan hebben wanneer zij de gronden ter zijner beschikking stelde;

Overwegende dat de eerste rechter terecht heeft beslist dat gelet op het feit dat geïntimeerde beloofd had een vooropzegging van 3 maanden te geven, de opzegging op 16 februari 1970 gegeven slechts uitwerking zal hebben na 31 mei 1970;

Overwegende dat waar appellant de gronden vanaf 31 mei 1970 zonder recht is blijven bezetten geïntimeerde hierdoor schade heeft geleden, welke ex aequo et bono op 5.000 F wordt geraamd;

(...)

NOOT—In het vorenstaand vonnis wordt aan enkele regels herinnerd:

1° Een voorafgaande oproeping in verzoening overeenkomstig art. 1345 Gerechtelijk Wetboek, is alleen vereist in geval van pacht doch niet in geval van bruiklening.

2° Een pachtcontract is een contract ten bezwarende titel. Is dit bezwarend karakter niet aanwezig, dan is er geen pacht doch wel een contract van bruiklening, in de praktijk meestal genoemd "kosteloze en tijdelijke terbeschikkingstelling van de grond". (Zie o.m. A.P.R., A. DE CLERCK en M. SEVENS, Landpacht, nr. 32 en, wat het verschil tussen huur van goederen en bruiklening betreft, DE PAGE, Deel V, nr. 111 e.v. en DEKKERS II, nr. 1161 e.v.) De pacht prijs is dus een wezenlijk bestanddeel van de pachtovereenkomst.

3° De pacht prijs kan worden voldaan hetzij in geld, hetzij in natura. De betaling zou zelfs kunnen geschieden in werkprestaties, op voorwaarde evenwel dat niet geraakt wordt aan de dwingende bepalingen van art. 19 van de Pachtwet van 4 november 1969 (de pachter kan de pacht prijs altijd in geld voldoen), noch aan de bepalingen betreffende de beperking van de pacht prijzen (R. ECKLOO, Pacht en Voorkoop, nr. 14 en 323).

Terzake had de zaakvoerder van de Gewestelijke Maatschappij voor de Kleine Landeigendom "De Zuiderkempen", aangenomen door de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom, thans genaamd Nationale Landmaatschappij, aan appellant in een brief van 26 maart 1957 medegedeeld "dat het vanwege de Nationale Maatschappij een tegemoetkoming is de grond van het Centrum in huur te geven zonder er te moeten voor betalen". De appellant beweerde dat de terbeschikkingstelling niet kosteloos was geweest, doch als vergoeding was toegekend voor de ontginningsswerken die hij destijds ter plaatse had uitgevoerd. Dit argument werd door de rechtbank afgewezen daar, zelfs al moesten de feiten bewezen zijn, hieruit niet noodzakelijk bleek dat het kosteloos gebruik van de gronden als tegenprestatie diende voor de beweerde werken.

4° Overeenkomstig het gemeen recht dient men in de overeenkomsten na te gaan welke de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen is geweest, veeleer dan zich aan de letterlijke zin van de woorden te houden.

Zoals blijkt uit het vonnis had de zaakvoerder van de Gewes-

telijke Maatschappij voor de Kleine Landeigendom in dezelfde brief van 26 maart 1957 de toelating gegeven een perceel grond kosteloos te gebruiken doch onder beding dat indien de Nationale Landmaatschappij deze grond zou nodig hebben voor de oprichting van het Centrum (een complex van kleine landeigendommen), appellant het perceel mits een opzegging van 3 maanden diende vrij te maken. Daar de Nationale Maatschappij haar plannen had gewijzigd en de gronden nu voorbestemde voor de bedrijfsvergroting van de aanpalende boerderijen, hield appellant staande dat geïntimeerde de gronden alleen kon vrijmaken voor de oprichting van het oorspronkelijk voorziene woningcomplex. De rechtbank verwierp deze stelling daar de eigenaar anders nooit meer over deze gronden zou kunnen beschikken.

5° Het onrechtmatig in bezit houden van gronden geeft aanleiding tot schadevergoeding. De eerste rechter had dit punt van de vordering als ongegrond afgewezen.

Dr. Jur. M. Heyerick

CORRECTIONELE RECHTBANK TE ANTWERPEN

9e KAMER—11 APRIL 1973

Voorzitter : de h. J. Cornette

Rechters : de hh. H. Craeybeckx en H. Albers

Openbaar ministerie : de h. L. Van Gelder

Advocaten : Mrs. Goemans, Deprez en De Clercq

Rechten van de mens—Wet tot herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij—Vrijwillige dienstneming—Voor de dienst van het schip gegeven bevel—Geen dwangarbeid.

De Wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de Koopvaardij en de Zeevisserij is niet strijdig met art. 4, lid 2, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, want zij dwingt niemand tot het verrichten van verplichte arbeid, doch stelt slechts o.m. bepaalde strafsancities voor degene die, na zich vrijwillig in haar toepassingsfeer te hebben geplaatst, inbreuk op haar voorschriften pleegt.

Fierens e.a.

Beticht van: allen, te Montreal, op 2 december 1970 : Aan boord van het Belgisch koopvaardijship "Federal Schelde", met thuishaven te Antwerpen, bij inbreuk op artt. 3 - 4 - 25 - 28 - 73 - 74 - 84 der Wet van 5 juni 1928, schepeling zijnde, zich gezamenlijk schuldig te hebben gemaakt aan het bij artikel 25 van voormelde Wet van 5 juni 1928 bedoelde wanbedrijf, namelijk ongehoorzaamheid aan een voor de dienst van het schip gegeven bevel, met uitdrukkelijke weigering te gehoorzamen of met bedigingen of bedreigingen, het schip, op het ogenblik dat de feiten gepleegd werden, veilig in een haven liggende.

(...)

Overwegende dat bewezen is dat de 1e, 2e, 3e, 4e, 5e, 6e, 7e, 9e en 10e beklaagde zich hebben schuldig gemaakt aan het feit hun ten laste gelegd ;

Dat het feit ten laste van achtste beklaagde gelegd niet bewezen is ;

Overwegende vooreerst dat niemand betwist en het als vaststaand mag beschouwd worden dat achtste beklaagde, Vercammen Franciscus, op het ogenblik van de feiten te rusten lag, en als handlanger in de machinekamer trou-

wens niets te maken had met de bemanning van het bovendek en evenmin met het sjoeren van de containers (strafdossier : stuk 5 : verklaring van Ramirez en stuk 12) ;

Overwegende bijgevolg dat achtste beklaagde, die niet bij de feiten betrokken was, dient vrijgesproken ;

Overwegende voorts dat geen van de negen overige beklaagden de feiten betwist, te weten : dat een aantal containers nog zeevast diende gemaakt te worden, dat zij dit collectief weigerden te doen, aan wal gingen en pas weer aan boord kwamen nadat zij een vergoeding ontvangen hadden om dat werk uit te voeren ;

Overwegende dat, ofschoon eerste, vierde en zesde beklaagde een andere mening toegedaan zijn (strafdossier : stukken 3, 9 en 27), het collectief contract voor scheepsgezellen varende onder Belgische vlag in zijn art. 19, lid 3, zeer duidelijk bepaalt : " Het zeevastmaken van de lading en werkzaamheden (...) behoren tot de normale taak van de bemanning." (Strafdossier : stuk 1, en dossier van zesde beklaagde : stuk 4) ;

Overwegende dat er in casu niet aan te twifelen valt dat de negen beklaagden het uitdrukkelijk bevel ontvingen om de containers zeevast te maken (strafdossier : stukken 2 en 9 : "Le commandant nous a donné l'ordre d'effectuer ce travail...") ;

Overwegende bovendien dat niemand betwist dat de negen beklaagden, op het ogenblik van de feiten, onderworpen waren aan de Wet van 5 juni 1928 houdende het Tucht- en Strafwetboek voor de Koopvaardij en de Zeevisserij ;

Overwegende dat dus vaststaat dat de negen beklaagden onder toepassing vallen van de artt. 25 en 28 van genoemde wet ;

Overwegende nochtans dat uit de gezamenlijke elementen van de zaak (strafdossier : stukken 2, 3, 4, 5, 20 en 29) ongetwijfeld blijkt dat eerste en tweede beklaagde de leiding van de gebeurtenissen op zich genomen hebben en daarom strenger dienen gestraft ;

Overwegende dat zesde beklaagde in zijn conclusie stelt dat de feiten zoals zij in de dagvaarding zijn gekwalificeerd, in het huidige recht niet meer strafbaar zijn, vooral omdat het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden in zijn art. 4, lid 2, bepaalt : "Niemand mag gedwongen worden dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten." ;

Overwegende dat lid 2 blijkt de in lid 3 van genoemd art. 4 omschreven uitzonderingen kennelijk alleen betrekking heeft op het verrichten van arbeid op grond van arbeidsverhoudingen waartoe de Overheid van een der verdragsstaten zijn burgers verplicht zonder dat deze burgers zich daartoe tevoren vrijwillig hadden verbonden (Hof Amsterdam, 2 november 1961, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1962, 441) ;

Overwegende dat zesde beklaagde niet aantoont dat hij door de Belgische Overheid werd gedwongen aan te monstren, zodat men moet aannemen dat hij vrijwillig dienst nam op een schip varende onder Belgische Vlag, waardoor ipso facto de Wet van 5 juni 1928 op hem toepasselijk werd ;

Overwegende dat deze Wet van 5 juni 1928 niet strijdig is met art. 4, lid 2, van genoemd Europees Verdrag, omdat zij niemand *dwingt* tot het verrichten van verplichte arbeid, doch slechts o.a. bepaalde strafsancities stelt voor diegene die, na zich vrijwillig in haar toepassings-

veld te hebben geplaatst, inbreuk op haar voorschriften pleegt;

Overwegende dat de beide gevallen, door zesde beklagde aangehaald tot staving van zijn stelling (cfr. zijn dossier : stukken 2, 3 en 5) niet te zake dienend zijn, daar zowel de Noorse tandarts Iversen als de Oostenrijkse advocaat door hun respectieve nationale Overheden gedwongen werden tot het verrichten van een verplichte arbeid, waarvan men kan aannemen – ofschoon dit nog voor discussie vatbaar is – dat zij zich daartoe tevoren niet vrijwillig hadden verbonden;

(...)

NOOT—Artikel 25 van de Wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de Koopvaardij en de Zeevisserij bepaalt dat ongehoorzaamheid aan een voor de dienst van het schip gegeven bevel, met uitdrukkelijke weigering te gehoorzamen of met beledigingen of bedreigingen, gestraft wordt met gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en een geldboete van 26 tot 300 fr. of met een van die straffen alleen. Voor het geval de schepelingen zich gezamenlijk schuldig maken aan dit wanbedrijf zullen ze bij toepassing van artikel 28 van dezelfde wet gestraft worden met gevangenisstraf van een tot vijf jaar.

De rechtbank diende na te gaan of deze voorschriften niet stilzwijgend opgeheven waren sedert de Wet van 13 mei 1955 het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens van 4 november 1950 in het Belgisch positief recht heeft opgenomen.

Volgens artikel 4 van het Europese Verdrag mag niemand in slavernij of dienstbaarheid gehouden worden noch gedwongen worden dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten. In de zin van dit artikel worden niet als dwangarbeid of verplichte arbeid beschouwd :

a) het werk dat gewoonlijk verlangd wordt van iemand die overeenkomstig de bepalingen van artikel 5 van het Verdrag gevangen gehouden wordt of gedurende zijn voorwaardelijke invrijheidstelling ;

b) elke dienst van militaire aard of, in het geval van hen die daartegen gewetensbezwaar hebben, de diensten welke gevorderd worden in plaats van de verplichte krijgsmilitaire dienst ;

c) elke dienst welke wordt gevorderd in het geval van een noodtoestand of ramp welke het leven of het welzijn van de gemeenschap bedreigt ;

d) elk werk of elke dienst welke deel uitmaakt van de normale burgerplichten.

De begrippen dwangarbeid en verplichte arbeid werden in het verdrag niet nader omschreven doch ze werden overgenomen uit artikel 4 van de Universele Verklaring over de rechten van de mens, die in 1948 door de Verenigde Naties afgekondigd werd, en uit artikel 2, paragraaf 1, van de Overeenkomst nr. 29 van de Internationale Arbeidsorganisatie, die in 1930 opgesteld werd en op 1 mei 1932 van kracht werd. Volgens deze laatste tekst wordt met verplichte arbeid bedoeld elk werk of elke dienst die van een individu geëist wordt onder bedreiging met een straf en waarvoor dit individu zich niet uit eigen beweging aangeboden heeft (zie hierover de motivering van een beslissing van de Europese Commissie voor de rechten van de mens, van 6 april 1968, *Annuaire de la Convention européenne des droits de l'homme*, XI, p. 557).

Een andere inspiratiebron voor een overzichtelijke benadering van het begrip verplichte arbeid wordt gevormd door de rechtspraak van de Europese Commissie voor de rechten van de mens. Steunend op de historische context waarin artikel 4 van het Europese Verdrag tot stand kwam, meent deze Commissie dat het buiten kijf staat dat de ontwerpers van de tekst de verplichting een aanvaarde opdracht tot een goed einde te brengen hebben willen dekken. Op grond van deze overweging heeft de Commissie op 19 juli 1968 een verzoekschrift van Britse beroepsmilitairen, die er zich over beklagden dat de dienst bij het le-

ger dwangarbeid of verplichte arbeid betekent, afgewezen (*Annuaire*, XI, p. 593).

De Europese Commissie voor de rechten van de mens heeft nog een aantal andere elementen in aanmerking genomen om het begrip verplichte arbeid te verduidelijken. Ze diende namelijk het geval te onderzoeken van de Noorse tandarts Iversen die zich in zijn rechten benadeeld voelde door het feit dat de Minister van Sociale Zaken, ter uitvoering van een Wet van 21 juni 1956, hem aangewezen had om zijn zorgen te verstrekken aan de bevolking van het onherbergzame Hoge Noorden. Met zes tegen vier stemmen oordeelde de Commissie dat Noorwegen zich aan geen schending van artikel 4 van het verdrag schuldig gemaakt had. Vier van deze zes commissieleden meenden dat, opdat van verplichte arbeid zou kunnen gewaagd worden, de volgende twee voorwaarden dienden vervuld te worden : vooreerst moet de klager de van hem geëiste arbeid of dienst tegen zijn zin hebben verricht ; ten tweede dient ofwel de hem opgelegde verplichting onrechtvaardig te zijn, ofwel de te verrichten arbeid of te leveren dienst van zulke aard te zijn dat het individu erdoor overtuigd of verpletterd wordt ofwel die arbeid of dienst een inspanning te vertegenwoordigen die hem had kunnen bespaard worden. Deze commissieleden kwamen tot het besluit dat, aangezien de opgelegde taak van tamelijk korte duur was, degelijk vergoed werd en overeenstemde met de door klager genoten opleiding en aangezien niemand zich voor vrijwillige dienstneming aangeboden had, dokter Iversen niet het slachtoffer geworden was van een schending van artikel 4 van het verdrag. De twee overige leden van de meerderheid baseerden hun mening op het feit dat de dienst die van Iversen gevorderd werd noodzakelijk was voor het welzijn van de bevolking (zie : *Annuaire*, VI, p. 279 ; N. ANTONOPOULOS, *La jurisprudence des organes de la convention européenne des droits de l'homme*, p. 96).

In de rechtsleer werden nog andere mogelijke bestanddelen van een definitie van de verplichte arbeid aangehaald. Zo stelde prof. Scheuner voorop dat artikel 4 de Staten-Leden van de Raad van Europa verbiedt hun inwoners eenzijdig, gedurende een zekere tijdsspanne, karweiën op te leggen die hun levenswijze grondig verstoren of hun vrije beroepsuitoefening verhinderen (U. SCHEUNER : "Confrontation de la jurisprudence des tribunaux nationaux avec la jurisprudence des organes de la convention en ce qui concerne les droits autres que les droits judiciaires" p. 381, in *Actes du deuxième Colloque international sur la Convention européenne des droits de l'homme*, Presses universitaires de Bruxelles, 1968).

Deze benaderingen van het begrip dwangarbeid en verplichte arbeid zouden als leidraad kunnen dienen wanneer voor de hoven en rechtbanken de exceptie van onwettigheid van een gegeven bevel opgeworpen wordt. Men zou zich namelijk kunnen inbeelden dat een verdachte, die wegens weigering van bevel vervolgd wordt, zou voorhouden dat in de concrete omstandigheden waarin de feiten gepleegd werden, de verplichting die hem opgelegd werd strijdig was met het wettelijk verbod op de verplichte arbeid.

In dat geval zou over de grenzen van het probleem van de toetsing van de Wet van 5 juni 1928 aan de Europese normen inzake rechten van de mens dienen heengestapt te worden en zou dienen onderzocht te worden of, zodra een meerdere aan een ondergeschikte, ongeacht of deze al dan niet vrijwillig dienst nam, een bevel geeft op grond van een wet die hem daartoe machtigt en die, tot nader bericht, in overeenstemming geacht wordt met het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, dit bevel uiteraard en noodzakelijkerwijze wettig is. Men hoede zich voor een sluitrede of syllogisme die hierop zou neerkomen : de Wet van 5 juni 1928 eerbiedigt de rechten van de mens ; de bevelen van de scheepskapitein steunen op de Wet van 5 juni 1928 ; gevolg : deze bevelen zijn in overeenstemming met de rechten van de mens. De onwettigheid van het bevel van de kapitein kan, de Wet van 1928 buiten beschouwing gelaten, voortspuiten uit de niet-inachtname van het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens dat in

België kracht van wet bezit. De eerbiediging van de Europese normen dient beoordeeld te worden in het licht van de concrete omstandigheden waarin het incident tussen de kapitein en de bemanning plaatsvond en aan de hand van de interpretatie van artikel 4 van het verdrag. Aldus zal de strafrechter, bij toepassing van de Wet van 5 juni 1928, slechts tot een veroordeling van bemanningsleden wegens ongehoorzaamheid overgaan indien niet alleen blijkt dat het bevel van de bevoegde persoon uitging en ter kennis gebracht werd van degenen voor wie het bestemd was, maar ook vaststaat dat het bevel een passend voorwerp had ("un objet adéquat": Cass., 6 december 1858, *Par.*, 1859, I, 30) dat in overeenstemming was met de algemene opdracht van het scheepspersoneel, dat het niet onrechtvaardig of discriminerend was, dat de geëiste inspanning hun niet kon bespaard worden, enz.

Een vonnis dat dergelijke normen niet in acht zou nemen zou eventueel bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens kunnen aangevochten worden.

Hoewel een handeling van een individuele persoon als een scheepskapitein niet vatbaar is voor een aanklacht bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens en een schending door hem van het Europese Verdrag slechts te berde zou kunnen komen op het ogenblik dat de rechter geroepen wordt zich uit te spreken over een weigering van bevel, toch zal de kapitein er onrechtstreeks toe gebracht worden, uit vrees door de correctie-rechtbank afgekeurd te worden, de Europese voorschriften over de mensenrechten na te leven.

Tot besluit kan aldus vastgesteld worden dat het vraagstuk van de eerbiediging van de rechten van de mens bij de beoordeling van een weigering van bevel verder reikt dan een onderzoek naar de overeenstemming van de wet waarop het bevel steunt met het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens.

R. Huenens

POLITIËRECHTBANK TE TONGEREN

8 MEI 1973

Rechter : de h. E. Vandeplas

Advocaten : Mrs. R. Jeurissen en A. Franssen

Onopzettelijke ietsels—Onopzettelijke doding—Zwangerschapsonderbreking door verkeersongeval.

Enkel de onopzettelijke doding van de levende mens valt onder toepassing van de artt. 418-420 Sw., en niet de onopzettelijke doding van een foetus.

Strafrecht dient te steunen op zekerheden. Niemand kan zeggen dat een foetus (ten deze van minder dan drie maanden) zich tot een leefbaar mens zal ontwikkelen.

Himpel en Ferreau t/ Arzuffi

Het ongeval gebeurde in de volgende omstandigheden : Beklaagde Arzuffi bestuurde een lichte vrachtwagen in de richting van Luik naar Brussel. Te Heers reed hij op een baal geperste houtwol, waardoor zijn voertuig naar links weggeslagen werd, met het gevolg dat hij in botsing kwam met het tegenliggend door Himpel bestuurd voertuig. Menvrouw Anne Ferreau, echtgenote van Himpel, werd gewond.

Ter plaatse was de rijbaan helder verlicht, zodat de hindernis van op afstand duidelijk merkbaar was en kon vermeden worden.

De fout van beklagde Arzuffi staat aldus vast.

(...)

1. Het onopzettelijk doden van een foetus — van minder dan drie maanden — valt niet onder toepassing van de artt. 418-419 Sw.

De Europese rechtsleer, steunend op het Romeinse recht, verdeelde de doding in *homicidium dolosum* en *homicidium casuale* (cfr. CHAUCHEAU en HÉLIE, *Théorie du Code pénal*, II (1845), nr. 2640 v.).

Het begrip *homicidium* omvatte, zowel voor de "opzettelijke" als de "onopzettelijke" doding enkel de "levende mens". Het doden van de ongeboren mens, de foetus, werd steeds als een apart misdrijf, de vruchtafdrijving, en nooit als *homicide* beschouwd (cfr. CHAUCHEAU en HÉLIE, *a.w.*, II, nr. 2592).

Aansluitend bij deze rechtsleer onderscheidt het Belgische strafrecht :

- de aanslag op het verwekte kind, en het bestraft de criminele abortus, zoals bepaald in art. 348 Sw. ;
- de aanslag op het kind bij de geboorte (*infanticide*) of onmiddellijk erna, zoals bepaald in art. 396 Sw. ;
- de aanslag op de levende mens, bepaald in de artt. 418-419 Sw. ; dit betreft het kind dat afgescheiden van de moeder een eigen bestaan heeft.

Enkel de opzettelijke doding van de levende mens valt onder toepassing van de artt. 418-419 Sw. "L'objet du crime d'homicide est nécessairement un être humain vivant" zegt SERVAIS in zijn *Code pénal interprété*, II, p. 597, nr. 9. Dit stemt overeen met de Franse rechtsleer, onder meer voorgelouden door prof. EMILE GARÇON (*Code pénal annoté*, 1956, II, p. 5, nr. 29).

Evenzo valt de onopzettelijke doding van de levende mens onder toepassing van de artt. 418-420 Sw., en niet de onopzettelijke doding van een foetus.

Strafrecht dient te steunen op zekerheden, maar wie kan zeggen dat een foetus zich wel degelijk tot een leefbaar mens zal ontwikkelen ?

2. Was het ongeval in kwestie wel degelijk de rechtstreekse oorzaak van de miskraam van Mevrouw Ferreau ?

Uit het neergelegd attest van de Duitse gynecoloog dr. Boschann blijkt, dat Mevrouw Ferreau op de datum van de feiten (11 augustus 1972) geen twee maanden zwanger was (menstruatie op 7 juni plus tien dagen = 17 juni). De miskraam had plaats op 21 september. Volgens de berekening van de geneesheer zou het afsterven van de foetus omstreeks de datum van het ongeval te situeren zijn.

Zelfs als men dit eenzijdig attest aanvaardt, dan nog levert het niet met zekerheid het bewijs van het oorzakelijk verband. Het slachtoffer heeft ter plaatse niet gesproken van kneuzingen of slagen in de buikstreek. De gynecoloog spreekt ook niet over sporen van geweld op de foetus.

Waaruit dient besloten te worden dat deze feiten onvoldoende bewezen zijn.

(...)

NOOT—

1. In het gepubliceerde vonnis wordt het probleem opgeroepen van wat men de "onopzettelijke vruchtafdrijving" zou kunnen noemen, een uitdrukking die als dusdanig niet voorkomt in het Strafwetboek. Meer bepaald rijst de vraag of sommige van die gevallen als onopzettelijk doden van een mens kunnen bestraft worden.

De uitdrukking "onopzettelijke vruchtafdrijving" wordt ook wel gebruikt voor de gevallen waarin zij veroorzaakt wordt door opzettelijke slagen of verwondingen toegebracht "zonder het

oogmerk om afrijping te verwekken" (art. 349 Sw.). Als verzwarende omstandigheid van opzettelijke slagen en verwondingen situeert zij zich, volgens de strafmaat, tussen de tijdelijke en de blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid.

2. Voor het bepalen van de uitdrukking "vruchtafdrijving" wordt meestal verwezen naar een arrest van het Hof van Cassatie van 3 december 1941 (*Pas.*, 1941, I, 441) en een arrest van het Hof van Beroep te Luik van 10 november 1948 (*Pas.*, 1949, II, 11). Als eerste vereiste geldt een niet-natuurlijke en artificiële zwangerschapsonderbreking. Wanneer de normale bevallingsperiode aanbreekt kan er van geen vruchtafdrijving meer sprake zijn (M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, V, 138 e.v.). Als tweede vereiste wordt gesteld dat deze zwangerschapsonderbreking de rechtstreekse oorzaak is van het afsterven van de foetus of het kind ("il y a avortement lorsque l'expulsion prématurée du foetus apparaît comme la seule cause de la mort immédiate de l'enfant", Hof Luik, 10 november 1948, reeds geciteerd) zelfs al heeft het bij het ter wereld komen tekens van leven gegeven. Wordt ondanks de voortijdige zwangerschapsonderbreking toch een levend en leefbaar kind geboren dan kan er evenmin van vruchtafdrijving sprake zijn.

Een onderscheid zal derhalve dienen gemaakt te worden tussen de gevallen waarin de onopzettelijke slagen en verwondingen plaatsgrijpen vóórdat de bevallingsperiode een aanvang heeft genomen en de andere waarin die tijdens de bevallingsperiode zelf worden toegebracht.

3. Wanneer de letsels onopzettelijk worden toegebracht aan het kind tijdens de bevallingsperiode (*in ipso partu*) en de dood veroorzaken wordt door rechtspraak en rechtsleer eensgezind aangenomen dat de schuldige kan veroordeeld worden wegens onopzettelijke doding. In de praktijk gaat het om onvoorzichtigheden van vroedvrouwen of geneesheren. De bevallingsperiode begint bij de eerste barensweeën en eindigt wanneer de navelstreng wordt doorgesneden (J. NYPELS en J. SERVAIS, *Code pénal interprété*, 1897, II, 626, nr. 5). Het is zonder belang of het kind een afgescheiden bestaan buiten de baarmoeder (*vie extra-utérine*) gehad heeft ofwel integendeel in de schoot van zijn moeder zelf de dood vond.

De rechtspraak heeft zich in dit geval duidelijk laten leiden door de bepaling van kindermoord (art. 396 Sw.), die "de doodslag is gepleegd op een kind *bij de geboorte* of dadelijk daarna". De eerste barensweeën zijn aldus de grens tussen de (opzettelijke) vruchtafdrijving en de kindermoord (R. DECLERCQ, "Les infractions contre la famille et la moralité sexuelle en droit belge", *Rev. int. dr. pén.*, 1964, 510; M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *op. cit.*, V, 167; Cass., 3 december 1941, reeds geciteerd; J. NYPELS, *Législation criminelle*, III, 205, nr. 20). Nu werd aangenomen dat een kind in de moederschoot opzettelijk kon gedood worden lag het voor de hand dat ook het onopzettelijk doden in dezelfde omstandigheden als misrijf werd betoeld (*R.P.D.B.*, Tw. *Homicide*, VI, nrs. 86 tot 89 en nr. 135; J. NYPELS en J. SERVAIS, *Code pénal interprété*, III, 119; Corr. Gent, 7 juli 1881, *Pas.*, 1882, III, 358 en in hoger beroep, Hof Gent, 1 februari 1882, *Pas.*, 1882, II, 242. In Frankrijk, Hof Amiens, 28 april 1964, *Gaz. Pal.*, 1964, 2, 167 en noot, eveneens gecommuniqueerd door L. HUGUENEY in *Rev. sc. crim. et dr. pén. comp.*, 1964, 614; L. SEGUR, *Juris-classeur pénal*, Tw. *Homicide, blessures et coups involontaires*, nr. 28; Hof Douai, 16 mei 1882, *Sir.*, 1883, 2, 153; Cass. fr., 14 juni 1957, *D.*, 1957, 512; dit arrest schijnt nochtans als vereiste te stellen dat het kind ademend heeft).

4. Van onopzettelijke vruchtafdrijving kan gewaagd worden wanneer "door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg" letsels worden toegebracht die de zwangerschap voortijdig onderbreken en rechtstreeks het afsterven van de foetus of het kind veroorzaken. Door de thans bestaande Belgische rechtspraak en rechtsleer wordt voorggehouden dat deze feiten slechts strafbaar zijn als onopzettelijke slagen en verwondingen aan de zwangere vrouw (M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *op. cit.*, V, 167; J. DU

JARDIN, in *Nov.*, *Droit pénal*, III, nr. 5871 en de daarin aangehaalde referenties. In Frankrijk, E. GARÇON, *Code pénal annoté*, 1956, nr. 29; R. GARRAUD, *Droit pénal français*, V, 1924, nr. 2028, p. 380 en voornamelijk voetnoot 21; Hof Grenoble, 7 februari 1873, *D.*, 1874, 2, 69).

Hieruit volgt uiteraard dat de zwangere vrouw die door haar eigen onvoorzichtigheid (bv. als autobestuurster) onopzettelijk vruchtafdrijving verwekt straffeloos blijft.

Deze zienswijze vindt uitdrukkelijke steun in de parlementaire voorbereiding (J. NYPELS, *Législation criminelle*, III, 9, nr. 4 in fine – verslag van J. HAUS: "Celui qui, par défaut de prévoyance ou de précaution, a involontairement causé l'avortement d'une femme, sera puni conformément aux art. 487 et 488 du projet (420 et 421 du code)" – en verder 129, nr. 6 – verslag van de heer PIRMEZ in de Senaat). Als motivering voor vrijspraak uit hoofde van onopzettelijke doding werd in twee vonnissen gesteld dat "het voorwerp van het misdrijf van onvrijwillige doding een fysische persoon moet zijn" en "doding alleen slaat op levende personen" (Corr. Turnhout, 17 november 1961, *R.W.*, 1961-62, 1065 en Corr. Leuven, 27 april 1966, *R.W.*, 1966-67, 605, respectievelijk gecommuniqueerd door P.E. TROUSSE in *Rev. dr. pén.*, 1961-62, 808 en 1966-67, 1045).

5. Het Hof van Beroep te Parijs gooide het in een belangwekkend arrest van 10 januari 1959 (*Gaz. Pal.*, 1959, 1, 223) over een andere boeg. Bij een verkeersongeval werd een zwangere vrouw zwaar gewond en gaf enkele uren na het ongeval het leven aan een kind ("âgé de plus de 8 mois de vie intra-utérine (...) et apparemment bien constitué, donc, viable") dat twaalf uur later overleed als gevolg van een in de moederschoot door het ongeval toegebracht letsel aan de hersenen. Het Hof hervormde het eerste vonnis van vrijspraak en veroordeelde de schuldige chauffeur uit hoofde van onopzettelijke doding van het kind, essentieel onder de motivering "que la réalisation du délit d'homicide involontaire est seulement parfaite lorsque le résultat est atteint, sans que le moment de la cause entre en ligne de compte", en verder rekening houdend met het adagium *Infans conceptus pro nato habetur* "dont il convient de retenir la volonté du législateur de protéger la personne humaine même avant sa naissance, et la possibilité de la non concomitance de la personnalité juridique et de la personnalité physique". Wel dient onderstreept te worden dat het Hof als vereiste stelt dat het om een levend en, in normale omstandigheden, leefbaar geboren kind gaat (vergelijk met Hof Parijs, 9 november 1951, *Gaz. Pal.*, 1952, 1, 236 en noot).

Er dient vastgesteld te worden dat de twee rechtsbeginselen waarop het Parijse hof zijn beslissing baseerde aanvaard worden door het Belgische Hof van Cassatie.

Enerzijds besliste het, in voltallige zitting, op 17 mei 1957 (*Pas.*, 1957, I, 118) dat het misdrijf van onopzettelijke doding voltooid wordt op het ogenblik van het overlijden van het slachtoffer (in dezelfde zin Cass., 27 november 1899, *Pas.*, 1900, I, 46; Cass., 22 november 1971, *Pas.*, 1972, I, 290; Cass. fr., 26 februari 1971, *D.*, 1971, 241 met de gelijkkluidende conclusies van eerste advocaat-generaal LINDON, waarin verwezen wordt naar het Belgische arrest van 1957; *anders*: Cass., 21 juni 1917, *Pas.*, 1917, I, 256, ondanks de strijdige conclusies van eerste advocaat-generaal E. JANSSENS) en derhalve de verjaringstermijn slechts vanaf dit ogenblik begint te lopen.

Anderzijds aanvaardde het ook de toepassing van het adagium *Infans conceptus* in het strafrecht ("Attendu que l'adage romain *Infans conceptus pro nato habetur, quoties de commodis ejus agitur*, est un principe de droit public, lequel n'a pas cessé de recevoir son application en matière civile; qu'il doit être appliqué également en matière pénale, les dispositions qui la régissent n'ayant introduit à cet égard aucune dérogation") in een arrest van 27 maart 1893 (*Pas.*, 1893, I, 135 aangehaald in M. RIGAUX en P.E. TROUSSE, *op. cit.*, V, 135, die kritiek uitbrengen op het arrest in zover het dit adagium toepast op een niet leefbaar kind (foetus); zie ook Corr. Turnhout, 17 november 1961, reeds geciteerd – impliciet oplossing –; *anders*: Corr. Leuven,

27 april 1966, reeds geciteerd, waarin wordt betoogd dat het adagium "niet overeen te brengen is met de algemene systematiek van het Strafwetboek die een duidelijk onderscheid maakt tussen a) het begrip 'persoon' in de doding voorzien door art. 392 en volgende en 419; b) het begrip 'vrucht' (art. 348 en volgende); Dat hieruit voortvloeit dat de doding alleen slaat op levende personen en niet op ongeboren kinderen").

6. In die omstandigheden menen wij de zienswijze van L. HUGUENY in zijn commentaar bij het arrest van het Hof te Parijs (*Rev. sc. crim. et dr. pén. comp.*, 1959, 678) te kunnen onderschrijven: "Nous croyons qu'elle a bien jugé. Ce n'est pas au moment de l'accident mais au moment du décès que prend corps le délit d'homicide par imprudence. On ne voit pas de raison de refuser à l'enfant nouveau-né accidenté avant sa naissance la protection pénale à laquelle a droit tout être humain".

Het aanvaarden van de door het Parijse hof verdedigde stelling leidt tot de conclusie dat de vrouw die door haar onvoorzichtigheid onopzettelijk vruchtafdrijving verwekt, in sommige gevallen (geboorte van een levend en, in normale omstandigheden, leefbaar kind) kan vervolgd worden uit hoofde van onopzettelijke doding van haar eigen kind.

Verder kan er ook een oplossing in gevonden worden voor gevallen die buiten het domein liggen van de onopzettelijke vruchtafdrijving *stricto sensu*, nl. wanneer ietsels worden toegebracht aan de foetus (zelfs wanneer het stadium van de leefbaarheid nog niet zou zijn bereikt) in de moederschoot, ietsels die geen zwangerschapsonderbreking medebrengen maar na een normale geboorte rechtstreeks de dood van het kind veroorzaken (zie Corr. Leuven, 27 april 1966, reeds geciteerd, betreffende een verkeersongeval op 22 januari 1965, geboorte op 20 juni 1965 en overlijden van het kind op 12 augustus 1965) en eveneens, misschien, wanneer dezelfde ietsels niet de dood veroorzaken maar het kind in zijn fysieke integriteit getroffen hebben (men denke aan de 'softenon-kinderen').

M. Peytier

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 15 oktober 1973

Verzekering—Motorrijtuigen—Ontbinding van het contract overeenkomstig art. 30, 5°, van het modelcontract—Vóór het ongeval—Geen eigen recht van de benadeelde tegen de verzekeraar.

"Overwegende dat het eigen recht tegen de verzekeraar ingevoerd ten voordele van de benadeelde bij artikel 6 van de Wet van 1 juli 1956, afhankelijk is van het bestaan van een verzekering ten tijde van het ongeval; dat, zolang artikel 13 van deze wet niet van kracht is, de verzekeraar aan de benadeelde die een rechtstreekse vordering instelt, de ontbinding of de schorsing van de overeenkomst van vóór het ongeval kan tegenwerpen, indien deze ontbinding of deze schorsing blijkt hetzij uit een akkoord met de verzekerde, hetzij uit een gerechtelijke beslissing; dat het akkoord met de verzekerde kan blijken uit een bepaling van de verzekeringsovereenkomst zelf;

"Overwegende dat het vonnis aanneemt dat reeds vóór het ongeval veroorzaakt door de beklagde Bellens de verzekeringsovereenkomst waarbij deze zich tegen aansprakelijkheid verzekerde, door eiseres werd ontbonden overeenkomstig artikel 30, 5°, van die overeenkomst en als gevolg van een vorig schadegeval;

"Overwegende dat, door niettemin eiseres te veroordelen tot de vergoeding van verweerster, op grond dat de overeenkomst niet werd ontbonden door een door de beklagde Bellens ondertekend aanhangsel, het bestreden vonnis de in het middel vermelde wetsbepalingen heeft geschonden".

(Voorzitter: Baron Richard—Raadsheer-verslaggever: de h. Closos—Advocaat-generaal: de h. Delange—Advocaat: Mr. Simont—In de zaak: N.V. De Belgische Bijstand t/ Moreaux).

NOOT—Zie Cass., 13 april 1973, *R.W.*, 1973-74, 305, en 19 mei 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 874, *Pas.*, 1972, I, 864.

Arbh. Brussel, afd. Antwerpen (9e Kamer), 6 december 1972

Pensioen werknemers—Loopbaan—Arbeidsovereenkomst—Ondergeschiktheid—Vrij gesubsidieerd lager onderwijs—Kloosterlingen.

Appellante had van 1926 tot 1936 als kloosterzuster de taak van onderwijzeres uitgeoefend in het vrij gesubsidieerd lager onderwijs. De Rijksdienst voor Werknemerspensioenen weigert deze jaren in aanmerking te nemen voor het berekenen van het pensioen van appellante omdat deze wegens de ontstentenis van een arbeidsovereenkomst niet onder toepassing van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967 viel. De eerste rechter besliste, dat er geen arbeidsovereenkomst was omdat het loon niet aan appellante zelf, maar aan de kloostergemeenschap werd uitbetaald. Daartegen doet appellante gelden, dat ze onaangezien haar statuut als kloosterlinge wel in ondergeschikt verband werkte. De Rijksdienst merkt op dat de arbeidsovereenkomst van appellante niet vrijwillig werd gesloten, en derhalve niet geldig is.

Het Hof beslist tot de validatie van de tien betwiste jaren op de volgende gronden:

"Overwegende dat ten overstaan van voormelde stellingen vooraf onderscheid moet gemaakt worden tussen enerzijds de wilsakte van een persoon die tot een kloostergemeente toetreedt en als zodanig een rechtshandeling verricht, en anderzijds de rechtsgevolgen die deze rechtshandeling teweegbrengt, die van interne aard zijn en zich daarenboven op een vlak van morele orde bewegen, aangezien ze als morele factoren door geen bepalingen van burgerlijk recht beheerst worden;

"Overwegende dat de persoon die tot een kloostergemeente toetreedt, zich verbindt tot het naleven van de religieuze regel eigen aan die gemeenschap; dat deze verbintenis een rechtshandeling is, die om rechtsgeldig te zijn vrijelijk moet aangegaan worden; dat het ook deze verbintenis is die in haar bestaan tegenstelbaar is aan derden; dat in casu niet betwist wordt, dat appellante vrijelijk toetrad tot de kloostergemeenschap, inrichtende overheid van de school waarin zij als lerares fungeerde;

"Overwegende dat de regel van de congregatie waartoe appellante toetrad, zoals dit bij de meeste, zoniet alle religieuze gemeenschappen het geval is, minstens inhield de belofte van gehoorzaamheid, zuiverheid en armoede, met daarnaast nog andere bestanddelen zoals het geven van onderwijs, op dit gebied onderscheiden van de regel van sommige andere kloostergemeenschappen, m.a.w. dat de bedoelde regel enerzijds voorschriften stelde betreffende een bepaalde levenshouding, anderzijds bepaalde taken oplegde;

"dat waar de voorschriften betreffende de levenshouding in feite het geheel van het gedragspatroon van de kloosterling uitmaken, zij niettemin behoren tot de essentiële bestanddelen van de overeenkomst die door de kloosterling gesloten werd bij zijn toetreden tot de regel, m.a.w. bij zijn intrede in de kloostergemeenschap;

"dat aldus appellante door vrijelijk de regel te aanvaarden, op vrije wijze besliste te leven in het gedragspatroon door deze bepaald;

"dat echter eenmaal ingetreden, de toetreding tot de religieuze regel als rechtshandeling op volmaakte wijze is afgesloten; dat alle verdere handelingen van de kloosterling uitvoeringsmodaliteiten zijn van de toetredingsverbintenis en uitsluitend hierin hun juridische grondslag vinden, vermits zij

behoren tot het geheel van verplichtingen voorgeschreven door de regel;

"dat aldus dient vastgesteld dat de beslissing betreffende het aanvaarden van de functie van leraar, zelfs aangenomen dat ze wellicht getroffen werd zekere tijd na het intreden, nochtans getroffen werd krachtens en in uitvoering van de toetredingsverbintenis, derwijze dat de vrije wilsbeschikking ten aanzien van dit aanvaarden reël bestaande is, dat het blote feit dat ze te situeren is in het verleden in geen enkel opzicht vermag de realiteit van dit bestaan aan te tasten;

"Overwegende dat waar geïntimeerde echter zou bedoelen met het in vraag stellen van het vrij aanvaarden van de lerarenopdracht of de kloosterling nog de vrijheid bezit, gelet op de gelofte van gehoorzaamheid, de opdracht te aanvaarden of af te wijzen, dit een in vraag stellen uitmaakt van de wijze van naleven door betrokkene van de religieuze regel, die zij beloofde te eerbiedigen;

"dat het antwoord op die vraag vreemd moet blijven aan elke derde, dus ook aan geïntimeerde, vermits dit ja dan neen naleven van de religieuze regel behoort tot het domein van de interne gevolgen van de toetredingsverbintenis als rechtshandeling, en dit domein ontsnapt aan enige beoordelingsbevoegdheid of inmenging van derden krachtens het rechtsbeginsel "res inter alios acta neque nocet neque prodest" (W. Van Gerven, *Beginnelsen van Belgisch Privaatrecht*, I, nr. 120), te meer daar het naleven van de religieuze regel, en ook het niet-naleven, als zodanig, door geen enkel voorschrift van gemeen recht beheerst blijkt te zijn, en behoort tot het zedelijk domein, louter afdwingbaar met normen van geestelijke dimensie, waaraan derden uiteraard vreemd zijn;

"Overwegende derhalve dat het aangevoerde argument, als zou er geen vrije wilsuitleg bestaan hebben in hoofde van appellante bij het aanvaarden van haar lerarenopdracht, als ongegrond dient verworpen te worden (Arbh. Brussel, afd. Bergen, 10e Kamer, 29 juli 1971, arrest Ghyyoot, A.R. nr. 656; 7 december 1971, A.R. nr. 706);

(...)

"Overwegende dat, gelet op het bestaan van de bezoldiging, uitbetaald in hoofde van appellante en krachtens de door haar geleverde prestaties, het ten deze door geïntimeerde aangevoerde argument als ongegrond dient verworpen te worden;

"Overwegende ten slotte, dat appellante terecht vertoogt, dat haar dienstprestaties als leraar waargenomen werden onder het gezag, de leiding en het toezicht van de schooloverheid, aangezien zij bij de uitoefening van haar functie gehouden was de richtlijnen van de inrichtende schooloverheid te eerbiedigen inzake uurrooster en leerprogramma en ten deze toezicht uitgeoefend werd, zowel door het bestuur der school als door de schoolinspectie; dat aldus op onbetwistbare wijze vaststaat dat zij jegens de inrichtende overheid verbonden was door een contract van dienstverhuring (Arbeidsrecht van Beroep Gent, 19 mei 1969, R.W., 1969-70, 826);

"Overwegende derhalve dat bedoelde dienstprestaties van appellante onder toepassing vallen van het K.B. nr. 50, zoals bepaald bij art. 1 van dit besluit."

(Voorzitter: de h. Geysen—Substituut-generaal: de h. Smits—Advocaten: Mrs. van Orshoven loco Boudewijns en De Tiège—In de zaak: Van Winaarden t/ R.W.P.).

Arbh. Brussel, Afd. Antwerpen (3e Kamer), 8 januari 1973

Hoger beroep—Tegen vonnis dat ambtshalve de heropening van het debat beveelt—Ontvankelijk.

"Naar luid van art. 1050 Ger.W. kan in alle zaken hoger beroep worden ingesteld zodra het vonnis is uitgesproken, zelfs al is dit een beslissing alvorens recht te doen of een verstekvonnis. Uit die tekst moet worden afgeleid dat de mogelijkheid van hoger beroep de algemene regel is en dat een hoger beroep slechts onontvankelijk kan verklaard

worden wanneer een wettekst het uitdrukkelijk voorschrijft.

"Volgens art. 776 Ger.W. staat geen hoger beroep open tegen de beslissing van de rechter over de aanvraag tot heropening van de debatten. De tekst slaat enkel op het geval dat een aanvraag tot heropening werd ingediend, niet op het geval dat de heropening ambtshalve door de rechter bevolen werd."

(Voorzitter: de h. E. Van den Berghe—Advocaat: Mr. L. Nelis—In de zaak: N.V. Anciaux t/ Van den Enden).

Arbh. Brussel, afd. Antwerpen (7e Kamer), 25 oktober 1973

Arbeidsongeval—Tegenvordering tot herziening ingesteld in hoger beroep—Niet ontvankelijk.

Door de arbeidsongevallenverzekeraar werd voor het eerst in hoger beroep een tegenvordering tot herziening ingesteld. Uit de expertise bevolen door het Arbeidshof was inderdaad gebleken dat, in strijd met wat de getroffene in de door hem ingestelde vordering tot herziening voorhield, de graad der blijvende ongeschiktheid niet vermeerderd maar verminderd was.

De verzekeraar baseerde de ontvankelijkheid van zijn tegenvordering op art. 72 van de Arbeidsongevallenwet, naar luid waarvan de tegenvordering tot herziening tot bij het sluiten van de debatten mag worden ingesteld. Het Hof verwerpt dit standpunt.

"In casu rijst nog de kwestie of de eis tot herziening bij tegenvordering ook voor het eerst in hoger beroep kan gesteld worden tot bij het sluiten van de debatten.

"Desbetreffend dient gesteld te worden dat de tegenvordering tot herziening met betrekking tot de oorspronkelijke eis tot herziening, niet als een enkel verweermiddel kan aangezien worden, maar dat zij intengendeel een zelfstandige nieuwe eis uitmaakt.

"Dit verklaart o.m. mede waarom onder de vroegere wetbepalingen de tegeneis tot herziening gesteld buiten de herzieningstermijn in elk geval niet ontvankelijk was.

"Alhoewel de tekst van artikel 72 van de Arbeidsongevallenwet te dien opzichte niet expliciet is, blijkt uit de parlementaire stukken en uit de wetgeschiedenis geenszins dat de wetgever, wat de eis tot herziening betreft, heeft willen afwijken van het door het Gerechtelijk Wetboek bekrachtigde beginsel dat een nieuwe eis niet voor het eerst in hoger beroep kan gesteld worden (vergelijk: Cass., 24 november 1972, R.W., 1972-1973, 1761).

"Daar de eis tot herziening van appellante, in casu bij tegenvordering voor het eerst in hoger beroep gesteld werd, is hij, op grond van bovenstaande consideransen, niet ontvankelijk. De reikwijdte van het tweede lid van artikel 72 van de Arbeidsongevallenwet beperkt zich tot de debatten in eerste aanleg."

(Voorzitter: de h. Rauws—Advocaat-generaal: de h. O. De Leye—Advocaten: Mrs. Lesthaeghe en Verreydt loco J. Van den Heuvel—In de zaak: Gemeenschappelijke Verzekeringskas voor Bouwwerk, Handel en Nijverheid t/ Van de Vondel).

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Voorlopige hechtenis en toevoeging van een raadsman in Nederland

Op 1 januari 1974 is in Nederland de Wet van 26 oktober 1973 tot herziening van de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering betreffende toevoeging van een raadsman en toepassing van voorlopige hechtenis en wijziging van de artt. 27 en 77 hh van het Wetboek van Strafrecht in werking getreden.

Belangrijke wijzigingen werden aangebracht in de bestaande regelingen:

1. Volgens het herschreven art. 29 Sv zal in het vervolg vóór de aanvang van het verhoor aan de verdachte mededeling moeten worden gedaan, dat hij niet tot antwoorden verplicht is. Deze mededeling moet in het proces-verbaal van het verhoor worden opgenomen.

Deze bepaling geldt niet alleen in geval van aanhouding van de verdachte, maar ook voor het verhoor op de terechtzitting.

2. In de nieuwe wet zijn zowel de gevallen waarin als de gronden waarop een bevel tot voorlopige hechtenis kan worden gegeven opnieuw geformuleerd. Zo zal een bevel tot voorlopige hechtenis nu uitgesloten zijn in geval van verdenking van terugkeer binnen het rijk van een vreemdeling die is uitgezet, of van "sekshaaien" die een beroep of een gewoonte maken van de vervaardiging, vervoer of verkoop van oneerbare schriften of afbeeldingen, en bij bedelarij en landloperij.

3. Bij de gronden van de voorlopige hechtenis wordt nader gepreciseerd wat onder een "gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid welke de onverwijld vrijheidsbeneming vordert" moet worden verstaan. De wet bevat heel wat restricties bij de toepassing van het bevel tot voorlopige hechtenis.

4. Ingevolge het herschreven artikel 66 Sv kan de termijn van maximaal dertig dagen gedurende welke het bevel tot gevangenneming of gevangenhouding van kracht is, vóór de aanvang van het onderzoek op de terechtzitting ten hoogste tweemaal worden verlengd. Op het ogenblik dat de termijn van uiterlijk 102 dagen na de aanvang van de voorlopige hechtenis verstrijkt, moet dus de zaak op de terechtzitting zijn gebracht. Anders dient de verdachte in vrijheid te worden gesteld.

5. Voor het geval dat de verdachte zich in voorlopige hechtenis bevindt en de schorsing van het onderzoek op de terechtzitting noodzakelijk wordt geoordeeld omdat het voorbereidend onderzoek nog niet kon worden afgerond, kan de rechtbank de termijn van schorsing op één maand stellen. Om "klemmende", in het proces-verbaal van de zitting te vermelden, redenen kan een langere termijn worden gesteld, maar in geen geval méér dan drie maanden. Hier werd in het bijzonder gedacht aan de situatie dat de verdachte een klinisch-psychiatrisch onderzoek moet ondergaan.

6. Het voorschrift van art. 268 tweede lid Sv dat de rechtbank op de strafzitting "bij voorkeur" samengesteld is uit rechters die nog niet over de zaak in het voorbereidende onderzoek hebben geoordeeld is vervallen. De rechter, bij de beslissing op een vordering tot het toepassen of voortzetten van voorlopige hechtenis, dient zich of te vragen of, in geval van veroordeling, een tot onvoorwaardelijke vrijheidsbeneming strekkende straf of maatregel is te verwachten van langere duur dan de voorlopige hechtenis. Dergelijke bepaling past minder goed in een wettelijk stelsel waarin over de gevangenhouding wordt beslist door andere rechters dan degenen die uiteindelijk, op de terechtzitting, over de zaak hebben te oordelen.

7. Aan de verdachte die geen raadsman heeft, wordt ambtshalve een raadsman toegevoegd wanneer zijn bewaring of gevangenneming is bevolen door of op last van de voorzitter van de rechtbank, en wanneer hoger beroep is ingesteld tegen het eindvonnis in eerste aanleg en het een zaak is waarin zijn voorlopige hechtenis is bevolen. Op verzoek van de verdachte wordt hem een raadsman toegevoegd wanneer hij rechtens van zijn vrijheid is beroofd en een vervolging tegen hem is aangevangen, tenzij hij door de duur van zijn vrijheidsberoving niet in zijn verdediging kan zijn of worden geschaad. Bovendien kan de raad van rechtsbijstand in de andere gevallen aan de verdachte op diens verzoek een raadsman toevoegen. De beloning van toegevoegde raadslieden en de vergoeding van de door hen gemaakte onkosten, geschiedt volgens regelen te stellen bij algemene maatregel van bestuur.

Benoeemingen bij het Benelux-Gerechtshof

In het Staatsblad van 7 februari 1974 (blz. 1761-1762) verschenen de beschikkingen van 18 januari 1974 van het Comité van Ministers van de Benelux Economische Unie tot benoeming van de rechters, de plaatsvervangende rechters en de advocaten-generaal en van de griffiers van het Benelux-Gerechtshof.

Op voordracht van de Ministers van Justitie van België, Luxemburg en Nederland werden benoemd:

1. tot rechters:

a) voor België:

1. de heer Alfred Wauters, raadsheer in het Hof van Cassatie.

2. Baron Jules Richard, raadsheer in het Hof van Cassatie.

3. de heer Alfons de Vreese, raadsheer in het Hof van Cassatie.

b) voor Luxemburg:

1. de heer Roger Maul, lid van het "Comité du Contentieux du Conseil d'Etat".

2. de heer François Goerens, lid van het "Comité du Contentieux du Conseil d'Etat".

3. de heer Camille Wampach, raadsheer in het "Cour supérieure de Justice".

c) voor Nederland:

1. de heer mr. G.J. Wiarda, president van de Hoge Raad der Nederlanden.

2. de heer mr. B.H. Kazemier, vice-president van de Hoge Raad der Nederlanden.

3. de heer mr. C.W. Dubbink, vice-president van de Hoge Raad der Nederlanden.

2. tot plaatsvervangende rechters:

a) voor België:

1. de heer Paul-Emile Trousse, raadsheer in het Hof van Cassatie.

2. de heer Robert Legros, raadsheer in het Hof van Cassatie.

b) voor Luxemburg:

1. de heer Edouard Mores, raadsheer in het "Cour supérieure de Justice".

2. de heer Fernand Hess, raadsheer in het "Cour supérieure de Justice".

c) voor Nederland:

1. de heer mr. P. Eyssen, benoemd vice-president van de Hoge Raad der Nederlanden.

2. de heer mr. C.A. de Meijere, raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden.

3. tot advocaat-generaal:

a) voor België:

de heer Frédéric Dumon, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie.

b) voor Luxemburg:

de heer Roger Thiry, advocaat-generaal bij het "Cour Supérieure de Justice".

c) voor Nederland:

de heer mr. W.J.M. Berger, advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden.

Op voordracht van de Secretaris-Generaal van de Benelux Economische Unie werden benoemd: tot hoofd van de griffie van het Benelux-Gerechtshof de heer dr. M.J.A. Russel, van Nederlandse nationaliteit, en tot griffiers de heer Jean-Nicolas Schleimer, van Luxemburgse nationaliteit en de heer Guy Moreau, van Belgische nationaliteit, resp. hoofdadministrateur en administrateurs bij het Secretariaat-Generaal van de Benelux Economische Unie.

Betreffende de instelling van het Benelux-Gerechtshof zij verwezen naar de in het Staatsblad van 11 december 1973 gepubliceerde wetten van 18 juli 1969, 7 januari en 2 februari 1971 en de daarover verschenen mededeling in het R.W. (1973-74, 1023).